

M 6906:1-50

Landskap	Skåne	Upptecknat av	Emil Jönsson
Härad	Luggude	Adress	Norrum, Hornsborg
Socken	Väsby	Berättat av	Densamme
Uppteckningsår	1940	Född år 1861 i Väsby	

BIOGRAFI (BARNDOMEN)

Uppteckningen rör min egen självbiografi. Den kortaste, mest betydelsefullaste biografien över en människa är det som man kan läsa på gravstenen. Hur få är de som besinnar, att emellan stjärnan, födelsen, och korset, döden, ligger den människans egentliga tillvaro med alla sitt jordelivs framlevda dagar. Den som omtalar själv vad som mellan dessa gravstenars tecken sig tilldragit haver, kan ju få lov att begynna såsom en slags grund, att tala om till att börja med, var föräldrarna kommit ifrån. Att jag härstammar från den sk Kullasläkten, vars stamfader enligt traditionen skulle ha kommit från Frankrike och bosatt sig på Kullaberg. Han skulle ha haft 12 söner och från dessa utbredde sig sedermera Kullasläkten i alla de 10 socknar i Luggude härad som kallas Kullasocknarna i nv Skåne. Vad den stamfadern hette, vet jag emellertid inte, ty det torde ha varit för flera hundra år sedan som han bosatte sig på Kullen. Det äldsta släktnamnet jag hört om i min släkt på fars sida, var min farfars farfar, han hette Sone Nilsson i Långaröd uti Väsby sn, och hans son hette Nils Sonesson och han bodde på samma ställe i Långaröd. Denne var far till min farfar Måns Nilsson i Långaröd, född 1796 och död 1871. Min far hette Jöns Månsson, född den 6 juli 1833. Min farmor, hustru till Måns Nilsson, hette Rigel Jönsdotter och var syster till Bengt Jönsson i Långaröd och Jöns Jönsson i Lönnskog och Nils Hanssons hustru i Tågalycke och Per Ballings hustru i Görslöv. Vad dessa systrar hette vet jag inte nu.

Uti min mors släkt hette hennes farfars far Rasmus Larsson, hennes farfar Lars Rasmusson och hennes far, min morfar, hette Rasmus Larsson, alla i Väsby kyrkby. Min morfar Rasmus Larsson var född 1785 och hade 3 bröder, Jöns Rasmusson i Tågalycke samt Nils och Pål Rasmussöner (Hoberg) i Väsby kyrkby. Rasmus Larssons hustru, min mormor, hette Anna Persdotter från Buskeröds by i Väsby sn. Hennes far hette Per Andersson och hans far Anders Persson, båda i Buskeröd. Min mormor var född den 24 dec, dvs julafton, år 1789 och hade syskon i Buskeröd, Lerberget, Glimminge och Väsby samt Tågalycke. Min mor hette Boel Rasmusdotter och var född den 22 okt 1829. Hon hade 4 systrar i Väsby kyrkby. En hette Kjersti Rasmusdotter, gift med Rasmus Jönsson, en hette Hanna, gift med Nils Persson och hade min mors hem. Två andra systrar Inger och Lisa var ogifta.

Min farfar hade 6 bröder, själv sjunde. Dessa var: Jöns Nilsson i Långaröd, Lars Nilsson i Skoghus Allerum, Eskil Nilsson i Ramlösa, Jonas Nilsson i Laröd, Bengt Nilsson i Vikens kyrkby och Per Nilsson Lund i Nyhamn, Brunnby sn. Av en kyrkoherde i Väsby som hette Jonas Lundbergsson

arrenderade mina föräldrar fäladsmarken 50 tld, som tillhörde prästgården och gränsade intill Brunnby sn mot norr, omkring 3.000 m från prästgården, för en tid av 6 år från år 1860 till år 1866. Denne kyrkoherde Lundbergsson hade varit en fattig gruvarbetares son, som av rika gynnare hjälpts att studera i Stockholm. Han kom till Väsby och byggde den största boningslänga som finns i hela Skånes prästgårdar troligen. Arrendekontraktet brände jag upp när jag flyttade till Småland. Det var skrivet av kyrkoherde Lundbergsson, på ljusblått papper som på den tiden var mycket vanligt. Kontraktet var avfattat på många stora folioark och utgjorde ett helt häfte. Däri hade kyrkoherden vräkt på arrendatorn alla utgifter för hela prästgården, 1 helt mtl. Men far måste bygga en ny bondgård, men på egen bekostnad och naturligtvis skulle han själv få äga husen och ta dem med sig när han flyttade, om han ej kunde sälja dem. En del av jorden skulle han odla. På en del av denna nyodling såddes – bredsåddes – rovor.

Detta är mitt allra första minne, när jag kommit i världen. Jag låg på rygg på en hög säng, och över mig hängde i en tråd en rova, vit och stor som en mössa i omkrets. Denna rova kunde jag vidröra med händerna, och då vred rovan och rörde sig, som jag tyckte var intressant att betrakta. Alltså, då rovorna var fullvuxna måste jag ha varit ½ år gammal. År 1861 hade min far varit i Helsingborg och sålt spannmål, kom hem om kvällen och måste om natten i kolmörker gå efter en gammal kärring som var barnmorska och hette Gockoskan, som bodde i Höganäs Ryd. Dagen den 25 mars då jag föddes var en lördag enligt mina föräldrars utsago, men enligt en tabell i en gammal engelsk encyklopedi skulle den dagen ha varit en måndag. Nästa minne var då jag gick i en slags ståstol, som var fast på en stång som stod i ett spår (lager) på golvet och i ett annat lager på bjälken vid loftet. Då jag gick vred sig stången, och det hela var ju en slags karusell, så att jag kunde sätta fart och dra upp benen och hänga på armarna, då karusellen gick ett par slag omkring. Vidare minns jag, att då jag gick i den ståstolen fick jag småsaker att leka med eller ha i händerna, och hur jag, då jag råkade släppa någon leksak, satte fötterna tillsammans och knep om leksaken, samt bockade mig ihop så jag kunde fatta med händerna och åter erövra sakerna i mitt våld.

Vidare minns jag den första gången jag gick för mig själv, tvärs över stuggolvet. Jag gick och höll i soffor och väggar, men kom att fästa min uppmärksamhet på att jag kunde hålla bägge tummarna liksom i rät vinkel, och gav inte akt på att jag gick alldeles för mig själv utan att hålla stöd någonstades. Min mor som såg mig blev mycket glad och berättade för far, att jag kunde gå utan att hålla i något stöd. Jag hade 3 systrar och alla skulle de gå i den där karusellstolen, men den nästäldsta (Alma) var omöjlig. Hon räckte upp armarna och damp igenom och föll genast ner på golvet. Till henne skaffades en gunga som även kom att begagnas av den tredje systemen. I gungan som hängde i järnkrokar i en bjälke, inlåstes medelst en stark slå barnet, så att det omöjlig kunde falla ur. Men en sådan gunga måste hållas igång därigenom att någon drog i ett band som var fäst i gungan. Vi äldre syskon fick ibland draga i bandet.

Om jag låg i vaggan kan jag ju inte minnas, men jag såg mina syskon i vaggan och måste ofta vagga dem, vilket jag följde tyckte vara mycket nöje. Vad som jag inte heller minns, är att min far tog mig ut i häststallet och satte mig grensle på en av hästarna, innan jag var döpt. Det kallades att "rida hajna" (rida hedning). Det skulle vara god tur på många vis och även med hästar. Jag har inte haft någon otur med hästar, således har jag ju haft tur. Jag fick en liten häst, som skulle kallas för min häst, men såldes efter ett par år till en naboåbo och blev omkring 25 år gammal. Jag fick ofta rida på en av arbetshästarna när de skulle ut på jordbruksarbete, när jag var 4 a 5 år gammal.

Min mor sydde själv barnkläderna, så länge vi var små, och t o m sydde hon skor utav kalvskinn till oss. Jag minns att hon vände ut och in på skorna när de var färdigt sydda. Det lustigaste när jag senare betänkte det, var att de små barnen skulle så fort de kunde gå, vara klädda på samma sätt som de vuxna. Endast att flickorna hade kortare kjolar, men pojkarna skulle ha långbyxor ("bössor") och jag minns att mor sydde "varkensbyxor" till mig, med "smäck" liksom på de vuxna karlarnas "bössor". Men jag ville hellre haft min gamla kolt och grät, samt nekade att ta dem på. Men sedan jag blev van vid dem var de utmärkta, ty de vara ledigare att rida på käpp med. I förbigående får nämnas, att på hela prästgårdsfäladen det inte fanns eller växte tillstymmelse till träd, ej ens så stort som en råttsvans engång, och samma var förhållandet så långt ögat nådde på de andra fäladsmarkerna, oaktat det en sägen gick att ekskogen skulle i forna tider varit så tjock och av så stora träd, att man kunde gå i grenarna ur en ek i en annan, ända från Lönnskog och tvärs över Backagårds, prästens, klockarens och över fler andras fäladsmarker och in i Brunnby sn, och som bevis visade min mor ett hackebrätt, 1 aln i skarphörnig fyrkant, som skurits tvärt av en ek uppe vid där grenarna begynte, och skuren i ekskogen på prästens fälad.

Nu när mina föräldrar bosatte sig där, fanns det som sagt ej ens en hasselbuske eller den minsta telning av något slag. Men gamla trädrötter kunde köras upp av plogen någon gång. Min far planterade genast en mängd skyddsträd omkring den också genast anlagda trädgården. Emellertid användes hasselraftar vid halmtakstäckning, och jag fick mig en, som jag genast lärde mig att rida grensle på med stor förnöjsamhet. Men när så min far varit i någon butik, skaffade han mig en stor tom cigarrlåda och satte en axel tvärs under den med 2 trillar till hjul och en raft till skakel. Detta blev således en vagn, och om jag stretade över stången, föreställde jag mig att jag körde med hästar som drog vagnen, när jag själv drog. En cigarrlåda på den tiden var något sällsynt, och måste en tom cigarrlåda betalas med ända till 8 a 12 sk. Som min mor hade en kusin som var handlande i Ingelstråde, och hennes man var storhandlare (Halte Per) och hade många affärer med min far, så antager jag att de skänkt mig cigarrlådan.

Nog av, jag blev naturligtvis förtjust i att rida över stången och köra med denna vagn efter mig, och en vacker dag, sol och sommar var det, behagade jag "utan mitt vidare vetande eller låtande", som det heter i in-teckningsreverserna, att köra på byvägen som ledde mot kyrkbyn. Vägen var nyligen lagad med röd aska, det vanligaste lagningsämnet för byvägar som hämtades gratis vid stenkolsgruvan, men sedermera kostade 1870 25 öre, 1880 50 öre och 1890 1 kr för tvåbetsklass. Till slut såldes ej mer utan gjordes det tegel av askan, och hamnen och kyrkan i Höganäs byggdes av askan. Som mitt hem var ensligt beläget hade jag ju inga lekkamrater mer än mina små systrar, och de kunde förresten knappast gå själva, men 2 kusiner hos den mostern som var gift med Rasmus Jönsson i kyrkbyn kom ofta till mig och jag även till dem, när någon var med mig. De hette Johannes och Ludvig och var den förre 2 och den senare 1 år äldre än jag. Till dem beslöt jag ju att komma körande, ridandes på skakeln till min cigarrlåda. Jag visste gott vägen och jag mötte ingen, men jag så hur en man gropade och kastade upp jord ur en grop (dike) en bit ifrån vägen. Avståndet på vägen räknat hemifrån och till Rasmus Jönssons gård kunde vara omkring 1.000 m (700 famnar).

Jag svängde med glädje, rent i fyrsprång, in på gården och observerades genast av någon, och ut kom "pågarna" och efter något provkörande med min vagn gick vi in i stugan. Där inne var bägge mina mostrar sysselsatta med att baka "söbrö" (sött bröd) och Rasmus Jönsson eldade ("fytrade") i bakugnen i köket med ris. På den tiden var ännu en del skog ståendande på alla hemmanen i byn. Moster Kjersti bakade var sin brödkaka till pojkarna och mig, och jag såg ute i köket

när moster satte in kakorna i ugnen. När mina föräldrar begynte tänka efter att de inte hade sett mig på en stund, så trodde de ju att jag var på en av mina vanliga lekplatser, antingen i trädgården eller vid en timmerbunke eller en sandgrop. Men då jag ej fanns där så tittade de i brunnarna, i den stora vattenkanalen och i en märkegrav ett stycke in på Truls Anders fälad, men allt utan resultat och ingen, pigor eller dräng, hade heller sett mig. Men så kom mina föräldrar att tänka på, att kärran med cigarrlådan inte heller var till finnandes. Då fick far den tanken att titta på vägen, och fick se de små hjulspåren i den röda askan. Dessa spår följde han och kom förbi den mannen som dikade och frågade honom om han hade sett en liten pojke komma förbi. Jo, det hade han. Han "strädda" över skakeln och sprang allt vad han kunde, och tittade sig tillbaka emellanåt. Således var han på rätt spår, kunde han antaga, oaktat spåren efter kärran ej längre syntes när det ej var nylagat med den röda askan längre. Han tog för avgjort att jag kört till rasmusapågarna. Som jag och pojkarna var glada i förväntan på att våra kakor snart skulle bli bakade, rycktes stugdörren häftigt upp och min far inträder med förargad min och säger: "Jaså, du e här, din rackars påg, nu följer du me genast hem!". Rasmus och mostrarna bad honom vänta tills min kaka blev bakad, då den ju var satt i ugnen, men det var omöjligt. Han grep mig om handleden och tog den kärran i andra handen, och jag måste oaktat jag stretade emot följa med, och fort skulle det gå så jag rörde knappt jorden utan nästan asade benen långa sträckor, så som han lyfte mig i armen.

Hem kom jag och det med fart, och "pisk" (stryk) skulle jag ha. Mor bad för mig, men det hjälpte ej och det värsta var att när jag – som ofta hände – fick pisk, så fick jag ej skrika, då skulle jag köras till att tiga med mer stryk, så att jag rent ville kvävas genom återhåll på gråten. Om en timme kom den ogifta mostern Inger hem till oss med dels min kaka och dels en halv kaka av deras eget bröd, ty det var ett bruk i byn att då man bakade sötbröd ("söppbrö") skära av en kaka på mitten och bära ena halvan till nabon eller släkten, och denne i gengäld gjorde likadant. Detta bruk fortfor ännu 1920 emellan en min släktings hus och en deras nabo, och kanske fortfor det ännu. När så de unga skulle i klädedräkt likna de gamle, så skulle vi barn också ha likadana skodon, sedan vi hade uttrampat barnskorna som mor sytt till oss. Om sommaren begagnades trätofflor, men om vintern alltid träskor. Jag fick mig således ett par. En gammal gubbe som hette Dänker gjorde träskor till de äldre av våra. Dessa träskor var av enbart trä och inte med putor stoppade med nöthår över vristen, som 20 år därefter brukades på fabriksgjorda träskor. Till en början gjorde det ont i fötterna och i synnerhet ovanpå fötterna, där bildade sig broskliknande knutor av trycket mot "träskoöverlädret", som ju inte var av läder fast det kallades "överlädret".

Alla träskor gjordes av aleträ och aldrig av björk. Därför var al det dyraste av alla lövskogens träslag, ty även toffelbottnarna skulle vara av al och aldrig av björk, då detta trä var tyngre. Sådana små alträd passande till barnskor kostade 8 sk alnen på rot, och 24 sk alnen till vuxnas träskor. Alltså hade jag fått nya träskor, det var på våren 1865. Vi hade en släkting till Rasmus Jönsson, som var minstdräng. Han skulle konfirmeras och var 14 år. Han hade fått befallning att räfsa upp halm och sopa gården, ty vårtorkan begynte komma men far och drängarna var som vanligt körda till Öresund efter väglagningsgrus. Denne dräng – han hette Nils Jönsson – hade räfsat ihop en bunke halm stor som en liten höstack mitt på gårdsplanen, och som solen skinte varm, lade han sig på sidan av stacken att vila sig, möjligen funderade han på hur han skulle skaffa bort halmen. Jag sprang däromkring och kom underfund med att det skulle passa ypperligt att slå kullerbytta på motsatta sidan av halmbunken (Nils Jönsson hade också lärt mig den konsten att slå "kuldebötta"). Jag tog förspring och slog en kullerbytta, men när mina träskor gick i luften kom de ner mitt i skallen på Nils Jönsson, som begynte storskrika och blodet flöt, samt en stor buckla (knuta) på pannan. Jag

blev rädd, ty han lovade att klaga för far så fort han kom hem. Klagomål av Nils Jönsson hade flera gånger förut vållat mig stryk. Nils sprang in och blev ombunden, men jag trodde att jag nog fick pisk, fastän jag ju egentligen ej rådde för olyckan. Jag kunde ju ej se och veta att det kunde gå så, men nu var det nog säkrast att gömma sig, så att de inte kunde få fatt på mig den dagen, tänkte jag.

Där var en gammal vagnsport, eller kanske ej så gammal, men en mängd vagnar och kärror var där, och bl a en härlig droska som far köpt i prästgården. Den var stoppad med blått fint kläde, mässingsdosor på hjulen och fotsackar på bägge sätena. Jag hade ju åkt till Långaröd i den flera gånger. Jag passade på när Nils vrålade och sprang in till mor, och skyndade mig till vagnsporten. Den var låst med en hasp som jag ej kunde nå, men under portarna kunde jag krypa om jag lade mig på magen. Jag gjorde så, och kom in. Där rådde halvmörker, ty inget annat ljus än det som trängde in under portarna kunde göra sig gällande. Jag kröp upp i ett av de stoppade sätena och drog fotsacken över huvudet, samt lade mig som på en soffa, att avvakta händelsernas utveckling. Jag hörde ingenting av och somnade slutligen. Hur länge jag sov visste jag inte, men jag vaknade när någon ropade på mig och gick runt väggarna. Hungrig var jag, men jag tordes inte svara, jag visste ju att far hade köpt en rotting, upplagd vid bjälken i stugan, och var säker på att få några blånader på ryggen därav. Mor hade ofta klätt av mig efter erhållen bestraffning av far, och räknat de blåa strimmorna efter slagen på kroppen. Ingen trodde att jag var i vagnsporten, ty haspen låg på utantill. Men när jag hörde min mors röst uppe i sädeslavet, där hon sökte efter mig, och hon sade: "Kom in, du får inte stryk!", då gav jag mig tillkänna, men jag kunde förstå att far var hemkommen och Nils hade klagat, men mor bett för mig. Mor kom och öppnade porten, så jag slapp att krypa på magen därut. Nils gick med ett kläde om huvudet ett par dagar, men jag slapp att smaka rottingen den gången.

Som jag hade kommit underfund med att där var bra att ligga och sova middagssömn i de där vagnssätena, så brukade jag ofta krypa under portarna och lägga mig att sova i vagnssätet. Där var tyst och halvmörkt och ingenting störande. Men så en dag då jag vaknade därinne i vagnsporten, fick jag se något förfärligt på väggen. Jag hade inte sett det i halvmörkret, då jag lade mig. Det famnade ut med armarna på väggen och var blodigt. Jag trodde att det var något spöke och skrek, samt vågade ej ens gå ner och krypa ut, endast fortfor att vråla. Men då var mor ute på gården och matade hönsen, och kom och skulle se vad som stod på. Jag pekade på spöket, men mor tröstade mig med att det inte var farligt. Det var endast ett rött kalvskinn, som far spikat upp till torkning i porten för att inte skator och kråkor skulle hacka hål på det. Jag övervann rädslan, sedan jag blivit upplyst om ofarligheten med kalvskinnet, och kunde fortfarande sova min middagslur på vagnen.

Snett över ägorna gick en stor grävd kanal, som löp ut till Öresund vid Margreteberg. På vanligt tal "Tyskens bruk", efter tysken Wehtje som anlagt tegelbruket. Denna kanal gick nära två vattengravar. Den ena var strax vid gränsen mot Backagårdens ägor och den andra, en märtelgrav, även vid gränsen med ändå inne på Truls Anderssons, andra sidan byvägen där kanalen gick ut från prästens fälad. När översvämning inträffade, så inkom fisk från kanalen i dessa dammar eller vattengravar. Den vid backagårdssidan var nog grävd i början av 1800-talet, till att vattna kreatur, långt innan kanalen var grävd. Sådana vattendammar fanns på flera ställen i byn och igenkändes därpå att de var fullkomligt trattformiga, släntiga från alla sidor, så att kreaturen kunde gå ner och dricka om vattnet stod lågt eller högt. Men märtelgravarna var rätt ner från alla sidor, så när som inkörselvägen, och därför mycket farliga. Av den senare sorten var Truls Anderssons vattengrav, därför var jag strängeligen förbjuden att gå dit, men jag hade likväl en gång varit där i sällskap med far och sett 16 stora gäddor komma emot oss i stim i det klara vattnet.

Den gamla dammen vid Backagården hade ej så klart vatten, gräs på botten och en stor mängd fisk av en sort som de kallade för "karusser". Där var djupt vatten vissa tider, så att de kunde "svänga" hästarna. Det kallades så, när far och drängarna red ut i vattnet och lät hästarna simma. En häst kan simma med ryttare på ryggen. Ungefär vartannat år tömde de dammen för att skaffa bort den gyttjan som kanalen sköljt in. Tömningen gick till på det sättet, att far och drängarna kastade ut vattnet i en grop som gick ut i kanalen. Med stora träskoffor kunde de på en halv dags tid tömma ut vattnet. Gyttjan var ju blöt och kunde också kastas med skofforna, men upp på landbacken med densamma följde fisken med upp på land. Fiskarna var små som abborre eller mört. Mor och jag skulle samla upp dem i korgar eller lerkrus (bleckkärl fanns ej utan alltid höganäskärl). Jag minns hur besvärliga de fiskarna var. De kunde hoppa ett par alnar upp i luften och kom dels i ansiktet på mig, och dels föll de utanom mitt bärekärl och ner på marken igen. Bockade jag mig och tog upp en, så hoppade en annan eller 2-3, så jag hann inte gå mer än några steg förrän jag fick förhinder. Vi släppte en eller två sådana fiskar, dels i brunnarna där de var nyttiga till att fånga sniglar, maskar, grodor och flugor, dels släpptes många i en lervattensgrav vid gården och i en annan vattningsdamm på den yttersta vången mot Brunnby sn.

Kanalen var också en härlig lekplats om somrarna, då där vanligen var endast 6 tum högt med vatten på botten. Där kunde jag, och när en syster växt lite, gå och vada och fånga en slags små dvärgfiskar som kallades för "hunnagäddor". Med en gammal träösa (en stor träslev med kort skaft) kunde jag ta in under gäddorna och sakta höja upp om vattnet, då fiskarna ej kunde komma ur ösan utan kunde fångas med handen. Det var således en "sänkhåv", fastän vattnet ej gick igenom håven. I den kanalen fanns även "fröor" (grodor) och "poggor" (paddor). Grodorna var ganska svåra att fasttaga och om vi hade en brädlapp att segla med och satte en groda på den, så varade det inte många minuter förrän den hoppade överbord och gömde sig. Däremot var paddorna, i synnerhet stora som en handsbredd, mycket beskedligare och kunde tåla att sitta i timmar på en brädlapp och segla. De små "poggorna" var också snälla passagerare på skutan, men hoppade dock överbord vid tillfälle och gömde sig. Vi barn trodde ju att de små djuren hade förstånd att passa på att rymma när de ej noga vaktades, och det tror jag ännu. I den kanalen såväl som i de öppna dikena ("groparna") där det var lera, var det också mycket trevligt för oss barn. Vi gjorde av leran allehanda kärl, krus med öron påsmetade, samt torkade i solskenet allehanda djur, hästar, kor, hundar och katter, grisar och höns. Men så kunde det hända att det blev regnvädersnatt, och om morgonen var våra varor förvandlade till oigenkännlighet. Mor hjälpte oss ibland att sätta in våra grisar och andra djur i bakugnen när det bakades, eller inunder risten i kakelugnen när det var bra fyr. De lervarorna blev då tegelröda och starkare, men sprack ibland vid själva bränningen.

Som nämnda kanal var 10 a 15 alnar bred uppevid, 3 a 4 alnar djup och 3 a 4 alnar bred i botten, så måste en ansenligt lång bro vara på den höstavägen längs i mitten på ägorna. Under denna bro var det något djupare vatten och när det var nästan uttorkat i övrigt, var här församlade i tusental med hundgäddor, som kunde fångas med ösan. Vi slaktade dem så som vi såg mor göra med de stora fiskarna, band stjärtarna ihop och hängde uppfläta fiskar till torkning på en lina, såsom vi – min syster och jag – sett mor göra.

"Fiska-Kjällberg" eller hans gumma kom genom byn körandes med en hjulbör en gång i veckan och sålde all slags fisk efter årstiden. Det var saltsjöfisk från Arilds läge eller något av de andra lägena vid Skälderviken. En besynnerlig egenskap hade mannen, alltid om den tid då han kunde få en handfull av de mest avskydda blommor som växte på vägkanterna och kallades för "kattarumpor".

”De luktar så goda”, sade han. Vi barn fick således se och höra namnet på dess saltsjöfiskslag. Det var torsk, kolja, vittling, flundra, slätta, rödspätta, piggvar, stenbit, kvabbaso, makrill och hummer. Om sommaren köpte mor stora slättor som rensades, skars genomgående skär tvärs över ryggraden, varefter stjärtarna bands ihop med garn och fisken uthängdes i vinden till torkning på en lina. Sedan fisken torkat dugde den att gömma till vintern. Ty om vintern hade fiskhandlarna ej lätt att färdas fram med sin hjulbör eller släde på de dåligt i ordning varande byvägarna. 3 gånger under de 6 år jag bodde på prästgårdens fälad inträffade översvämning: 1864, 1865, 1866. Vattnet stod ungefär 1 aln högt över all marken på tusentals tld. Endast kanalvallarna och stengärdsgårdarna stod upp ur vattenytan. Nästan alla Väsby kyrkbys fälader och långt in i Brunnby sn var det som en besynnerlig böljande sjö. De två vattenflödena inträffade om vintern, men den tredje om sommaren. De två första var om vintrarna 1864 och 1865, och det tredje sommaren 1866. De om vintrarna berodde på att snö kom och stoppade igen de många broarna över kanalen. En massa snö som snart smälte, och kunde vattnet då ej komma ut, utan gick upp på land. Sedan blev det kallt och frost så att hela det översvämmade området blev en ofantlig skridskobana, indelad i rutor medelst stenmurarna. En sådan sjö kunde inte rinna ut i en hast, utan stod flytande några veckor innan det frös igen.

Närmaste naboar var mot väster en på no 12 fälad Lars Jeppsson och en på no 11 fälad Nils Peter, bägge på 500 a 600 m ifrån vår gård. Mot öster var Backagården på 500 m ungefär ifrån vårt hem. Backagårdsvägen, ävensom hela byvägen från vårt hem mot kyrkbyn, var så hög att vattnet gick inte vid översvämningarna över själva byvägen, men den byvägen som ledde till de 2 förstnämnda böndernas gårdar var lägre belägen och översvämmad. De var således isolerade. Till råga på olyckan så vid flödet 1864 flöt bron bort, så att endast ekebalkarna blev kvar, och ingen människa kunde komma över kanalen som var fylld till 4 alnars djup med vatten. Oaktat det bron var borta, funderade Lars Jeppsson på att rida över på en häst och trodde att han skulle få denna att gå på ekebalken över kanalen med en ryttare, men det lyckades inte bättre än att häst och ryttare föll i kanalen. Där låg Jeppsson och höll i både hästen och brostocken, samt ropade för livet. Far och drängarna skyndade dit med rep och stänger, och efter mycket besvär fick de upp både häst och man ur kanalen. Hur de kom över till andra sidan för att hjälpa dem upp, har jag aldrig fått reda på, såvida de inte kunde gå på brostockarna eller hade bräder med sig, eller de kunde gå en lång omväg över vår egen hästvägsbro och därefter på kanalvallen andra sidan, ty vår bro var ej förstörd emedan den var så högt belägen. Så länge vattnet inte var tillfruset, försökte drängarna att segla med saltekar och bykekar.

Då 1865 var jag med förutnämnde Nils Jönsson (som jag råkat slå i huvudet med träskorna). Vi skulle segla med ett stort saltekar. Jag skulle vara passagerare och Nils skulle staka fram farkosten. Det gick bra en liten stund, men det blåste något, så det gick vackra böljor och plötsligt kantrade karet och vi föll båda i vattnet, men som det ej var djupare än att även jag lätt kunde bottna, så måste vi genomvåta vada iland och övergiva skutan, som sedermera frös fast i isen och satt fast hela vintern. Vi fick klä av oss efter badet, jag för min del måste bäddas ner i ugnsbänken för att bli varm, men Nils fick andra kläder. En söndag var det tillika.

År 1866 om sädeshösten i juli och augusti månader blev det så regnigt att vattnet stod flera tum över jordytan och upp på sädesstråna. Emellan regnet var det varmt lugnt solsken. Vad som då vållade översvämning var att kanalen flöt igen vid Tjörred, där en sorts flytlera rasade igen kanalen, och måste den rensas samt muras med stenmur i båda sidor på långa sträckor. Jag tyckte det var härligt att dels vada i diken och segla med en gammal spinnerocksplanka med grodor som

passagerare, och dels kunde jag fånga hundgäddorna hemma vid trädgårdsgärdet. Inte förstod jag att det var bekymmersamt med grödan. Så hade jag också fått en liten riktig kista, på fasonen lik en vanlig klädeskista med lädika i och allting. Jag fick den av moster Inger. Hon sade att det var fästningsfångar som hade gjort den. Den var rödmålad och prydd med pålimmade halmstrån likt kors och stjärnor. Glad var jag och tog min kista under armen och gick till ett trindsädsland, strax utom gården. Där växte bönor och gråärter tillsammans, och jag skulle plocka bönekoddarna (baljorna) och lägga dem i kistan, samt gick i kanten av åkern och hade redan plockat en del, när min mor kom ut och kallade på mig att jag skulle komma in och få mat. Jag satte då min kista på åkerrenen, som stack upp ur vattnet, och gick hem, men jag såg en lång tiggargubbe komma gående på vägen från kyrkbyn, men jag vek av mot hemmet så jag ej just mötte honom. När jag kom ut strax efter middagen så var kistan försvunnen. Min sorg blev stor, och jag väntade mig en hop stryk när far fick veta att jag förlorat kistan.

För att dölja mig brukade jag ofta klättra upp på bakugnen, där brukade far kasta en hop järnskrot som samlades av alla sorter. Där var bl a ett par lehängsler som kunde klinga så underbart vackert, när jag slog med ett annat järn på den jag höll i handen. Även var där avbrutna liar. Jag hittade en liespets och visste att jag hört att folk skurit halsen av sig med rakkniven, och om jag skar strupen av mig så dog jag. Jag satte den vassa liekniven på strupen, men så tänkte jag att det ändå vore intressant att leva tills jag blev 15 år, och gjorde därför uppskov. Men om några dagar var jag däruppe igen. Där var ganska mörkt, med vägg mot farstun, vägg mot stugan och vägg mot köket (skorstenen), men inget fönster. Men ögonen vande sig snart vid mörkret så att jag såg, emedan vid fjärde sidan var öppet emot tvärgången mellan farstun och köket, och den var ljus. Jag fick åter fatt i liekniven, men sedan jag försökt att hålla den på strupen så tänkte jag att jag skulle göra uppskov tills jag blev 20 år, då det fick vara den högsta ålder jag ville leva, men jag ville veta hur världen, dvs jag själv, skulle få det. Jag var då 4 ½ år gammal ungefär. Men när jag blev 20 år, hade jag lärt att dansa och spela kort, spela harmonika till dans i Lönnskogs park, där ungdomen samlades från Gössarp, Väsby, Brunby, Höganäs m fl byar, och sedermera hade jag ej tid eller lust att förkorta livet. Jag upptäckte bland skrotet på bakugnen en fjäder tillhörande de välljudande hängslerna, som blev en passande liten nätt spade, som jag och min syster begagnade, och den har följt med till Småland och mina barn har begagnat den att gräva med. Nåja, det var om den där kistan jag förlorade. Jag var som sagt ledsen och rädd för stryk, men märkvärdigt nog blev därav intet, och jag minns heller aldrig att jag någonsin därefter fått stryk av min far, och min mor slog mig aldrig.

Vi syskonen och kusinerna Johannes och Ludvig Rasmussöner brukade gräva brunnar, som i anseende till sandbotten i närheten av gårdstomten genast blev vattengivande. En dag kallade far på oss alla, att vi skulle komma och se på hur en vessla slogs med en stor råtta. Vi skyndade ut på gården och stannade framför boningshuset, för att inte skrämna vesslan. Det var just när det var så mycket vatten att vägdiket framför gården var fyllt med vatten, och omkring 2 alnar eller något mer brett. Vesslan och råttan satt mitt emot varandra, på var sin sida om "gropen". Så hoppade vesslan över mot råttan och i samma ögonblick hoppade råttan över åt andra sidan. Vesslan hoppade efter, men genast hoppade råttan åter tillbaka. På sådant sätt fortfor de väl 10 gånger. Råttan visste nog att den var tvungen att sitta stilla och inte försöka springa sin väg utåt åkern eller gårdsplanen, ty då hade snart vesslan hunnit ifatt den. Oaktat den var större än vesslan, var den så trött att den visserligen hoppade undan vesslan, men till slut hamnade den i vattnet och nådde knappt fastmarken, och då hann vesslan ifatt den och bet den i halsen, och efter ett förtvivlat skrik från råttan, bar vesslan med upprätt nacke bort sitt rov. Det var ofantligt gott om vesslor ute på

fäladsmarkerna, oaktat det endast enkla stenmurar fanns, med undantag av rågångsgärdet mellan Väsby och Brunnby socknar, men antagligen bodde vesslorna i de många broarna. Dessa vesslor var väl nyttiga men även "skaliga", ty de bet höns och ankor. Far sköt många vesslor. Han brukade röka med vessleskinn, när korna och hästarna blivit "vessleblästa" när de varit på bete. De svullnade då upp i nosen, men jag tror att de var antingen stungna av getingar eller ormar, ehuru jag själv eller någon annan aldrig såg någon huggorm där. Min far påstod, som jag också sedan själv erfarit, att vesslor var så kvicka, att om inte större delen av kroppen var synlig på vesslan då skottet gick av, så hann vesslan dra sig undan när knallhatten small, innan krutet brann.

Som man flitigt och ofta berättade spökhistorier om kvällarna i stugan, så blev jag naturligtvis mörkrädd, men skulle ändå ledas eller bäras ut om vinterkvällarna i pigekammaren, när jag var ett par år gammal, och där skulle jag ligga tills pigan kom och lade sig hos mig. Min mor hade lärt mig att bedja: "Gud som hafver barnen kär", och varje kväll läste pigan: "Hvad jag idag har syndat, o Gud förlåt mig det" samt "Gif att jag icke saknar i morgon, när jag vaknar, din milda allmakts hand" etc. Hon tröstade mig att jag inte skulle vara rädd, och drog en tjock fjäderdyna nästan över huvudet på mig. Jag låg några minuter, läste aftonbönen, tyckte det var kallt i sängen, men troligen om 5 eller 10 minuter var jag somnad och förnam varken när hon kom och lade sig eller när hon steg upp. Jag skulle ju passera genom "stora hus" (salen) för att komma till och från pigkammaren, i bara skjortan om morgnarna, men låg vanligen tills det blev ljus. När jag blev 4 a 5 år gammal kunde mor skicka mig att gå ärende till byn där hennes systrar, mina mostrar, bodde och där mormor och mina kusiner och lekkamrater Johannes och Ludvig Rasmussöner hörde hemma. Slutligen kunde jag gå ända fram genom byn, förbi kyrkan till en handelsbutik, som kallades för "Knallens".

Två gånger var jag i verklig livsfara när jag var något över 3 år. Ena gången var min far uppe på taket och skulle laga takryggningen. Han hade en lång stege som räckte ("nödde") från backen upp till ryggträna. Som far låg däruppe och hade brått med att flytta om de tunga ryggningsträna och hade ryggen emot mig, så kunde han inte se att jag så tyst kröp upp på stegen ("stien") förrän jag stod på översta stiaspolen vid sidan av honom. Han berättade sedan, hur rädd han blev när han såg mig, men han vågade inte hårt tilltala mig av rädsla för att jag då skulle släppa taget och störta ner på gården från 14 a 15 alnars höjd. Han sade endast: "Ja så, håll dig säkert, så ska jag komma o hjälpa dig, bara hållt." Jag höll och var inte det minsta rädd. Far kom till och tog mig tvärt om livet, och bar mig baklänges nerför stegen, och släppte mig med uppmaning att inte gå upp på den mer, men stryk fick jag inte den gången.

M 6975:1-50

Andra gången jag var i livsfara var en gång vid middagstid, då vi alla satt till bords, då en höna hördes krafsa på loftet. "Nu är det kommet en höna in på loftet igen och sprätter i sädesbunkarna, kan du gå upp och köra henne bort", sade min far. Jag hade gjort det förut och visste att höns kunde flyga över hackelsehuset där det var brädloft på ett par tre alnar ifrån stallgällen, och ingen mellangavel. Jag kom upp på loftet och sprang efter hönan så hon skulle få riktig skräck i sig, och sådan fart hade jag att när jag kom fram där loftet tog slut kunde jag ej hålla balansen utan föll på huvudet ner i hackelsehuset, men gjorde kullerbytta så att jag kom att sitta med ryggen just framom hackelsemaskinens uppåtvända stora kniv, så det endast vidrörde, men 6 tum längre bakåt

så hade jag klyvits mitt itu. Det var en som liknade ett bakvänt Z och kallades "klumpatöj", och hade 2 knivar så att då man stannade stod den ena kniven i skäret och den andra kniven med eggen uppåtvänd, och mycket farlig att komma nära. Jag föll ner och blev sittande på kinesiskt vis vid kniven och grät, ty jag fick mig en dask i hela kroppen. Då jag ej strax kom igen skulle mina föräldrar ut i hackelsehuset och se, ty de antog att jag hade fallit när de hört att jag grät. Deras glädje var stor då de såg hur jag nätt och jämt hade undgått döden. Hade jag kommit några tum tillbaka så hade jag blivit sittande grensle över eggen på hackelsemaskinkniven.

Min far var bekant med några franska glasblåsare som arbetade vid glasbruket i Höganäs. Dessa var också jägare och kunde uppstoppa fåglar. De kom, glasblåsarna, ofta i vårt hem och jag fick se hur det skulle gå till att konservera fåglar. En gång, långt dessförinnan måste det ha varit, var jag med min far inne och skulle se hur de blåste glas. Jag minns att någon lyfte upp mig på sin arm och då såg jag hur blåsarna (den ene hette Cardau, den andre Cossey, den tredjes namn har jag glömt) svängde med långa smala käppar (rör) ner i en djup grop, och varmt var där inne. Så fick far en stor glaskupol, som skulle vara att ställas över uppstoppade fåglar. Den var av tjockt glas och stor i omkrets som en stoppad tunnesäck. Kupan sattes på en byrå i ett stort rum bredvid dagligstugan och stod där tyst och stilla i 3 veckor. Men så en dag då vi alla satt vid middagsbordet, exploderade glaskupan och slog bitar i väggar, dörrar, tak och fönster med en väldig knall. Fönsterrutorna slogs sönder, en spegel och diverse tavlor och småföremål förstördes, och med förskräckelse skyndade alla ut i "stora hus" för att se vad som stod på. Ingen kunde reda ut orsaken till olyckan, inte ens glasblåsarna. En annan glaskupa av tunnare glas står ännu 1940 över en uppstoppad rapphönshane från 1864.

Mina föräldrar köpte ofta leksaker till oss barn på Helsingborgs, Engelholms och Höganäs, dvs Ryds, marknader (på den tiden hette det Ryds marknad, varom mera längre fram). Dessa leksaker tog vi noga vara på och jag gjorde, när jag blev större, en mängd sådana såsom vagnar, hästar, gubbar med led på armar, ben och hals, och alla mina leksaker hade jag ända tills jag blev hemmansägare, då jag skänkte en kusins barn dem allesammans. Då jag efter ett par veckor kom dit, låg mina leksaker på sophögen sönderbräckta och ituslagna allihop, och istället satt barnen och lekte med sockenbibliotekets lånta böcker och rev sönder och drog av bladen. Jag förebrådde barnens mor det orätta häri, men hon svarade: "De får väl ha något att leka med!". Dessa barn blev aldrig annat än utfattiga stackare, som aldrig lärde sig att ta vara på någonting.

År 1866 köpte mina föräldrar en liten hemmansdel i Väsby kyrkby, omkring 500m fågelvägen norr om Väsby kyrka. Det året satt jag på en pall om vintern vid min mors spinnrock (den pallen har jag ännu) och hon lärde mig att läsa innantill, men det var den gamla stilen på bokstäverna som då begagnades. Jag fick ju en ny bok som kallades för "abeceitan", med bilder i för varje bokstav, och skulle bildens namn påminna om eller begynna med den bokstav, som stod bredvid. Det gick rätt ledigt, men jag misstänkte den där tuppen som stod på en kista i slutet av boken, hur han kunde värpa fram sockerbitar, kakor, pengar och karameller. Så fort jag vaknade, kom jag upp om morgnarna i bara skjortan och skulle titta efter i "abbeseitan", som hade sin plats i ett fack i stugskänken, om tuppen värpt den natten. Oh vilken glädje, där var alltid något. Jag har samma skänk i min stuga ännu 1940.

När jag snart kunde läsa i bibliska historien om hur Vår Herre planterade en härlig lustgård, så tyckte jag att det vore mycket trevligt med en sådan trädgård och har alltid älskat

trädgårdsbruk. Vi flyttade inte till det nya stället förrän 1867, ty det måste byggas hus först, enär det var endast en bar backe och de husen vi ägde på fäladen måste vi ha så länge arrendet varade. Jag minns hur min far upprättade avtal med ett par personer från en plats som hette Järnbläst i Örkelljunga sn om färdiga timmerhus att levereras, att sättas ihop med tappar och gluggar avpassat hos dem, men min far skulle nog själv avhämta dem. Om sommaren 1866 en söndag fick jag följa med min far till det nya hemmanet, och vi gick då en genväg genom lövskogarna på no 10 och no 4 Väsby. I den senare gick kreatur lösa, och bland dem en tjur som brummade. Jag var ju rädd, och min far frågade mig vad jag och vi skulle göra om tjuren kom. Jag svarade att Gud hjälper oss nog. "Det har du allt rätt i", sade han, och därmed lyfte han mig över stenmuren. Vi kom fram till vår jordlott och aldrig glömmar jag hur härligt fåglarna sjöng i den därstädes växande skogen och de besynnerliga blommor där fanns, sådana jag aldrig sett förr, "bollurter" och "mariehöner" m fl. Sedermera fick jag följa med min mor en bekvämare väg dit när hon skulle visa mig att gå till far och drängen med mat när de arbetade på no 12 som det hette. Jag skulle då gå kloss förbi Rasmus Jönssons och ofta följde en av de pojarna med mig, eller också kom jag dit i deras hem på återvägen.

Far och drängen hade lagt fotträn till boningshuset och rest några stolpar den första gången jag kom med mor dit till no 12. De hade spikat några bräder i ena hörnet och lagt några råghalmsknippen där, till en viloplats vid middagsrasten. Fotträna var hopknäppta så att man kunde se var alla rummen skulle vara belägna i det nya boningshuset. Det gamla boningshuset, som vi lämnade när vi flyttade därifrån, var sammanbyggt med ladugården och åter denna bildade vinklar. Man må föreställa sig att alla invånare, små och stora, hade alltid om sommaren trätofflor och om vintern träskor på fötterna, då de kom in i stugan på det sandade golvet. Ett jämt larm av trampande fötter, som rent av gav eko i stugan, av barnens springande och de äldres dovare fotsteg hördes i folkets dagligstuga på den tiden. Endast de allra minsta barnen hade små skinnskor på fötterna och gjorde ej buller på det viset, men de väsnades däremot på annat vis, med antingen glädje eller gråt.

I sängarna begagnades råghalm i tjockt lager, ty sängarna var djupare ner mot golvet, och en hopbunden råghalmsknippa tjänstgjorde som grunden till huvudkudden. Ovanpå halmen lades en linneunderdyna, endast i tjocklek som ett sticktäcke, men så starka sängkläder hade det gammeldags bondfolket, att sådana sängkläder begagnas av oss ännu, oaktat min mor vävt dem i sitt hem före min tid, och har dessa sängkläder varit i dagligt bruk och således tjänstgjort i mer än 90 år (1940) och synes ej alls slitna. Troligen kan dessa dynor och putor vara i bruk ännu lika lång tid, ty de är ej ens bötta eller nötta. På den undre dynan lades lakan och så ovanpå, en halvalnstjock fjäderdyna av starkt yllegarn, vävt i breda ränder. Man kunde gott hålla värmen under en sådan dyna ("bolster") om än väggen vid sidan om sängen var isad, och t o m dynans övre ytkant frös fast vid väggen. Man visste också att värdera en sådan dyna. Den kostade 30, 40, 50 rdr på auktioner i den tid, då en fullgod dräng fick 75 rdr i lön för hela året. Huvuddynorna, "höddapudorna" som de kallades, var också vanligen av samma slag som underdynan, och lakanet breddes över huvudkudden och fick räcka ner på underdynan 2 alnar eller mer, men räckte sällan ända ner till fotänden. Ovanlakan begagnades aldrig, därför måste ju fjäderdynorna tvättas, och det var ett mycket besvärligt göromål, ty själva innehållet, fågelfjädern eller "gåsafjären", måste tagas ut och dynevaret därför sprättas upp i en del av sömmen, och därefter, sedan "våret" tvättats och torkats, åter stoppas i och så sys ihop igen. Det var fruntimrens göromål att varje dag först skjuta ihop sängarna om morgonen, det kallades att "bädda upp" sängarna, och sedan om kvällarna åter draga ut sängarna, prassla i halmen så den inte låg ihoppackad, ty då var det inte så varmt och behagligt som när man sjönk ner i halmen. Men så var det en del sängar som stod öppna alltid, t ex i dräng- och

pigkamrarna. Där var vanligen särskilt gjorda breda sängar, som inte kunde skjutas ihop, men även här skulle fruntimren likafullt rista upp halmen varje kväll och åter breda på underdynan och "höddapudorna", samt breda lakanet däröver och lägga ovandynan vackert slätt på sängarna.

När jag var omkring 4 år gammal fick jag ligga i drängkammaren hos en av drängarna. Råttor och möss kom i sänghalmen, och jag kunde höra hur de skar med sina tänder när de bet och åt sig igenom halmen. Där kunde kanske blivit kvar något sädeskorn i halmen efter tröskningen. "Kratt, kratt" skar mössen, och ibland slogs de, men man förnam aldrig att råttor åt sönder sängkläderna. Men så en dag när den ena pigan skulle bädda i drängkammaren kom hon till en dräng som kallades "Per Pryle", för han kom från ett ställe som kallades för Pryleholm, och sade att det i hans säng var ett stort hål på lakanet. "E der ett holl?" "Ja", sade Per, "de ska ja visa moran" (min mor). Han tog in lakanet och visade mor hur råttorna hade ätit bort ur lakanet ett så stort stycke som ett stolasäte eller närmare en kvadrataln ungefär. Men när tröskemännen kom in och fick se på undret, så upptäckte de att Per hade varit på dansgille om natten, kommit hem och skitit i sängen och därefter skurit bort ur lakanet ett så stort stycke som varit orenat. Det blev ingen annan råd än att sätta en stor bötelapp på lakanet. När halmen legat i sängarna någon tid så måste fruntimren ersätta den med nytt boss, ty den förra var då dels sönderbiten av mössen och dels bröts den sönder när den blev torr och gammal.

Som förut nämnts hade vi, såväl som bönderna i allmänhet, sand på golvet alltid emellan högtiderna. Det dugde inte med sådan sand som fanns att tillgå hemma på vissa ställen, utan det skulle vara den sorts sand som kallades "golvsand" och var vit som snö, fin som mjöl och ej fanns att tillgå annorstädes än vid eller i Öresund ("sjön" som det kallades). När så sanden legat på golvet och ytterligare finmalts hela veckan så, vanligen om lördagen, skulle den gamla sanden sopas bort, och man kan förstå att det kunde vara behövt, när allt folket dagligen kom in med träskor och tofflor smutsiga och våta, och att det brukades ingen näsduk i vardagslag åtminstone, utan snyta sig och kasta på golvet, liksom även att spotta på golvet, var en allmän oskicklighet på den tiden. Innan golvet sopades, kom pigan med en vattenskål av trä (bleckkärl fanns inte, men Höganäs lerkärl) full med vatten och tog vatten i handen och spred ut det på golvet på samma sätt som när bonden sådde sin säd på åkern. Detta för att inte det torra dammet skulle virvla upp och lägga sig på möbler och överallt. Därefter sopades golvet, sanden bars ut och ny sand spriddes åter på samma sätt som såningsmannens, på golvet. Björkekvastar var det enda slags "limmar" som användes ända till omkring 1880.

Men till högtiderna, jul, påsk, pingst och midsommar, skurades inte allenast golvet utan även loftet och bjälkarna i stugan. Mattor lades på vissa stigar på golvet och ingen fick träda in i stugan med träskor eller tofflorna på, utan de skulle sättas av i farstun, ändå var det skurat även där. Men hade de läderskor, såsom när de kom från kyrkan, eller främmande som hade skor på fötterna, de fick behålla dem på men borde alltid torka av dem på mattan vid farstudörren, utan eller innanom dörren. Sådant som galoscher begagnades aldrig, utom i enstaka fall. Min far hade läder- och min mor hade guttaperkagaloscher, men de var dyrare än skodon och gick snart sönder. Mattorna gjordes av klädtrasor med stark lingarnsvarp, och även vävde mor mattor av råghalm med stark lingarnsvarp. Högtids- och kyrkskodon var för karlarna vanligen en slags halvstövlar, men för drängar och pigor mest lågskor med läderremmar till skosnören. För det mesta brukades att smörja alla slags skodon med tran, men detta lades mer och mer bort och skulle det ju vara finare med blanka skodon, varför det i butikerna köptes blanksmörjeaskar av trä, med rött papper och vit läsning

och gubbar på locket, tunt spånträ, fyrkantiga med bräckta hörn, helt små som en svavel- eller tändstickslåda nuförtiden. I dessa askar fanns något som skulle blötas med sockervatten och strykas tunt på skodonen, varefter måste borstas tills ytan blev torr och blank, vilket oftast var ett drygt besvär.

I vår dagligstuga såväl som i alla dagligstugor var en slags utdragssoffa som hade djup kass, nära ner mot golvet och i kassen fylldes med råghalm och där bäddades bra säng, men om dagen måste de föras ihop och läggas lock på till sittsoffor. Vidare fanns liksom i alla stugor en bred säng med fotänden emot kakelugnen. Denna "ugnsbänk" var alltid bäddad mjukt med tjockt konstvävt täcke och begagnades att ligga på om dagen, men kunde också bäddas till nattsäng för barn. S k hemlingasäng med 4 stolpar och skåp vid fotänden och parlakan eller förgardiner runt om, såg jag ej mer än på 2 ställen i all min tid i Väsby sn. Det ena av dessa ställen var i min fars hem i Långaröd, där min farbror bodde. Men vid högtiderna framtogs ett ofantligt långt "sängomhäng", som var hemvävt – konstvävt – med fransar i framkanten och hängdes uppe i loftet, på 2 – ibland 3 – på väggen över mina föräldrars säng rätt utstående små stänger, med mässingsrosetter i framänden. "Sängomhänget", som det kallades, var så långt att det räckte ifrån golvet vid huvudgården och på sned upp över de stänger som nyss nämnts, och som kallades "omhängskronan", samt på sned ner emot fotänden och ända ner till golvet. En krumelur utskuren i sängens väggsida kallas för "sängakronan".

Som förut nämnts fanns det råttor och möss, och egentligen mest av den senare sorten, i halmen i sängarna, och i en djup soffa ej långt från kakelugnen, där "Simson slet leyonet sönder", hade en stor vacker mus (kritvit under halsen och buken, samt vackert rödbrun på ryggen) nog sitt bo i soffhalmen. Den var så tam att den kom fram även mitt på dagen, när solen sken in i kakelugnsvrån, och satte sig att sätta upp nosen och sjunga, liknande en kanariefågel eller annan sångfågel. Mor och pigorna var de första som gav akt på den musens sångstunder, men far såg väl att den satt i hörnet vid kakelugns-muren och hörde även den besynnerliga sången, men trodde inte att en mus skulle kunna sjunga sådant, utan att det var något annat som åstadkom vislandet eller kvittret och sången. Husfolket, drängar och pigor, tröskemän och vi alla hade lyssnat och sett på hur vid samma tillfälle musen blev stor om strupen när den sjöng och rörde på nosen. Katten hölls omsorgsfullt borta från stugan, men för att förvissa sig så ställde far en slagfälla och fångade den stackars musen, en stor vacker, troligen gammal mus. Ifrån den dagen blev också musasången slut och man kunde således vara säker på vad som åstadkommit den. Men ungefär vid samma tid berättades det om en likadan sångmus i Viken sn, i en gård vid Allmänningshuset, dit folk från både när och fjärran kom för att både höra och se en sådan mus.

En trollkarl som hette Renstedt i Brunnby sn hade flera stora möss tama, så att de spatserade så vackert på stugggolvet, med stubbsvans (svansen avskuren för att ej vara till hindern). Dessa möss hade han i burar, liksom ekorrhur, så att mössen kunde spela med att springa i ett hjul på samma sätt som ekorrhur gör. Fjädrar klingade då hjulet vred sig och mössen tycktes älska musiken och sprang i hjulen av hjärtans lust liksom ekorrhur, men att de kunde sjunga hördes aldrig av. Då vi flyttade till den nya gården tog vi katten med oss i en korg, men den blev inte där i det nya hemmet utan gick strax om igen till den gamla gården. Vi hämtade honom ett par gånger, men han trivdes endast i sitt fädernesland. Några dagar innan vi flyttade hölls det auktion på det mesta av yttre lösöret. Jag minns att en stor mängd folk kom tillstädes och hur en gammal rälåg gubbe gick där med en låda under armen och sålde cigarrer. Gubben hette "Mattes" (Mattias) och till slut fick jag

tomlådan. Om kvällen var det ett kalas, och jag minns hur en kusin som hette Magnus, 10 år äldre än jag, att han inte kunde äta annat än själva det köttiga av fläsket, ty han gick då i en slags högskola och skulle studera. Hans mor var syster till min mor och hette Hanna och var gift med Nils Persson och hade min mors föräldrahem, där också min mormor bodde. Denne Magnus Nilsson blev med tiden doktor och hette då Wikstrand. Hans mor dog då sonen var ett par år gammal.

Märkligt nog, såsom nämnts om katten, att han ej ville flytta, oaktat byn var så långt avlägsen från fäladen, så kom likväl byns katter hem till vårt, så att när far och drängarna var och arbetade på det nya stället, såg de och kände igen en rödrandig, den enda med den färgen i hela byn, och tillhörde katten en husar som hette Delin, och vidare igenkändes en grårandig katt från byn. Båda dessa främmande katter kom ut till oss på prästfäladen och åt ägg i hönsredena. Mor såg det flera gånger och utlovade 50 öre (24 sk) till den som fångade en av dessa katter. Det lyckades för mjölkepigan att locka med mjölk och få in katten i en stor säck, och jag vill minnas att det just var dagen innan eller två dagar innan fastlagssöndag, ty pigan och den Nils Jönsson, drängen, gladde sig över att de skulle få köpa vetebullar för fångstpengarna. Men deras beslut blev, att de genast skulle sänka katten. En lagom stor sten fästes vid säcken. Nils, pigan och jag skulle vara med vid begravningen. Nils skulle klinga och skramla på gårdsgården med en sten mot en gammal lie, och pigan skulle kasta säcken mitt ut i dammen bakom ladugården. Där var några alnar djupt vatten. Pigan kom med säcken, stenen och katten, och slängde ut byltet med all kraft, långt ut i vattnet. Byltet sjönk ju, och endast några bubblor syntes på vattnet. Nils klingade och sade: "Nu ringer det för katten". Vi tittade alla i dammen, bubblorna släcktes och allt var stilla. Men just som Nils skulle sluta med ringningen och pigan tänkt gå in igen och jag med, begynte det skvalpa i vattnet, upp kom den grårandiga katten, simmade kvickt iland och sprang så att vattnet stänkte omkring honom. Ingen kunde hejda honom, utan runt ladugården till vagnsporten for han, under portarna och in bland gamla vagnkärror och därifrån upp i sädeslavet. Så var den glädjen slut, men mor gav dem ändå vars 12 sk, ty de hade ju ändå fångat katten och lovade att fortsätta, men den katten kom inte till vårt mera. Jag minns ej riktigt, men tror att far sköt den röda delinkatten.

När boningshuset sattes upp på no 12 var jag ej närvarande, men det första det blev beboeligt flyttade en kusin till mor, som kallades för "Skalla-Elna" (efter hennes hem på Lerskallarna). Hon rökade hästkorvar som jag såg, stora som kakelugnsrör. Hon flyttade snart och därefter kom en vagnmakare Johannes Svensson från Riseberga att bo där. Men när den ena ladugården som järnblästmännen levererat, sattes upp, var jag där och såg på. Vi var då ännu ej flyttade, men jag såg ej när väggarna därefter murades in. Råtegel gjordes av lera på fäladen av en ryska, som strök teglet i formar. Hon hette Kjersti Gregorëv, en stor stark kvinna som hörde till stenkolsgruvan i Höganäs. Murare var redan då de dyraste hantverkarna. 1866 skulle muraren ha 2,50 rdr om dagen (när en dräng fick 75 rdr för ett helt år). Den muraren som gjorde allt mureriet i den nya gården skulle ju till slut mura in bränt tegel från Margreteberg i ladugårdsgavelns nedre del (övre delen av gaveln var av bräder). Det varade i 4 dagar, då han passades upp av en hantlangare som gjorde kalk bruket och bar fram detta och tegelstenen. Men efter några dagar, mitt i hösten, ramlade hela slarvarbetet omkull och med det gavelväggen. Ingen hade nu tid att passa upp muraren, varför han åtog sig att ensam mura mot 4 dagspengar, dvs 10 rdr, men passa upp sig själv med kalkbruk och tegelsten. Nu murade han upp gaveln på en enda dag, och det märkliga är att den står än idag 1940. Muraren hette Nilsson, vad förnamnet var vet jag inte, men han bodde mitt för kyrkan i Väsby.

Så länge vi bodde på prästafäladen hade vi fri utsikt mot Måarp och Plönninge, och en dag minns jag hur en ofantlig svart rökpelare uppsteg emot plönningehållet. Det var i sädeshösten, och varmt och grannt var det. Jag minns hur far, drängarna och tröskemännen (av vilka den ene kallades för Ryss-Andreas) tog av sig tofflorna och sprang rätt över alla åkrar till brandstället, som befanns vara Sven Anders i Plönninge (sedermera riksdagsmannen). En s k "rackarepåg" som var pyroman hade satt fyr på gården. Pojken skulle vara under konfirmationsåret i Plönninge på församlingens bekostnad, men som han satt eld på ett par gårdar förut, beslöt församlingen betala hans resa till Amerika för att bli av med honom, som också skedde. Eldsvådan, den första jag såg, var troligen år 1865. Men jag minns också att samma vinter då denne Ryss-Anders tröskade hos oss, hände det en föga månlyjus vinterkväll att vår näste nabo, Lars Jeppsson, kom in och bad om hjälp för att han hade kört vält med ett lass berg i väggropen ett litet stycke från vårt. Far, dräng och tröskemän gick ut med skyfflar och skoffor och hjälpte först upp vagnen och sedan läste de i berget (ett slags sämre sorts stenkol). Väg diket var fullt med snö och när drängarna kom in igen, så sade Ryss-Andreas: "Jag ömkade vid hans stutar och visste att han hade stulit lasset, annars hade han kört om dagen, därför läste jag bara snö, det var lättare." Det syntes också att det blev ett helt lass dagen efter, som Lars Jeppsson hämtade. En del bönder brukade stjäla berg i de gamla bergbunkarna, oaktat att berget såldes för 12 sk tunnan vid schakten. Lars Jeppsson hade alltid magra oxar, men läste hårt, och jag såg ofta hur hans oxar tröttnade för lasset och lade sig ner på vägen. Men Jeppsson visste på råd, då inte piska och skrik hjälpte, så tog han och löste oket av den ena oxen, och då reste den stackaren sig och då ledde Jeppsson oxen en bit framåt. Så trodde den andra oxen som kvarlåg att den första gick hem och reste på sig, men då var det Jeppsson som skyndade tillbaka med oxen, lade oket på igen och piskan på ryggen på oxarna, och så gick det igen, kanske tills tröttheten på nytt tog överhand eller ända hem.

1865 fick vi vid flyttningstiden den 24 oktober en dräng från Halland som hette Pål. Han hade oss barn på knäet och tog oss i hand och lekte med oss. Men ett tu tre så fick vi skabb, och ingen hade förut gett akt på hur den drängen alltid kliade sina armar och händer, samt hade små kvisslor mellan fingrarna på händerna. Nog av så fick min ett år yngre syster och jag en förskräcklig plåga, och far sökte doktor Hafström i Helsingborg, doktorn i Höganäs (jag vet inte vad han hette) och en annan helsingborgsläkare, men allt förgäves. Slutligen när Hafström söktes för tredje gången, fick vi åter en sorts salva som skulle smörjas över hela kroppen, och så skulle vi nakna krypa in i bakugnen, som skulle vara så het som vi kunde tåla. Mor passade på efter det brödet tagits ut, och kröp vi barn så in i ugnen, men vi skulle vara där tills smörjan, salvan, var inträngd i kroppen. Jag tror nästan vi hade dött av den skabben, ty blodet rann av benen om vi lade dem så att vad kom i beröring med låret, så om en liten stund då man rätade ut benet, så var köttet liksom fastväxt vid vartannat och blodet strömmade ut, och kliade det så att i sömnen revs all hud sönder över hela kroppen, synnerligast armar och ben, händer och fötter. Men ugnskuren hjälpte oss fullkomligt, men så fick vi ej heller vidare gå till Pål och han fick ej röra vid oss. Han själv brydde sig inte om att bli kvitt sin skabb utan tycktes må bra därav.

Ett av de nödvändigaste arbetena, sedan husen satts upp, var att gräva brunn. På backen där gården förlagts, var 3 alnar med lera och mylla, men sedan var där ett 6 tums lager järnhårt stenskikt och därunder lösare sandsten ända ner till stenkolen i gruvan i Höganäs. Min far grävde och hade en stensprängare till hjälp, som hette Nils Christensson. De kom 12 alnar ner innan 1 alns stadigt vatten kunde påräknas, som kom genom en springa och klunkade liksom när man håller någon vätska ur en dunk sedan man tagit ur korken. Denna vattenåder har förbindelse med nabons

brunn, så att när vi tömde vår brunn så blev Nils Jöns brunn på no 11 också tom. Men efter många år, på 1880-talet då det borrades efter vatten till Väsby mejeri, då blev våra brunnar tomma på vatten och måste fördjupas 1 aln. Brunnen på no 11, på 200 m avstånd, måste likaledes fördjupas. Mejeriets brunn var på 600 m avstånd från vår brunn och inverkade på samma vattenåder. Vår brunn var trattformig, 6 alnar i bredd uppevid, men bara 3 alnar i tvärmått nere i. Någon gång om vintern kunde vattnet stiga till 4 alnars höjd de åren innan mejeriet borrade efter vattnet, som därefter aldrig steg i vår brunn mer än alnshögt. Inget hissverk anlätades vid brunnsgrävningen, men kan nu någon gissa hur far ensam (Christensson endast borrade och sköt med krut) skaffade upp ur brunnen all den lösskjutna och framkilade materien. Jo, alldenstund brunnen var smalare och smalare neråt, så lades tvärbjälkar till loft i halva bredden på brunnen, först 3 alnar från ovan marken. När han kom djupare kastade han på detta loft, och därifrån och upp. Åter 3 alnar djupare lades ett annat loft, på motsatta halvbredden emot det första, så att det kunde kastas upp, sandstensklappret, från ett loft till ett annat högre upp. Brunnen behövde ej stensättas mer än de första 4 alnarna, ty sedan tog sandstenen vid kompakt. T o m påträffades 2 små stenkolager om 1 ½ tums tjocklek som tillvaratogs, fullt dugligt att elda med.

Nåja, brunnen blev bra, den tröt inte fullkomligt, men i torra var det ofta knappt om vatten, och en obehaglig sak var att många möss och paddor föll från stenlaget ner i vattnet och kunde aldrig komma upp igen, utom när de råkade komma med i spannen och drogs upp. Därför hackades i sandstenen en spiralränna eller trappa, som de levande mössen och "poggorna" kunde så småningom taga sig uppför igen i stenlaget till sina kryphål i jorden. Men en stor del slog ihjäl sig vid nerfallandet första gången och var obehagliga. Därför att brunnen var så djup och faran för nerfallande ting stor vid rensning, så gjordes en urholkning, en nisch, in i sandstensväggen vid ena sidan, så stor att en man kunde stå där skyddad när någonting upphissades, antingen nu vatten eller annat föll ner.

Vi hade en dräng som hette Johannes Jönsson, från Halland, det första året då vi tagit emot no 12 Väsby 1866. Han hade alltid en röd skinnpäls både sommar och vinter. När skogen var huggen och endast en fotstjock ek blev kvarstående bredvid höstavägen, som gick mitt igenom planen, samt en rad stora alar i en grop, så just som rågen skulle gå i ax, brukade en slags insekter som kallas för ollonborrar att komma fram och flyga om kvällarna. Dessa satte sig företrädesvis i ekarna, nästan aldrig i al eller asp. Då om dagen när de satt stilla, gick far upp i eken och risslade i topparna, så att ollonborrarna föll ner på höstavägen, och där gick Johannes Jönsson med träskorna och trampade ihjäl dem. Det kommer jag ihåg, och jag minns hur det smattrade på Jönssons röda skinnpäls, när ollonborrarna föll på den. Som vägen var fast så krossades ollonborrarna (egentligen kallades de "ålonbor") för träskorna i sådan massa att de klibbade vid träskorna liksom lera när den är våt. Säkerligen var det en skäppa (26 liter) ollonborrar i den eken. Detta redan då, men först 25 år senare hade insekterna förökat sig så ofantligt, att Väsby sn måste föra utrotningskrig mot dem, som kostade 5.000 kr 2 år i rad, dvs 10.000 kr, av socknen och staten bidrog med en lika stor summa. Vi barn, efter som vi växte till, tyckte alltid att det var mycket trevligt att om kvällarna slå ner ollonborrarna med en handduk när de kom flygandes, och jag vill minnas att de flög nästan alltid mot norr. De nosade nog ekeskogen som vi hade i norr, men härom blir tal eller beskrivning framdeles.

Som vi flyttade till no 12 Väsby 1867 och jag då fyllt 6 år, så var det ju då bestämt att barn skulle vid den åldern gå i småskolan. Det var den likaste bestämmelse som kommit fram i Sveriges rike i min tid. Småskolan var ambulerande, dvs kringflyttande, också det härligaste

skolsystem som kan tänkas åtminstone vad oss elever angick. Det var jämt nya ställen var 14:e dag. Nya trevliga skolvägar och nytt folk och nya äventyr. Jag hörde heller aldrig att lärarinnan beklagade sig, utan tvärtom tyckte det var roande. Min far följde med mig den första dagen jag skulle börja skolan, som då var hos möllare Svenssons i vår by, så där var ej långt att gå, omkring 300 m, och därför kunde jag gå hem och äta middag. Vi var både flickor och pojkar i småskolan, men blott ett ringa antal flickor. Jag tror det var endast 3-4 stycken, men pojkarna 10 stycken. I småskolan gick det så till, att vanligen det största rummet i huset antogs till skolrum. Men inte alltid var detta rum (salen) försett med kakelugn, och då togs dagligstugan i bruk. Om sommaren var salen eller oeldat rum mycket ofta skolrum, och då ställdes ett stort slagbord nära mitt på golvet närmare sidofönstren. Bräder på stolar eller endast stolar blev sittplatser, och de kamrater som ville sitta intill varandra fick själva välja sittplatser. Mitt på bordet placerades en bunke böcker, bestående av alla de böcker vi skulle begagna och som lades dit om kvällarna. Var och en skulle medhava ett Nya Testamentet, en psalmbok, en abc-bok (abbeseita), en skiffertavla med griffel och hartass, om möjligt. Vidare bibliska historien, katekesen och linjal, ej tvunget. Men sedan vi lärt att skriva på tavlan fick vi skaffa "tvåstyverspapper" (ej så vitt) till skrivbok. Om morgonen gjorde lärarinnan bön och läste en psalmvers, liksom även om kvällen.

Vi skulle vara framme att börja skolan kl 8 på morgonen, en 10 minuters rast kl 10 och middag kl 12-13 och slutade kl 4 e m. I skolan var det inga barn som hade träskor på fötterna, men trätofflor hade de alla. En enda kom en gång, som hade nya vita träskor på fötterna om heta sommaren. Han hette Blixt och hans far hette också Blixt, var soldat och träskomakare i Ornakärr. Genast påstod de andra att det blixtrade i träskorna när han gick, men han var äldre och starkare än vi andra, så vi var inte säkra i hans närhet. Han gick bara en vecka i skolan, och jag såg honom ej förrän i storskolan. Den lek som huvudsakligen praktiserades hos oss, var något som kallades att leka pjätt. Någon av de största ställde upp de andra i en ring. Där gick han in mitt i och läste upp en ramsa: "Såsom vit häst stod i stall, spänta sporrar, ljus i hand", därvid puttade han den på bröstet som råkade få sista ordet när han för vart ord på en efter annan i kretsen. Den puttade trädde tillbaka och samma upprepades tills det blev en kvar till sist och han blev "pjätt". Eller också den som råkade att tredje gången utträda, allt efter överenskommelse. Andra räknings- eller lottningsramsor användes allteftersom någon hört något nyare i den vägen, såsom: "Asche lasche le, ett två tre". Den var kortare och tredje gången den råkade någon så var han "pjätt". Denne hade nu endast att vidröra en annan kamrat och säga "pjätt", så blev den vidrörde pjätt och skulle befria sig därifrån på samma sätt. Men den som var pjätt måste sålunda jaga efter de andra, som av alla krafter sprang undan. Således var denna lek tillika en värmande motion och med samma spännande, och kunde så många som ville vara med på samma gång.

Genast den första dagen hände det att en pojke från Krogstorp som hette Otto var bliven pjätt, när vi var ute och lekte, och skulle han på sedvanligt sätt springa ifatt någon av de andra. Bland dem som han förföljde var en som hette Jöns Jepps Anders, och denne som var något äldre var svår för Otto att nå. Men äntligen kom han honom så nära, att han trodde sig kunna nå honom med handen. Han var honom så nära att han bockade sig fram och skulle pjätta honom, men blev därvid träffad i ögat av Anders toffelhäl, som var så tunnspliten att den högg som en kniv ett stort gapande sår, då Anders lyfte upp hälen i flykten undan pjätten. Otto blev meddetsamma oduglig för lek. Lärarinnan och möllarfrun måste ta vård om honom, tvätta av blodet samt bädda ner honom i en säng tills det blev kl 4, då han skulle få sällskap hem med kamrater. Såret orsakade frihet från skolan i några dagar men läktes, och ett stort ärr snett över ögat i ögonbrynet fick han ha i all sin tid.

När lärarinnan märkte att jag kunde läsa bra innantill, blev hon glad, och jag slapp läsa i "abbeseitan" utan fick läsa i bibliska historien och lilla katekesen. Men hur det gick för de andra (där var några fler nybegynnare) som skulle dra på med abc, om tuppen värpte något åt dem, det vet jag inte, men förnam aldrig att det inträffat. Men sedan värpte inte heller min "tuppe" mera åt mig, ty min syster Hilda fick abc-boken och då värpte han igen. Hur skolan sedan flyttade i ordning minns jag ej just, men de särskilda ställena kommer jag ihåg, och vad vi hittade på i varje, och särskilt ett ställe som hette Krogstorp. Jag och de flesta hade redan då hört talas om "Krogstorpa spöke". Där gick en bäck som kallades för Gärsen förbi strax utanom trädgården och ladugården. Det var ett av de längst från vårt hem belägna ställena för skolan, men vi hade ett så roligt lekställe där, att vi gick dit med nöje. Kl 8 skulle alla skolor, både småskolor och storskolor, börja om morgnarna, så vi mötte ofta storskolepojkar som föraktligt kallade oss "småskolepevlingar". Alltså måste vi upp kl 6 och gå kl 7, om man skulle nå fram i tid. I bäcken kunde vi bada och vada, rida häst på varandras ryggar och segla med småbåtar. Det hände ett par gånger att en av mitt sällskap från vår by red på Otto i Krogstorp, han hette Janne Linderoth. Hans "häst" Otto föll omkull där det var alnsdjupt med vatten, och ryttaren kom under hästen samt blev fullkomligt genomvåt. Detta var i middagsbetet. Kläder fick han låna och hans egna hängdes i solskenet att torka till kl 4 då skolan slutade för dagen, då han gick hem i de våta kläderna som ju ännu ej var torra.

Vi skulle ju ha mat med oss och således föda oss själva i skolan, men på de ställen där vi var i skola skulle de hålla oss med dricka. Allmänt begagnades på den tiden beställda drickakrus av höganästilverkning, med ägarens bokstäver och årtal. Sådant var det även i Krogstorp, ett stort drickakrus mitt på det stora långbordet i salen, där vi flitiga pysar satt placerade efter behag och sympati. Som det var varmt och frisk luft kunde behövas, så stod ett eller två fönster öppna och ofta hände det att "haspingar" (getingar) kom in och var besvärliga. Jag hade nyss haft fatt i drickakruset, och exemplet smittade genast på min sida kamrat Linderoth, och jag åtvarnade honom, ty då jag satte kruset såg jag att en stor hasping kröp ner emot drickat som ej stod mycket högt från botten: "Akta dig för haspingen!", men han brydde sig ej om varningen utan satte kruset för munnen och uppfyllde därvid med ansiktet hela krusets övre, och då tog ju getingen tillflykt rakt i ansiktet på Linderoth, som därvid hastigt slog kruset i bordet så att drickan som var i kruset flög ut över bordet och måste lärarinnan skyndsamt rädda boklaven undan vätan. Men Linderoth blev ej stungen av getingen.

M 7067:1-40

Vidare fick vi rida på deras gamla snälla hästar till vattning i bäcken. Vi skulle ju först i skolan lära att läsa innantill och sedan utantill i katekes och bibliska historien. Men som jag redan kunde läsa innantill, så läste jag utantill i dessa böcker och efter några veckor sade lärarinnan (hon hette Emilia Jönsson): "Jag bryr mig inte om att förhöra dig, ty du kan vartenda ord utantill i både katekes och biblisk historia." Jag fick då tillåtelse att medtaga i skolan vilka böcker jag själv önskade läsa. Jag läste naturlära, geografi, historia och förökade mig i räkning och skrivning och blev för första terminen utexaminerad och hänvisad till "storskolan" (folkskolan). På den tiden gick det så till, att den som inte lärt sig att läsa innantill och skriva någorlunda, han fick hålla på att gå i småskolan till dess att prästen, som skulle närvara vid examen, förklarade honom duglig (kompetent) att överflyttas till folkskolan. Men nu beror det bara på om åldern är inne. Därför, desto flera

lagändringar som skett i min tid, desto mera opraktiskt och olidligt, ja i vissa fall uselt, har det blivit. Jag måste därför ge luft åt min förtrytelse över nutidens galenskaper med dessa skolor i alla hörn, och sådana lagar som har gjort dessa skollärare till en verklig landsplåga med sitt tyranni över folket. Småskolorna är ju bra, fastän det var trevligare för barnen med ambulerande. Men i övriga skolor av vad slag som helst skulle det tillgå på följande sätt: En skylt på väggen "Här hålles skola". Den som ville betala läraren kunde gå i skola, och ungdomen som tjänar så bra pengar i timmen (det blir väl snart i minuten) kunde själv skaffa sig kunskaper. Då hör jag det svaras: "Ingen ville gå i skolan naturligtvis, som ej vore tvungen." Nåväl, den som ville vara okunnig, så fick han lov till det och ingen skulle vara tvungen att gå mer än i småskolan. Men när de nu lärt att läsa och skriva i småskolan, så önskade de nog att läsa åtminstone tidningar, och de som ville lära något, så lärde de sig nog.

Endast ett exempel må anföras. En pojke som vi kallade för "målarepågen" hade gått endast några veckor i småskola. Hans far var en supare och lät pojken följa med sig och måla, och han gick sedan inte i någon skola. Men när pojken var 18 år tyckte han det var förtretligt att vara okunnig, och kom då själv och ville gå i vår skola. Det fick han, och efter ett par terminer begärde han att bli konfirmerad och blev en duglig medborgare. Då, när han begav sig i skolan, var han en så duglig målare att han gott hade kunnat betala sin lärdom, men han hörde till den skolan i alla fall. Sedan svaras det: "Ingen ville vara skollärare, om de skulle själva hyra skolrum och sätta skylt på väggen", liksom en läkare eller hantverkare. Nu har alla skollärare nästan utan undantag skollärartjänsten som en säker lön, och därför blir den en bisyssla som kan skötas vid sidan om allt annat som t ex agentur, handel, tidningsskriverier, t o m redaktörer. Jag vet att flera skollärare hela terminen ej gjorde annat än lät barnen rå sig själva, till dess dagen var bestämd för examen. Då, en vecka innan, inövades "det stycket i katekesen läser du" och "det läser du", i tur och ordning. "Den raden läser du" och "den läser du, sedan jag begynner där och där". Skulle prästen eller skolrådet antingen fråga eller begynna i annan ordning, så hade läraren blivit avbruten i examen och behövde ej fortsätta.

Man tror kanske att det skulle fattas de som ville bibringa folk kunskaper. Ingen duger till något yrke endast genom folkskolan, utan var och en måste gå igenom praktiken. Nu påfinns Överstyrelsen så många läroämnen att barnen skall kunna ha sådana kunskaper, som rentav endast är skadliga. T ex att lära sig skriva på växlar, kvittera postväxlar o dyl, som gör att omyndiga personer blir verkliga gangsterbovar vid 17-18 år, mördare och tjuvar. De bör få villkorlig dom, ty de är ju omyndiga, heter det. Tror någon att folket var sämre i forna tider, då praktiken var läromästare. Nej, tvärt om, nu går hela ungdomstiden åt till skolor, fortsättningsskolor och krigsskolor. Sedan är folket olustigt för produktivt arbete, och även odugliga därtill. Därför – bort med folkskolorna i hela landet. Aldrig får dessa herrar skollärare stora nog löner, kort nog arbetstid, nog litet barnantal att undervisa, aldrig nog särskilda löner för än ett, för än ett annat. Dessa miljoner som vräkes på byggnader landet runt, kunde folket slippa tyngas med i flera generationer, som nu sker, och det besynnerliga i hela saken är, att folket utgår från dessa skolor med mycket mindre kunskaper än vad de i forna tider inhämtade. Det synes som om folkskolan i våra dagar (1940) knappt förmår uppehålla de kunskaper som bibringats genom småskolan.

I forna tider hade vi också undervisande läroböcker. Nu skall läraren omtala allting och visa på svarta tavlan. Den som inte kommer ihåg eller glömmer det, kan inte inhämta kunskap genom böckerna, vilket han annars hemma hade kunnat. Lärareföreningen ger ut nya böcker ständigt, men sämre och sämre. Man kan ju jämföra med sådana som Berlins naturlära, Pilstrands, Zweigbergks och Nyströms räkneböcker, Wiesners algebra, Hartmans geografi och Liljeströms geometri m fl. Vidare

skall ju lärarna handla med skolmaterial av alla sorter, pennor, papper, blyerts, gummi, ritböcker, och lära sig att ju hastigare de kan förstöra, desto mer förtjänar läraren. Såsom exempel på slöjdskolans nytta eller oduglighet, kan anföras att en 14-års pojke visade mig lådor att placera blomkrukor i, som han gjort i skolan. Ihopspikade brädlappar, vint och skevt, sådana som jag kunde göra när jag var 8 år utan lärare. Jag frågade vad läraren började tala om, när de tog fatt på ett trästycke. Nej, ingenting hade de hört. Sådana blir förklarade kompetenta som lärare i slöjdskolan! I en annan skola kom barnen hem från folkskolan om middagen, ty om eftermiddagen skulle de ha fritt för att 10-års pojkarna skulle förfärdiga vars ett svärd av en smal trästicka med en tvärpinne nära den ena änden, som föreställde handtag. En strid skulle dagen efter utföras i skolan. Läraren skulle vara anförare för den ena härskan, berättade de. En annan dag skulle skolbarnen rulla lera och göra kulor. Är det inte mycket lärdomsrika skolor nu år 1940?

Emellertid drog vi omkring på några ställen med småskolan, med skiftande upplevelser på varje nytt ställe. Just vid den tiden begynte det bliva lag, att alla skulle betala till skolorna även om de inte hade några barn. Jag förbigår de flesta ställenas småskola, men vill endast berätta hur jag och en till måste gå igenom Truls Anders skog, genom Nils Jöns änkas skog, genom Nils Jöns skog, genom Bengt Lars skog, genom Lars Anders skog, genom Svedenbergs skog, och kom så fram till ett ställe som hette Lars Larssons på "Tornarna", där småskolan skulle vara i 2 veckor. Alla dessa nämnda skogar var huvudsakligen ekeskogar, och jag minns hur lärarinnan bad oss att skaffa henne ekollon, varav det just det året var ovanligt många. Hon skulle blanda dem i kaffe.

På det stället satte sig en av drängarna på min nya skiffertavla, så att den gick sönder, men det var bara en bagatell, ty jag fick en annan istället. Men så en dag fick jag huvudvärk. Lärarinnan bara tog med handen på min panna och sade, i det hon tog min hand: "Kom, du får lägga dig." Därmed ledde hon mig ut i ett annat rum, där det stod en bäddad säng, kanske hennes egen sovplats. Där lade hon mig tills skolan var slut för dagen. Då kom hon och tog mig i handen och ledde mig på genstigen igenom alla dessa förut nämnda skogar och kom hem. Men jag blev sjuk i 3 veckor och blev därav så svag, när jag efter dessa 3 veckor kom upp igen, att jag knappt kunde gå för mig själv, och kunde ej gå på gårdstrappan, 3 trappsteg, utan hjälp, ty jag kunde ej lyfta upp benen. Man befarade att jag dog och lärarinnan kom och skulle se om mig, ty jag var hennes kunnigaste lärjunge och ville hon ej mista denne. Efter ytterligare 3 veckor blev jag frisk, och ingen i skolan hade ens hunnit förbi mig i kunskaper.

De som lärt sig skriva bokstäverna på griffeltavla skulle så lära sig att skriva med penna och bläck på ett slags tunt segt halmpapper, något gulaktigt, som kallades tvåstyverspapper, därför att det kostade jämt $\frac{1}{2}$ sk = 2 styver arket. Av sådant papper gjordes i hemmet skrivböcker av fyrvikta ark, eller gjorde lärarinnan sådana, om någon bad henne därom. För det mest skulle hon linjera åt dem som inte var händiga därtill. Jag minns ännu hur min tjockhuvade nabo aldrig kunde komma ihåg annat än: "Vill Emmeli regera te me?" "Ja, kom hit me din bok så ska jag regera, men du ska säga linjera." När vi så skulle ha examen, skulle vi köpa vars ett (var sitt) ark skillingspapper, vackert, tjockare, vitt papper, och större ark än tvåstyvers. Endast de skrivkunniga som skrivit på papper förut skulle nu, dagen före examen, skriva "provskrift". Det var ett förfärligt noggrant och ömtåligt göromål, så jag tyckte jag skrev bättre de andra dagarna, än då jag skulle skriva provskriften, ty skrällen för prästens och de andras föräldrars kritik och jämförelser gjorde att jag rentav darrade på handen.

Läskapper såg jag aldrig då, men på den tiden skulle vi ha "sånnehus", en liten lerflaska med hål på ovansidan, full med torr sand, som genom skakning ströddes på skriften medan bläcket var vått, varigenom detta torkade. De som ej hade sandhus, kunde hålla arket på sned mot golvet och ta med kvick handstrykning sand på pappret, varefter knäpptes med fingrarna på den skriften motsatta sidan av pappret. Vi fick vars en liten smal pappersramsa till förskrift, med en mening i tryckt skrift därpå, en eller två rader. Jag fick en där det stod: "Måste är en bitter ört". Detta skulle skrivas på provskriften, så många gånger där blev plats. Jag gjorde så, och lärarinnan tyckte att jag skrivit bra, men hon förklarade att provskriften ändå måste skrivas om, dvs en ny sådan, emedan när jag slutat meningen och satt punkt, så skrev jag "Måste" därefter, då den linjerade raden ej blev full, och så var där inte plats till mer. Det var min första provskrift, jag blev mäkta ledsen och måste köpa ett nytt ark. Lärarinnan hade anskaffat några. Jag skrev om igen, men den första provskriften var vackrare skriven, men bara för det där "Måste" till slut så dugde den ej. Det var väl bokstavsskrivningen och inte själva meningen som skulle bedömas?

Under hela min småskoletid besökte vi med vår skola, då jag var med, 12 olika ställen, men de hörde ej alla till Väsby kyrkby. Ett ställe hörde till Gössarp (Krogstorp) och ett till Plönninge by (Jöns Påls). Av de ställen där vi höll skola, var det endast 3 st gårdar av den "urgamla" sorten med 4 kringbyggda längor och brunnen mitt i gården. Dessa 3 gårdar var: Bengt Larssons no 11 Väsby, Krogstorp i Gössarp och Jöns Pålssons gård i Plönninge. Hos Larssons var det särskilt bra för oss att leka gömme, ty alla längorna (husen) var svinglade ihop vid vinklarna, så att vi kunde springa i takstolen runt i hela gården. Den som var "stå" kunde aldrig söka upp oss, utan passade på då vi kom fram själva och först spottade för oss, innan vi nådde målet som bestämts. Där i gården var ju det stora fyrbenta långbordet i storstugan och "långbänk" från farstudörren till övre bordsänden och i vinkel framför främre bordsänden. Vi skulle ju hålla skolan i storstugan, ehuru där var många andra rum som hade varit bra därtill, såsom sal och flera i boningshuset, som var 62 alnar långt. Runt långbordet satt vi, men moran i huset hade en liten tös och ingen barnpiga. Därför behagade hon ofta, när hon lagade mat i köket, att hastigt komma in om köksdörren och sätta den lilla tösen på själva bordet vid den översta bordsänden, och där satt på bänken den system som gick i skolan, och hon skulle så passa på lillan, att hon inte föll av bordet. Jag satt ej långt ifrån bordsänden, men ungen skrek emellanåt och ett tu tre begynte en stor ström av urin att rinna med fart ner mot bokstapeln vid mitten på bordet. Lärarinnan skyndade att försöka rädda böcker och skrivmaterial, och det mesta kastades på bänken mot farstudörren, men några skrivböcker och testamenten nåddes av strömmen och måste tas ut i luften för torkning. Sedan blev det förbjudet att sätta tösen på bordet. Nu 1940 är den tösen den enda överlevande av hela det husets folk (föräldrar, 4 syskon, 2 farbröder).

Till Jöns Pålssons i Plönninge, också en gammal ekekorsvirkesgård, som har gamla konstiga traditioner (dessa jämte de övriga väsbygårdarnas traditioner kommer möjligen att omtalas i ett särskilt kapitel längre fram). I porten till Jöns Påls var bunden en stor svart hund, lurvig med intet vitt hårstrå, och så rasande arg att intet kunde blidka honom. Hans järnlänk nådde så nära motsatta väggen i porten, att vi måste hasa oss upptill väggen, ty "Rolle" stod på två ben med vidöppet gap emot oss och en av de vuxna sönerna måste stå och hålla och lugna hunden var gång vi skulle komma eller gå. Han blev inte bättre under de 2 veckorna som skolan var där. Det var i deras sal som den första terminen avslutades. Där var så lågt till loftet, att kyrkoherde Palm troligen snuddade emot bjälkarna. Men så var han ju också en verklig jätte, 13 kvarter och med stövelklackarna ännu ett par tum. Han hade en hög vagn, som han satte en lös medhavd trappa vid sidan om vagnen, då han steg av eller på den. Sedan prästen lyssnat på våra kunskaper (jag tror ej han frågade mycket efter

provskrifterna, han kände ju ingen av oss) så gick han runt bordet och pekade på huvudet på var och en, som skulle flyttas till "storskolan", och bland dem var jag efter första terminen. Men mina föräldrar tyckte att jag var så liten, att de beslöt att låta mig gå en termin till i småskolan. Emellertid blev jag av med flera kamrater, som förut gått i flera terminer och blev utexaminerade samtidigt med mig.

Här till Jöns Påls gick deras egen yngste son Johannes i skola, men de hade också 2 äldre söner. En hette Olof, en snäll karl som höll Rolle i styr alltid, och den äldste Per, en stygg ung man som dagligen kom ut i skolsalen mitt under lektionen och brottades med lärarinnan så länge tills flickorna grät, och väl ej läsbordet men de andra bord och stolar kullvräktes i salen. En dag släppte han Rolle lös på gården, så ingen av oss tordes gå ut när vi skulle gå hem. Olof tog och band hunden och hjälpte oss förbi. Johannes, som gick i skolan, satt vi om morgnarna och såg på i storstugan innan alla kommit, hur hans mor bredde smörgåsar till Johannes, men var det ej nog tjockt med smör och ost på vetebrödet, så smet Johannes smörgåsen tvärs över golvet och in under soffan på det sandade golvet. "Ja, ja, Johannes", sade hans mor och bredde en annan smörgås. Därefter krafsade hon fram den sandiga smörgåsen och kastade i svinabaljan. Vi andra var ej vana att få varken fint vetebröd eller tjockt påbrett och förvånade oss. Johannes kastade alltid resten av sina vetebrödssmörgåsar på landsvägen om eftermiddagarna när han gick hem från storskolan också. Han dog i största fattigdom 30 år gammal i Amerika.

Som även förut nämnts kunde de minsta barnen, på de ställen där småskolan stannade, vara till rätt stora hinder, när de fick vistas i samma rum som skolan. Så var det på det ställe som hette Delins, ett litet hus i kyrkbyn. Där var en liten pojke, som "gick lös" under lektionerna, och hade en dag fått fatt i en mycket vass kniv. Med denna gick pojken på en soffa bak ryggen på de som satt där, och skar långa skär i ryggen på deras rockar och skinnpälsar, utan att skolpågarna gav akt därpå förrän de reste sig och skulle gå hem. Det stället där vi skulle passera genom så många skogar, hette som nämnts "Tornarna", troligen av törne. Där var byggd en stor gråstensladugård, och hundratals lass skjuten sten var framförd till en lika stor ladugård som skulle byggas. Här lekte vi som vanligt pjätt och underligt är att vi inte slog ihjäl oss mot de stora skarpkantade stenarna. Men så hade folket på stället (mannen hette Lars Larsson) tagit upp potatisen och lagt den i "stukor" till vinterförvaring, således var det i oktober eller första delen av november. Ingen bonde hade källare där de kunde förvara sin potatis, utan alla lade ner dem i stukor som kallades "pantoffelbunkar". Man avplanade en plätt, så stor som varje bunke skulle vara, lade potatisen väl sorterad därpå i pyramidform, ett tjockt lager långhalm (råghalm) ovanpå och satte tvärtrummor eller tegelrör i bunken och täckte rätt tjockt med jord på, men rören skulle räcka utanför jordlagret. Man gjorde flera bunkar, ty om det blev stark köld så tordes man inte för behov öppna en bunke, utan då tog man helt upp en av de mindre bunkarna, vars innehåll kunde stå i säckar i kök, stall, stugan eller där var det var frosthritt. På den tiden odlades ej mycket potatis. Så vet jag att man talade om att den som hade mest potatis i Väsby kyrkby var en som hette Magnus Nilsson, han hade 30 tunnor potatis.

Nåja, när vi nu lekte pjätt som nämnts, så var vi strängeligen förbjudna att springa upp på dessa potatisbunkar, ty de var vackert slätade och klappade och fick ej tryckas ihop med fottramp. Men Lars Larssons egen son Ludvig tog sig likväl friheten att springa upp på potatisbunkarna, ty där var han fredad för pjätten, emedan ingen av oss andra vågade följa honom dit. Vi andra varnade honom, men det föraktade han, men jag såg hur Lars Larsson kom på avstånd, böjde sig och tog en

tjock stegspole och höll den bakom sig och sakta gick fram, tills han fick tag i Ludvig. Inte ett ord sade han, men grep honom i nacken och slog med den tjocka käppen många slag, som kom Ludvig att uppge nödrop, och hans far kastade honom sedan upp i luften och lät honom handlöst falla till marken, tog honom igen och slog många slag, och kastade honom åter upp i luften flera gånger efter varandra, oaktat att blodet flöt från pojken ansikte och händer. Larssons hustru som hört nödroppen kom ut, vågade gå fram och resa upp Ludvig, som blivit liggande på vägen, och leda in honom, tvätta av blodet och bädda ner honom. Lärarinnan och vi andra alla blev så förskräckta att vi trodde pojken blev dödad, och snart nog – innan vanligt – avslutade hon skolan den dagen. Men Ludvig måste ligga sjuk i flera dagar härav.

Vi hade förut – och det hade ju Ludvig med – sett hur Lars Larsson hängde upp en stackars hund på väggen till ladugården och piskade hunden, ty det skulle bli en jakthund. Hunden skrek också så det hördes kanske i hela i byn, och halsbandet han hängde i bestod av träkulor med sylvassa spikar, piggar som trängde igenom huden. Denne argsinte man dog av lungshot ett par år senare och hann aldrig bygga den andra ladugården, vartill han skaffat fram stenen. De småskolebarn som ej blev av prästen anvisade till storskolan och således skulle fortsätta i småskolan en termin till, de skulle gå i "lördagsskola", dvs endast varje lördag, till det ställe som lärarinnan upplyste oss om för varje gång, tills terminen började igen. Endast om mellanrummet sommartid mellan terminerna, men ej vinterns mellanrum, gick de i lördagsskola. Att för övrigt omtala allt vårt dagliga enahanda liv i småskolan skulle vara för långvarigt.

Om något för upplysning senare skulle komma ihåg, så får då sådant nämnas som hågkomst från den tiden då jag gick i småskolan. När jag så efter de 2 terminerna för andra gången blev utexaminerad av prästen, så året därpå 1868 kom jag att med min far i sällskap föreställas för läraren i Väsby folkskola. Där var så många barn som salen kunde rymma nära nog, och bland dem några kamrater från småskolan som kommit dit före mig, då jag första gången utexaminerades. Jag fick snart veta att vi var i folkskolan under den terminen 80 st elever med gossar och flickor. Men det sades att terminen förut skulle det ha varit 114 st under en kort tid, och då hade några måst flytta till Brandstorps och Höganäs folkskolor i Väsby sn. Skolsalen var 18 alnar x 14 alnar, något över 4 alnar hög emellan bjälkarna. Tjocka tegelmurar, som vanligen i de nyaste boningshusen i gårdarna då brukades. Sand på golvet. Begynna kl 8 om morgonen. Mörkt ibland så vi knappt kunde se att läsa, och om kvällen kl 4 var det också nära mörkt, så de som hade längst att gå fick gå kl 3, såsom Svenningstorp i Brunnby sn, Sandflyget och Höganäs. Vi hade 8 st 6-alnabänkar, vid vår sida om mittgången, med plats för 6 egentligen, ty 3 mittdelade lådor fanns i vart bord, men i nödfall kunde det sitta 8 av de minsta barnen vid vart bord. Sittbänkarna var lösa och kunde ställas efter behag på lagom avstånd till de något sneda borden med 3 a 4 hål vid framkanten att ställa bläckhuset i vid skrivning.

En 2 alnar bred gång fanns mellan goss- och flickbänkarna (också 8 st, men oftast var 3 a 4 upptagna av pojkar). Senare sattes 4 bord med tillhörande bänkar runt gaveln och ena sidan. En stor "kassaskåpskakelugn" vid var ände i skolsalen. Men den ena revs snart p g a obehövlig. Ett stort skåp (sockenbiblioteket) och en kateder på 2 höga trappsteg vid båda sidor. Katedern mitt på långväggen framför klasserna. En stor "svart tavla" med stycke krita till hands. 3 stora fönster på varje sida och 2 på gaveln. Det var härligt med ljus från alla sidor i skolsalen, dvs de 3 sidorna. När solen begynte dala om eftermiddagen vid 4-tiden spelade lövverkets skuggor från trädgården in på golvet. Rullgardiner fanns inte i flera år, men så var det någon lärd skolinspektör som inbillade folk

att barnens ögon blev fördärvade av genljus, och då måste först gardiner anskaffas och sedermera helst mura igen fönstren på ena sidan. Så sker ju nu, att barnen skall sitta som i en källare. Men får jag fråga: När barn är, eller vem som helst är, i fria luften, då blir man ju ej fördärvad av genljuset? Vi var barn från Tjörred, Höganäs, Långaröd, Väsby, Sandflyg, Plönninge, Måarp, Gössarp, Lönnskog, Svenningstorp, Ornakärr, Hustofta, Bräcke, Tågalycke, Knapalycke, Pottenburg, Väsby Hovgård och Väsby gamla by. Alltså må ingen förundra sig över att det var många skolbarn, då såsom endast Ornakärr, därifrån kom alltid omkring 20, och likadant från Väsby.

Dessa uppräknade 17 byar uppehöll barnantalet i växande antal, oaktat att ju några årligen slutade och skulle "läsa för prästen" (konfirmeras). Sedan skolläraren (som hette Sven Johan Södervall) genast märkt att jag kunde läsa bra och räkna hela tal, så bestämde han att jag skulle vara i sällskap med de största pojkarna och flytta fram i en av de främsta bänkarna. Denne lärare hade nämligen det sättet, att de allra minst och nykomlingar, stackarna, skulle sitta på de eftersta bänkarna nere mot dörren och de stora 3-ålnapojkarna i de bänkarna närmast katedern. Dessa bänkar kallades de översta och de längre bort för de nedersta. Han gjorde nog så, därför att de större pojkarna var svårare att hålla styr på än de små enfaldiga. Men att han flyttade mig i deras läse- och räkneshällskap väckte sådan harm hos de större, att de gaddade ihop sig mot mig på flera vis, i synnerhet mina egna väsbykamrater: förstörde mitt bläck och skrivtyg, lade öknamn och skrev det på plank och de murade grindstolparna vid prästgården, samt ej fick vara med och leka bland dem, och till sist att jag skulle ha pisk vid alla tillfällen de kunde komma åt, så att skolläraren måste följa efter skaran om kvällarna tills jag var inkommen på vår egen gårdsväg, där jag endast hade min trogne vän och nabo "Änkans Petter" (Jöns Petter Nilsson) i sällskap. Vi förblev också vänner för livet.

Men snart efter en termins gång kom de största att lämna skolan för konfirmering, och jag växte till och efter ett par terminer kom jag att sitta överst, och den platsen behöll jag så länge jag gick i skolan. På den tiden skulle skolläraren ha 700 rdr i lön, kofoder, fri bostad och eldbrand. Han hette Sven Johan Södervall och var smålänning, och en så duglig lärare torde inte nu kunna uppletas bland alla folkskollärare i Sveriges rike. Han hade nog varit i Väsby i 5 a 6 år innan jag kom i hans skola, ty jag minns det sades att han hade kommit dit som ungar, men nu när jag kom i skolan var han gift och hade 3 barn, den minste en pojke omkring 4 år. Någon ko hade han inte, det jag minns. Han hade väl ledsnat därvid, eller tagit pengar istället. Men en ladugård var där inredd till kostall, tvättstuga, kol- och bränslehus. En otrevlig skolgård, för liten och med en vattengrop längs vid sidan, som flödade över om vintern.

Vi brukade leka en lek som vi kallade att "snurra orm". Det var att alla höll i händerna i en rad, och skulle alla dra emot "huvudet" som var den förste de begynt att fatta i och var således den ytterste på den ena änden. När så han vred sig om, så drog han alla de andra efter sig, varvid de yttersta i "stjärten" fick springa alldeles mer än de förmådde, och måste till sist släppa taget i den näste, och därefter måste den näste släppa sitt tag osv. Ibland fick den som släppte en sådan fart att han kastades ut långt ifrån de andra och föll omkull. Därför hände det rätt ofta att någon i "stjärten" föll ut i vattnet, och där var vanligen alnsdjupt. Vid sådana tillfällen fick de som olyckats tillåtelse att genast taga sig hem. Men om det var fruset och isen begynte "bära", då var vi inte beroende av den trånga skolgården. För det första, vid frukostrasten kl 9.30 hade vi Per Johans gödselkorra. Där var brunt vatten och ej farligt djupt, så där kunde man först, när isen var tunn, gå på "sviktis", och när den blev tjockare slogs "kana". Men vid middagsrasten sprang vi till Karl Lindaus damm omkring 125 famnar från skolhuset. Men där var det farligt djupt, så skolläraren såg efter om isen höll, innan vi

fick gå dit. Där överflödade en gammal vattendamm, så där var plats till oss alla. De som kunde gå på skridskor, de gjorde det och lekte därmed sitt pjätt, men de flesta slog ”kana”. Man tog förspring ett stycke från isen, och spände benen att stå styvt när man kommit ut på isen, varvid man kunde med god fart stå över hela dammen, men kom någon ivägen så var det omöjligt att stanna. Så övade vi att sätta oss under farten (”hukakana”) och åter resa oss innan man ”no fram” (nådde fram). Men underligt var det likväl att inte någon sänkte sig, ty jag minns när vi fick råda oss själva under den tid vikarien höll skolan, att om våren isen var så skör, att den Ludvig Larsson som förut nämnts, gick tvärs över Karl Lindaus damm på isen, som bräcktes för foten vid vart fotsteg. Vi andra stod skräckslagna och uppmuntrade honom ”bara var kvick och gack fram”, ty hade han vänt om sedan han var kommen mitt ut på dammen så hade han inte haft stöd i iskanten. Han kom över och vi lyckönskade honom, men han var också, som vi kallade det, ”vågelig”. Det bevisas också därav att en gång då vi hade suttit och skrivit och en skollärare, som hette Olsson och var vikarie den terminen, stod hos mig lutad över bänken och såg på min skrift, kom denne Ludvig Larsson och hade handen full med torr sand, som han strukit ihop på golvet (vi brukade ju stryka på golvet så att sanden kom på det skrivna pappret och därmed torkade bläcket). Men han hade samlat en hel handfull sand, då han gick förbi och släppte all sanden mitt i huvudet på skolläraren. Denne tittade åt sidan och såg vem det var. Jag blev också förvånad, för jag visste hur läraren slagit de andra för endast obetydliga spektakel. ”Du ska få smaka min promenadkäpp!” röt han och därvid for han bort till Ludvigs plats, högg Ludvig i nacken och tog sin promenadkäpp (han hade förut en annan gång slagit sönder rottingen) och slog den spenslige pojken dussintals rapp, så det var nog med möda som han kunde gå hem efter detta, men han var ju alltför ”vågelig”.

Vår rätte ordinarie lärare Södervall satte ett arbetsschema, som det kallades, som visade vad vi skulle göra alla dagar, viss timme för det ämnet och det ämnet, den dagen och den dagen. På det viset kunde vi förbereda oss hemma genom att studera det vi visste skulle ifrågakomma den dagen. Vi visste vilken dag vi skulle skriva. Ja, då skulle vi köpa papper och göra skrivbok om vi behövde, eller bläck, blyerts eller annat. Butik fanns omedelbart intill skolan. Handlanden kallades för ”Knallen”, ty han hade förut varit gårdfarihandlare eller knalle. Han hade allt att sälja, påstod han, ända till ”ett vångaled”. På väggarna i skolsalen hängde stora kartor. En s k blindkarta över Sverige, Norge och Finland. På denna karta var där ej utsatt några namn. En annan stor karta över Sverige, Norge och Finland med namn på alla städer och landskap. En blindkarta över Europa, och en över Asien. Vanligen överraskades vi med en ny karta vid varje termins början. En gång fick vi nästan alla väggar dessutom behängda med färgplanscher över alla däggdjur.

När vi började skolan om morgonen kl 8 så läste läraren först morgonbön. Därefter skulle vi läsa ett kapitel i Nya Testamentet och tillfrågas versvis om vi kunde förstå meningen. Vem fick svara som bäst tyckte sig förstå, eller också om någon fick en direkt fråga därom. Var och en skulle medhava ett Nya Testament i sin bänklåda. Därefter skulle läxor i katekes, biblisk historia upphöras och givas nya eller densamma om igen, men var det blott enstaka som ej kunde läxan, så kunde de dömas till att sitta efter om kvällen. Detta drev då den efterblivne att läsa över i middagsrasten, för att han eller hon inte skulle behöva sitta efter när de andra gick hem. De kunde då få hört upp läxan när läraren kom in efter middagen. Kl 10 var det 15 minuters rast. Därefter antingen naturlära, svensk historia, räkning, geometri till kl 12. Då gick läraren upp på katedern, och vi skulle unisont sjunga: ”Wälsigna mig och skydda, Gör hjärtat till din hydda, Låt Ditt ord min spis wara, Till dess jag hän skall fara.”

Efter middagen följde skrivning, geografi, innanläsning eller grammatik. Ämnen kunde också variera på mångfaldiga vis, såsom botanik, gymnastik, och om sommaren tog han oss ut på exercis med "blindgevär" av trä, fina, polerade med bajonett, bygel och kolvbeslag liknande verkliga gevär. Varje pojke skulle skaffa sig ett sådant gevär, med inbränt nr på kolven. Ibland hade han oss att marschera ut långt hän i någon skog och lagade med så att vi kom tillbaka till skolan vid vanlig avslutning. Då skulle vi åter ställa oss i bänkplatserna och först räknas upp vid namn alla, både pojkar och flickor, varje dag. Var det då någon som ej sade "ja", så blev det upplyst att denne varit borta den dagen. Dagen efter fick sådana göra reda för varför de varit hemma, såvida de ej frågat sig fria. Jag minns hur en liten pys, som bodde endast 300 m från skolan, blev tillfrågad: "Varför var du inte i skolan igår?" Men pojken svarade inte. "Vad gjorde du?" frågade läraren. Men pojken bara tjöt och grät. "Var han sjuk?", frågade läraren hans naboar. "Nej, det var han inte", upplystes det. "Nå, varför var du inte i skolan?", frågade han igen. Men pojken bara tjöt. Då viskade hans sidokamrat: "Säg att du kastade upp klippor." Då gick ett ljus upp för honom. "Jo, jag hjälpte far att kasta upp klippor på logen." "Jaså, men det kunde du ju sagt strax", sade läraren. Efteråt frågade vi, när vi gick hem: "Varför grät du?" "Jo, jag visste inte vad jag skulle hitta på att ljuga, jag hade inte kastat klippor heller."

När så alla var uppräknade och antecknade, skulle vi alla resa oss upp, knäppa ihop händerna då läraren läste aftonbön, varefter det sjöngs en psalmvers: "Så går en dag än från vår tid, Och kommer icke mer" osv. Vid sådana exerciser eller exkursioner fick flickorna reda sig själva med att skriva, läsa eller räkna, då någon av de äldsta och kunnigaste blev satt till undervisare. Södervall lärde oss att sjunga många fosterländska sånger. Själv kunde han melodin och sjöng före några gånger, men snart nog kunde vi härma, och någon gång kunde det begynnas med att några satt mitt under en lektion och så småningom trampade takt med tofflor i golvet, att det som av sig själv bröt löst med en rungande marsch, t ex "Hell dig, vårt fädernesland" eller annat såsom "Kung Ring med sin drottning till gästabud for" osv. Då skrattade skolläraren.

När vi var ute på exercismarscher, skulle vi sjunga av alla krafter när vi gick genom byarna, t ex "Björneborgsmarschen" eller "På bergig ås, där står mitt hus", eller vilken som han begynte för oss. Men annars var Södervall inte i egentlig mening sånglärare, ty därtill hade skolrådet ställt om så att på vissa lördagar kom en sånglärare som hette Nystrand ifrån Tunneberga och övade oss i fyrstämmig sång. Men den mesta tiden gick åt till att lära ett bokstavsnotsystem: Do Re Mi Fa So La Ti Do, nära fullkomligt onyttigt för framtiden. Sommarterminens examensdag var för oss en stor högtid. Skolläraren hade frestat med att plugga i oss det mesta han kunde, ty han visste att den 15 juli brukade tillstädeskomma inte allenast prästen och skolrådet i de närmaste rotarna, utan vanligen också skolinspektören prosten H A Witt från Helsingborg och ibland även närgränsande församlingars präster. Kom så föräldrar eller anhöriga, blev det nära trängsel i salen. Vi förberedde oss med att låna bänkar från den närbelägna sockenstugan, jämte stolar från lärarens rum. Vanligen fick läraren vid juliexamen en subskriberad gåva av barnen. Någon av de största äldsta pojkarna samlade upp pengar från de andra. Det skulle ju gå liksom i smyg för skolläraren, men han märkte det nog. Något var på förhand beslutat vad som skulle köpas: f ex en stor 8-kantig och 8-dygns klocka kunde vi köpa hos "Knallen" (handlaren intill skolhuset). Det uret konkade vi in om morgonen bittida innan den utsatta

examenstiden kl 10, och upphängde det på katederns framsida. En mängd girlander gjorde flickorna av gula och blåa ogräsblommor trädde på trådar, och omkransade därmed både klocka och kateder. Finare trädgårdsblommor placerades i vasar på katedern. Blomstervasarna fick vi visserligen låna av skolläraryrket. Jag vill dunkelt minnas, att uret kostade 26 kr, kanske 29 kr.

Vid examen kunde det falla prästen eller skolinspektören in att ställa frågor hit och dit bland de främsta av oss. Men det lyckades alltid att vi kunde svara, till stor förnöjelse för skolläraren som därigenom blev berömd, och därför kom inackorderingar från Ramlösa, Viken sn och Höganäs att bo i klockargården och hos skolläraren. Lärarbostaden utgjordes av 4 boningsrum, stora, och kök, loftrum och garderob. Alla skulle vid examen genomgå det ämne som förekom, och kunde det hända att just inspektören föreslog vilket ämne. Skulle det vara läsning, så skulle alla läsa, eller förhör i biblisk historia eller katekes, så skulle alla en efter annan förhöras i någon fråga. I geografi skulle någon fråga ställas till var och en. I geometri eller räkning skulle de som läst dessa ämnen komma fram en och en till svarta tavlan och bevisa någon geometrisk regel eller räkna något tal. De allra minsta och de som ej läst dessa ämnen förhörades i det de övat sig i. Vi hade en 2 alnar i kvadrat stor, svartmålad trätavla fästad på ett ställ, vridbar, med en kritlåda vid nederkanten. Krita köptes i "Knallens" butik, i stora knölar, vilka måste till att börja med sönderhuggas med skolläraryrket sockeryxa, så att passande bitar dels kunde sättas i en passare ("cyrkel" kallade bönderna en sådan) och dels kunde hållas i nypan, när det skulle skrivas på tavlan. En handduk låg i lådan för avputsning av handen och för utslätande. Särskilda provskrifter behövdes ej till examen, ty våra skrivböcker skulle läggas fram i en bunke på katedern. Våra namn skulle underskrivas var gång vi hade skrivit. Läraren brukade, då han inkallade eller utkallade till rast, att blåsa i en visselpipa med en ärt som åstadkom vibrerande, trillande ljud.

Varje år efter examen företogs en utflykt till Kullaberg. Skolläraren hade oss att fråga våra föräldrar, de som hade hästar och åkvagnar, om de ville skjutsa för oss en viss dag efter examen. Det lyckades vanligen att få löfte om 12 a 15 skjutsar, så att alla skolbarnen kunde få följa med. Vi och skjutsarna skulle infinna sig vid 7-tiden om morgonen den bestämda dagen, så att det kl 8 skulle kunna sättas igång med hela raden av skjutsar. Vi uppmanades att sjunga på samma visa, alla på en gång. Jag minns hur kvinnor och barn, i bara litted kom ut ur husen vid det anskri vi förorsakade vid vår framfart genom byarna. Flaggor, vimplar och sådan uselhet hade vi aldrig. Men en gång när vi skulle starta ifrån skolgården, inträffade det att det kom så litet antal skjutsar, att det omöjligt var att göra plats till alla, utan 10 eller 12 blev till övers. Men skolläraren var inte rädd för att gå, och jag och de andra skulle följa med dit, så skulle vi som gått dit få åka hem, medan andra 12 fick gå hem. Men det var nog värre att gå hem, ty vi strövade omkring hela tiden som vi var där, på alla de ställen som skolläraren anvisade oss. Läraren brukade dessutom ofta ensam gå till Kullaberg och botanisera, så han kände till varenda vrå och vinkel där. Vi körde inte alltid samma väg tillbaka som dit, därför att vi skulle få se mer av landet. För det första, sedan vi kommit fram till Mölle, bestämdes det när vi efter bergbestigningen skulle vara där igen, ty kaffe beställde skolläraren åt oss på ett ställe som hette Bolins. Det kostade 12 sk, men vi var tillsagda av läraren att endast ta 2 kakor, 1 skorpa och 1 kringla var, men någon spjuver överskred kvoten och t o m omtalades det, att en hade tagit 16 skorpor.

Var och en fick ge akt på, var hans skjuts höll till i Mölle fiskeläge, en by med 100-tals hus och krokiga gator, så att han kunde återfinna sin vagn efter kafferasten. Någon enstaka skjuts körde upp på berget ett stycke, men det gick tungt och uppåt, varför det ej var många som brukade köra. Skolläraren följde med oss och förklarade vad märkvärdigheterna hette. Det alltid säkra målet

var Fyren, dit vägen går förbi Kullagården. Därefter skulle Sölvpickarhålet besökas. Fyren förevisades av en gammal fyrmästare Backman, och efter urverkets betraktande skulle vi vanligen gå ut på en slags balkong som gick runt om mitt uppe på tornet, där storartad utsikt även beskådades. Därefter var det en del grottor och bergpartier som togs i besök. Efter besöket på fyren skulle alltid först Sölvpickarhålet beträdas och fyrfolket anvisade oss en lång omväg som vi skulle gå och hoppa på stenarna i själva vattenbrynet och fram till en tydlig huggen smal alnsbred tunnel, som gick omkring 30 alnar fullkomligt rakt och därefter uppåt i rät vinkel 3 alnar i drypande mossbelupna bergväggar. När vi kom ut igen och såg oss om, kunde vi klättra på alla fyra brant uppåt till fyrtornet, som var helt nära. Hade vi blivit anvisade grottan rätt nerför den branta sluttningen, fruktade nog fyrfolket att vi skulle ha rusat och fallit i sjön. Ibland splittrades sällskapet, om några som förut varit vid fyren i förra året hellre ville bese andra ställen på berget (Berget är 1 mil långt och ½ mil brett). På flera ställen var gjorda trappor i berget och grova trästegar resta att stiga upp på till gamla grottor, i vilka turister inhuggit tusentals namn och årtal. På en brant utsiktspunkt var ett lusthus uppbyggt och därifrån försökte vi ofta, om man kunde kasta en sten eller en flaska ner i det lodrätt nedanför liggande havet. Men det såg ut som föremålet gick in under mot berget, och var det alldeles omöjligt att kunna kasta något i vattnet. Det förklarades med att berget drog föremålen till sig.

Så finns det också en sjö och en mosse uppe på berget. Många gånger var jag under skoltiden på Kullaberg, men kom aldrig, och troligen ingen av de andra heller, att bestiga själva Haugkullen, förrän jag blev omkring 25 år gammal. Ett slags gula vackra grodor fanns i den lilla sjön och påstods det att de kunde sjunga med klockton som gav eko mellan bergen. Aldrig hade vi sett så usla och fattiga bondgårdar som uppe på Kullaberg. Men herrgård och bättre gårdar finns även. Herrgården heter Kockenhus och den såväl som de andra ägdes av baronen på Krapperup, som även ägde hela berget och Mölle. En kapten bebor Kullagården och arrenderade den. Han hette Elfversson. Att få alla samlade i rätt tid innan vi skulle köra hem var ej alltid så lätt. Någon eller några kunde bli villfarande. Jag och en kusin Ludvig Rasmusson hade av nyfikenhet bestigit en bergknalle och ämnade att närmare betrakta några gamla skansar, som sägs vara krigsmärke från danskarnas infall i forna tider. Plötsligt fick vi höra skollärarens visselpipa nere ifrån byn. Då var där ingen annan råd än att sätta kurs direkt rakt fram mot byn (Mölle). Men det råkade bli mitt igenom fiskarnas trädgårdstäppor, alla med dubbla kullerstensgårdsgårdar omkring. Somliga hade svinahyttor också, och stenar rasade ner vid vår framfart och skrämde djuren, varvid ägarna kom ut och skulle troligen lärt oss något, efter vad vi kunde höra på deras gammeldags kraftspråk, om de fått fatt i oss. Men vi kom lyckligt fram.

En gång då vi varit på utflykt och skulle samlas, var det en flicka som ingen visste var hon fanns. Vi blev av läraren utsända på spaning efter henne. Men vart skulle vi gå? Hennes sällskap hade varit av med henne länge och visste ingenting. Jag och några andra gick och funderade, på väg mot Kullagården igen, var vi skulle söka, då jag plötsligt fick syn på Kjersti Andersdotter från Tågalycke uppe på en av de högsta bergstopparna. Vi ropade och hon hörde och begynte nerstigningen, då vi skyndade att hjälpa henne, som var utmattad av ensam villfarande strävan i flera timmar. Nästan alltid var det vid våra utflykter en tryckande hetta där uppe ibland bergknutarna, så att svetten rann i strömmar. Ofta anträffades klara källor med friskt vatten och några hade på lärarens anvisning skaffat en slags hopfällbara läderbåtar att ta vatten med. Dessa "bägare" kunde vi bära i fickan. Men det inträffade också att åska eller långvarigt regn drev oss att låna hus i Kullagården, där det tillika var "restauration", dvs att kaffe, bier, sodavatten och lemonad såldes, men vi vågade ej stora summor på dem. Sedan vi församlats, druckit kaffe hos Bolins och betalt vår

tribut, skulle vi återresa mot hemmet. Skolläraren uppmanade oss att på återvägen mot Mölle, när vi gick igenom bokskogarna, att gräva upp i väggropen vars en liten av de tusentals bokeplantor där växte invid vägen och vira dem inne i vårt matpapper, samt plantera boken i vårt hem när vi kom hem, till ett minne. Vi gjorde så, men de växte mycket sakta. De kunde knappt bli mer än alnshöga på 20 år, och märkligt nog vet jag ingen av de bokarna som fortlever i någons plantering, i alla kamraternas mångfald.

Hemresan var ej så bullersam som utresan. Något sjungande blev ej av, vi var förfärligt uttröttade och talade mest om de konstigheter vi hade sett. Någon gång hände vissa små händelser som kunde förorsaka uppehåll, såsom en gång då något fattades seltyget hos en av de främsta skjutsarna, och vi – jag och de som åkte på prästens vagn allra sist i raden – ej kunde se fram, då reste sig envar av våra och stod raklånga för att bättre se fram, då alla skjutsarna höll stilla. Men då de främsta satte igång, ryckte genast våra hästar också igång, och därvid föll den nyfikne Edvard Persson baklänges hastigt ur vagnen, bakom ner på landsvägen. Vi andra trodde att han snart skulle springa ifatt oss, men han blev liggande på vägen. Vi måste skrika ”stopp” till kusken, drängen, och 2 st måste gå och hämta honom som låg kvar på vägen, och befanns han vara avsvimmad. Han måste sitta bäras ombord igen, då han dock snart blev lika kry igen, endast ett skrubbsår på handen. Han hade bara fått en ”qvack” (skräck, duns, rädsla). Men alltid skulle det, både vid bortresan och hemresan, stannas vid Krapperups herrgård, dels för rast och dels för beseende av slottet och parken, såvida vi ej blivit försinkade genom tillfälligheter emot kvällen.

Om sommaren hade någon av de stora pojarna ritat i skolsalens södra gavelfönsterkarm ett märke med bläck, för skuggans ställning eller solskenet ställning just kl 12 middag. Om det var någon som tyckte att tiden var långsam, så gjorde han sig ärende dit genom att låna blyerts, eller kniv att vässa blyerts, eller något annat och kunde på så sätt smyga sig att kasta en blick på solvisaren. Några hade en gammal klocka, men läraren tyckte ej om sådant och var deras klockor föga tillförlitliga. I dessa bänkar runt vid väggarna fick vi också sätta oss efter behag, då vi skulle räkna, skriva eller läsa i geografi med små kartor som fanns i biblioteksskåpet. Varje år om efterhösten i oktober eller november månad, innan det skulle isättas innanfönster, utskickades 6 eller 8 st av pojkarna att plocka islandsmossa i Krapperups plantering. Skolläraren hade visat oss hur den såg ut och fått löfte att få plocka. Ett par gånger var jag med. Vi skulle plocka en tunnesäck halv med mossor, och fick fritt för dagen men skulle ju komma innan sena kvällen. Krapperupsplanteringen var en furuskog belägen i Brunby sn, strax vid sockengränsen mot Väsby, vid Tjörred. Nära ½ mil att gå, och som vi visste att på en timmes tid kunde vi plocka mossan, så hade vi god tid att sedan ströva omkring, ut på havskusten, på ”Storaskär” och se på fågelvärlden. De tusentals måsar, kråkor, änder, bäckasinor och strandkator som numera inte finns där, var då för oss en härlig syn. Men numera har de hundratals höganärsarbetare som föreställde sig vara jägare och dag och natt passerade vid stranden, skrämt bort dem.

En stor del av planteringen (endast tall) var ej mer än 3 a 4 alnar i toppens höjd från marken, som består av bara flygsand från havet (Öresund). Det hände var gång, då vi skulle gå hem, att tråta uppkom därigenom att någon inte ville i sin tur bära mossasäcken, utan hissade det på någon som fullgjort sin skyldighet. Men då, om inte annat hjälpte, levererades batalj och ett kok stryk åt den tredskande, tills han åtog sig sin andel en halvtimme eller påsatt tid, av på förhand bestämd regel. Men om vi också slagits och trätat aldrig så mycket, så aktade vi oss för att omtala sådant när vi kom hem till skolan, ty dels riskerade vi att få stryk av skolläraren och dels blev vi då ej anförtrodde

sådana uppdrag någon annan gång. Sedan jag gått i storskolan ett par år, inrättades en "högre" folkskola bara 500-600 famnar längre bort, vid korsvägen på lands- och prästvägarna i ett gammalt tegelhus, som förut varit fattighus. Nu skulle ju lättnad beredas för Södervall, i det att lärjungeantalet blev minskat. Omkring 10 a 15 st gick också dit, till den nya skolan, där de huvudsakligen skulle räkna och lära sig tyska och engelska språken. Jag förnam aldrig att någon lärde sig något av dessa språk, men själv hade jag engelsk språklära och var troligen den ende som lärde sig engelskan genom läsning och prat med svensk-amerikaner, oaktat att jag ej gick i Högre Folkskolan. Senare hade jag en amerikansk tidning "The World", som en kusin sände mig periodvis.

Dessa elever med deras lärare, en magister Hedberg, kom därefter varje år att göra gemensam utflykt med oss till Kullaberg om somrarna. Jag minns första gången magistern var med oss, och vi som vanligt stannade vid Krapperup, då blev han bjuden på en sup, som han visserligen tog i munnen men sprutade den genast ut tvärt över vägen. Han trodde det var vin, då det var konjak, och han var nykterist. Jag bara omnämner detta därför, att just fylleri blev hans största fördärv. Den som bjöd var vår lärare, men han blev fördärvad av en annan sak (han blev nämligen högfärdig, sökte och fick plats i Helsingborg som fattigvårdskamrer, vikarie måste anskaffas). Vi blev några stycken utvalda av Södervall att läsa algebra, och bland dem var ju jag. Ett par pojkar, Lars Johnsson i Gössarp och Olof Nilsson i Tjörred, gick extra att endast räkna, sedan de hade slutat skolan. Skolläraren gick först själv och lärde sig algebra av studenter, Husenius och Wikstrand (Husenius blev amiralitetspastor i Karlskrona och Wikstrand (min kusin) blev med dr i Stockholm). Av min kusin fick jag till skänks "Wiesners algebra" och de andra pojkarna skaffade sig också samma lärobok. Vi arbetade på algebra så länge Södervall var kvar och nådde visserligen då ej längre än första grads problem, men jag fortsatte dels under min kusin dr Wikstrands ledning och dels i tvenne andra tillfällighetsskolor, som längre fram kommer att omtalas. Vi var alla mycket ledsna den sista gången han höll examen och skulle begynna sin nya tjänst om nyåret 1871. Flickorna grät överljutt och vi alla bjöds på kaffe och bullar, både fattiga och rika skulle vara med. När han hade auktion och sålde sina gamla kläder och de flesta möbler, var jag ej där, ty jag hade fått tillfälligt arbete med att köra hästar vid tröskning.

Nästa termin fick vi en vikarierande skollärare som hette Jönsson, vad han mer hette vet jag ej, men en stackare var han och kom genast i strid med oss, som nu var de gamla. Han fordrade (dock inte av mig) att de åter skulle begynna, liksom i småskolan, att skriva streck mellan linjerade linjer på pappret. Han tyckte väl att de hade slarvat med sin stil. Emellertid strejkade eleverna och ville inte lyda. Det kunde inte avlöpa med mindre än att ett par av dem skulle ha prygel. Men det befanns att mäster inte kunde rå på att böja dem ner, och att de tillika högg tag i rottingen som knäcktes, varför endast åtlöje i hela skolan framkallades. Från den dagen lät han var och en sköta sig själv. Om det varit någon lärare eller inte, så gick det med lust, löje och spektakel. Handla med frimärken hade vi alltid gjort, men i Södervalls tid måste det ske på fritiden, men nu gick det när som helst, liksom även att göra smällare och tollabössor av gåspennrör och råpotatis. Sådana bössor hölls under bänken och avlossades, och ingen kunde se vem som gjort det. Jag befattade mig aldrig med deras skälmstycken, men såg naturligtvis hur de gjordes.

Men på fritiden köpte och sålde jag frimärken, men blev oftast bedragen, dels på mitt tillgodohavande, dels på falska frimärken, dvs stämplars som inte alls var frimärken. Några av de likaste frimärkshandlarna kunde samla dels 100-tals frimärken, däribland "svåra", dels svindlande summor i pengar. En som hette Ludvig Linderöth räknade upp i vittnes närvaro 36 sk i kopparpengar.

Silverpengar var sällsynta utom danska 4-sk och senare svenska 5-sk (10 öre). Men jag förnam aldrig att töserna samlade frimärken. Men nästan alla pojkar hade sin frimärksbok redan i Södervalls tid, och många prygel för att de satt och tittade i sina frimärksböcker under lektionen. En Olof Nilsson från Tjörred var oförfärdig. Skolläraren Södervall avpryglade honom, stoppade hans frimärksbok in under katedergolvet, men Olof petade fram den vid frirasterna igen. Södervall slog aldrig någon utan att denne förtjänat det, med undantag för 3 st, för vilka han tycktes ha fattat verkligt hat. Den ene var ett fattighjons son, som var inackorderad i kyrkbyn 100 steg från skolan hos en skomakare Berglund. Pojken fick hjälpa till i skomakarverkstaden varje kväll långt ut på natten, så han fick ej mycket tid att läsa på läxor, och så blev väl skomakarsvärtan inbiten i hans fingrar, ty varje morgon skulle han köras ut i köket, genom att ledas med tvåfingersgrepp i näsan och sparkas av skolläraren, till frun eller pigan för att tvätta sig. Ibland blev tvättningen kasserad, och Adam måste åter ledas i näsan eller örat ut i köket och tvätta sig bättre. Men så när han skulle läsa, så kunde han ju aldrig något, och han var nog rädd också. Då brukade skolläraren åter gripa syndaren med knogfingrarna om näsbenet och rista hans huvud, tills Adam blev röd i ansiktet. Sedan kunde han få läsa en mening eller ett katekesstycke 100 gånger innantill. Kunde han då inte stycket utantill, så fick han åter näsgrepp och ett par slag med boken på örat.

Den andre var den Anders Jönsson som råkade sparka med sin toffel i ögat på Otto i Krogstorp. Han läste ju dåligt, och hade dåligt minne. Jag minns särskilt när vi skulle läsa innantill, då han kom att läsa om något vattenfall i Lappland som kallades på deras språk för "Kaskajaur". Men Anders läste istället "Kaskarius". Sedan skolläraren låtit honom läsa om igen ett par gånger och det blev detsamma, så beslöt han att Anders skulle säga "Kaskajaur" 100 gånger så länge skolläraren räknade. Anders upprepade ordet rätt 100 gånger. Läraren frågade: "Vad heter det nu?". Svaret blev "Kaskarius"! Då fick han en bokpärm på var kind, och därefter fortsattes. Den tredje av de personer som Södervall tycktes hata, var hans egen dotter. Hilda hette hon, var stor och åldrig nog för att kunna gå i skolan, även folkskolan, men gick aldrig i skola. Troligen undervisade hennes mor henne. Högst sällan fick hon vara ute bland oss på fritimmar. Alltid slog Södervall och piskade med käpp, så hon skrek i hela huset. Ibland kunde han sitta på katedern och se dottern gå över gården och in, då han sprang från katedern med rottingen i hand, ut genom förstugan och grep tösen, piskade henne med käppen så hon skrek överljudt. Ingen kunde förstå, varför tösen som alltid visade sig tyst och snäll, skulle ha pisk vid alla tillfällen. Skollärare Södervall hade också 2 söner, med dem lekte han och skämtade, de var mindre.

Då vi skulle läsa innantill i Södervalls tid, bars ur skåpet flera famnar fulla med böcker. Först hade vi Bäckmans läsebok, sedermera en större bok av densamme. Ett 100-tal av vardera. En läste högt och läraren sade: "Där näst", när han ville. Men om han märkte ouppmärksamhet, så kunde han nämna någon vid namn långt nere i klasserna: "Fortsätt!". Den nämnde måste resa sig upp och fortsätta, om han eller hon kunde, men hade han eller hon ej följt med, så kunde de ej finna rätt och fortsätta, och således syntes deras försumlighet. "Vad är det som hindrar?". Men svaret kom sällan, ty frimärken, tollabössor eller viskningar om diverse, ville de ju ej gärna bekänna. Vid rättskrivning skulle också alla vara med och skriva på skiffertavlan, eftersom läraren gick fram och åter framför klasserna och läste upp en del av en mening, eller en hel sådan. Efteråt kunde en del få gå fram och visa skriften för läraren, som utvalde här och där förevisare. Som språklära hade vi Fryxells grammatika, den för de flesta svårfattigaste, mest passande för äldre studenter som läst engelska och latin, och ej för skolbarn. Den vikarie som vi därefter efter Jönsson (som endast varit en termin) fick till Väsby folkskola hette Olsson, vad mer kommer jag ej ihåg. Han var ju något bättre än

den närmast föregående. Han hyrde in sig hos högre folkskolläraren Hedberg. Om de hade hushållerska vet jag inte, men de begav sig alltid till Hotell Höganäs om kvällarna. Det kanske förorsakade att de sovde längre om morgnarna. Hedberg skulle ej begynna i sin skola förrän kl 9, men Olsson kl 8.

I vår skola var det några pojkar som hade klocka (fickur), och när de trodde att tiden var inne, så kunde de gå och se ut mot "högre skolan" om Olsson kom. Men allt senare blev hans framkomst, för varje dag tycktes det. Till slut blev det alltid kl 9 och däröver och 9.30 någon gång, och då föresatte sig de "klockklädda", att om han inte kom kl 10 så gick de hem igen. En lycka för mig var att jag dagen förut frågat mig fri, att plocka potatis där hemma. Men det inträffade att pojkarnas klockor blev 10, och för säkerhets skull jämförde de med handlarens intill, "Knallens" klockor som även de visade 10. Då gick de alla, både flickor och pojkar, från skolan. Men den flocken som skulle gå mot Hustofta kom just att möta Olsson, och han frågade varför de redan gick hemåt, och fick då besked om att även de andra gått hem. Han övertalade dem att vända tillbaka och sände även befallning till de mot Väsby gående, knappt hunna mera än till prästgårdsgrindarna, att genast komma tillbaka, som de också gjorde. Men knappt hade de placerat sig i sina platser, förrän Olsson lade av rocken, tog fram rottingen och grep den ytterste i bänken och pryglade honom 6 a 7 rapp, därefter den näste och den näste, bänk efter bänk drog han fram dem. Men några försökte göra motstånd och den äldste (August Svedenberg) lyckades bräcka sönder rottingen, men då tog Olsson spatserkäppen och slog i ansiktet, på händerna och var som helst så att näsorna blödde och över lag skulle det gå, lovade han. Även flickorna fick vars ett slag över ryggen. Men nu rusade hela skaran på dörren, som endast kunde stängas från förstugan, medtagande sina matkorgar, och skyndade på hemvägen. Endast några av flickorna vågade ej gå, ty de hade samma hemväg som skolläraren. Men då han såg att de flesta gått iväg, så lät han även dem gå hem.

Jag fick ju genast spörja av min nabokamrat att de hade fått stryk över lag och hur allt hade tillgått. Mina systrar var också hemma för potatisplockningen. Jag och systrarna var glada att vi inte hade varit i skolan den dagen, ty säkerligen hade även vi fått smaka av käppen. Men någon klagade hos prästen över skollärarens framfart, och skolrådet samlades. Ingen vågade gå till skolan innan vi fick reda på beslutet. Det blev en skrapa för skolläraren samt förbud för denne att bo hos magister Hedberg i Högre Folkskolan, varpå folkskolan genast skulle fortsättas och läraren bo i skolhuset. Under tiden då dessa vikarierande skollärare tjänstgjorde, hade vi den gamle A Nilsson j:or ("Knallen" i Väsby) att vara kompanichef och en dag i veckan ta oss ut att exercera om sommarmånaderna med våra trägevär. Han var en de gamla "skarpskyttarna", som uppkom på 1850-talet och omtalades mycket på den tiden. Han hade ju själv lärt och kunde därför öva oss i att jämna rotar, ryck ut, och jämna rotar, ryck in, på axel, för fot, eller skyldra gevär, allt liksom Sven Duva fick vi genomgå. Han var liten till växten och så tjock, att armarna stod ut åt sidorna. Han marscherade med högklackade trätofflor på fötterna (vi hade också alla trätofflor), men aldrig så långt ut från skolan som då Södervall ledde oss.

M 7137:1-50

Sedan Olsson så varit skollärare ett par terminer, valdes en ordinarie skollärare som skulle förut, vid Södervalls val, ha varit sökande till Väsby. Denne blev nu vald. Han hette Per Larsson Lenander. Hade förut varit skräddare, men blivit gift med en rik bonddotter på skånska slätten. Han

gav sig då till att studera till präst, men blev (efter egen utsaga) kuggad på några ord latin vid examen. Emellan terminerna ställde han till med privatskola. Jag slutade att gå i skolan innan Olsson flyttade från Väsby, men jag saknade vår gamle Södervall, som bl a även lät oss läsa botanik, och om sommaren när han insamlat blommor, uppvisade han dem och omtalade deras namn, och ännu kan många latinnamn sitta kvar i minnet från den tiden. När jag var 11, 12, 13, 14 år, även under tiden jag gick i skolan, lejde bönderna mig att göra deras uppbörder i sexmanstjänsten. Jag skulle således gå och läsa för prästen. Vi hade en pastor som var från ön Ven och hette Olof S Sandahl. Han var "liten på jorden, men stor i orden", betydligt under 3 alnar lång men troligen över 3 alnar runt om magen. Således en ovanligt tjock människa! Var han ute och gick så hade han alltid en mycket lång fläkt rock (bonjour, "smällpiskarock") och styv, rundkullig och bredskyggig hatt. Han kom ofta in i skolan och då skulle vi ju alla resa oss upp i bänkarna och buga oss. Men aldrig har jag hört någon som haft sådana knarrande ("knirkande") stövlar som de pastor Sandahl hade. Det ansågs mycket fint på den tiden.

Oaktat en ny sockenstuga var uppförd på prästgårdens gårdsplan, så skulle ändå konfirmationsskolan hållas i stora prästgårdsbyggnadens sal. Då hade pastorn endast att springa nerför en trappa till förstugan utanför salen. Vi var 40 konfirmander, men halva antalet var Viken-boar. De skulle gå den milslånga vägen fram och åter 50 a 60 dagar om vintern. Vi fick aldrig reda på vilken dag vi skulle komma nästa gång, utan det skulle pastorn pålysa i kyrkan, för att vi skulle bli mera tvungna att gå i kyrkan, och var vi också därtill befallda att om möjligt varje söndag gå i kyrkan. Men många gånger fick vi gå två gånger i veckan, och då måste pastorn meddela oss vilken andredag det skulle bli läsning. Vi hade lösa bänkar liksom i skolan, men inga bord. 6 a 7 personer på varje bänk. Innan pastorn kom ner om morgnarna (han bodde på övervåningen) så var det ett rätt bullersamt leverne i salen. Pojkarna brottades och välte bänkar, eller brukade Viken-boarna kasta sten på oss Väsby-boar. De gick nämligen förbi en grusbunke med vitt vackert grus vid Anders Påls i Hustofta. Av detta grus fylldes fickorna med ärt- och bönstora stenar.

Flickorna var placerade längst bakom pojkarna, och Viken-pojkarna framom flickorna men bakom Väsby-pojkarna. Således kunde Viken-pojkarna kasta framåt på oss som satt där framme. På den främsta bänken satt jag och pojkar från Väsby, och bredvid mig den "vågelige" Ludvig Larsson från Tornarna. Han hade no 4 i byn, så han fick lägsta nummer. Prästen satte oss efter nummer i kyrkboken. När så larmet rätt ofta blev alldeles för stort, då pastorn ej var närvarande, brukade den gamle snälle kyrkoherden Palm komma och öppna dörren och stillatigande stå och titta in på oss. Men vid sådana tillfällen gjorde nämnde Ludvig Larsson "lång näsa" genom att sätta ena handen framför den andra och spärra ut fingrarna. Den gamle prästen drog sakta igen dörren och larmet fortfor. När så Viken-boarna "tairtat" oss med grusstenar och nötskal, så blev det tyst när pastorn dundrade med hastiga steg nerför trappan. Nu blev hans knarrande stövlar överröstade av smäll på smäll av krossade nötskal och små grusstenar. Genast blev han blossande vred och nätt och jämt kunde styra sig, medan han läste morgonbönen.

Men därefter röt han och trampade i golvet och frågade vem som kastat stenarna på golvet. Alla teg, men efter något besinnande omtalade en av flickorna att Viken-pojkarna tagit stenarna vid Hustofta i en grusbunke vid Anders Pålssons. Det fanns ej och har aldrig funnits sådan vitt grus i Viken sn, utan deras grus liknar elliptiska flata njurformiga kakor, känt i hela nejden för "Vikengrus". Rödgrått till färgen och fastnade aldrig som väglagningsmedel. En skrapa fick de syndfulla och nästa gång förbyttes stenarna i papperstussar och nötskal, men frestelsen var stor med Anders Påls grusbunke, ty de gick ju direkt förbi varje gång och då var det så bekvämt att ta en

handfull sten. Prästen märkte det nog, men sade sedermera ingenting därom. Efter att ha gått till prästen 30 a 40 gånger skulle vi "stå på kyrkegolvet". Vi blev konfirmerade och ingen blev tillbakavisad. Kyrkan var proppfull av församlingsbor från båda socknarna, och hölls alltid konfirmationen i kyrkan som en stor högtid. Sista gången vi var hos prästen, tog han oss med sig in i kyrkan och anvisade oss var vi skulle stå och hur vi skulle förhålla oss i övrigt vid konfirmationen. Nu visste vi genom föregående årsklassers berättelser att vi vid avskedet, då prästen gick ut genom sakristian, skulle gå efter och tacka samt därvid överlämna en penninggåva, efter var och ens goda vilja. Prästen hade också påtagit en bra kappa med vida fickor, där han hastigt kunde stoppa ner pengarna med vänstra handen, medan han tackade oss med den högra. Han fick nog i medeltal en 5 kr av varje konfirmand, av några mer och av några mindre.

Kort efter konfirmationen upplyste den nye skolläraren att han höll privatskola. Jag och några pojkar i kringliggande byar anmälde oss. Vi var inalles 14 st. Vi skulle räkna någon timme, ha sångövning någon tid och disputation vissa tider. Eleverna var: August och Johannes Gudmundssöner från Ingelstråde och Brandstorp, Johannes Larsson i Brandstorp, Bengt Nilsson i Tjörred, Lars Johnsson och Axel Larsson från Gössarp, jag, Ludvig Rasmusson och Janne Linderoth från Väsby, Nils och Jens Anders söner och Magnus Nilsson från Väsby, och bröderna Arvid och Thomas Normans söner från Svenningstorp. Jag och Lars Johnsson i Gössarp gick igenom våra skolräkneböcker, men befanns läraren ej ha större kunskaper än vi 2, men de andra som ej kunde bråk och enkel "regula de tri", hade ju nytta av undervisningen. Men det blev snart inte mycket räknat. Skolläraren föreslog oss, att vi skulle lägga ihop ("sala") till några liter vin (en kanna) att börja med varje kväll, och det kunde köpas hos A Nilsson j:or ("Knallen" i Väsby) i huset bredvid skolhuset. Det var något ljusgult vin, troligen krusbärsvin eller libertinvin, ej så litet rusande. Vi elever skulle hålla oss med lyse, och den som skulle gå in i butiken efter stearinljuspaket, det blev pigan, när hon skulle hämta vinet. Jag och vi alla lade vår tribut, men sedan jag och Ludvig Rasmusson smakat vinet, föresatte vi oss att endast taga ett enda glas därav. Lenander gjorde då mycket narr av oss, med det gamla ordspråket: "Att den som sviker i dryckjom, han sviker ock i androm styckjom". För den skull lade vi varje gång vi var samlade, vår andel till vinet, som ökades i kvantum allt mer, men vi 2 drack endast ett glas varje kväll.

Jag försvarade mig med att det inte kunde kallas att svika, utan snarare att göra mer än min skyldighet. Således skulle jag ju vara och blev utvald till sekreterare i disputationsskolan, och under hela tiden var det ingen av de andra som vågade övertaga sysslan. Vi sjöng flerstämmigt Bellmans sånger efter noter, men det mest var skollärens dryckessånger och kärleksvisor, som han stående på katedern utförde omväxlande med historier. Allt detta skulle försiggå inför omsorgsfullt nerrullade gardiner. Jag minns ej vad vi skulle betala i veckan vid 4 kvällars undervisning, men efter ett par veckor minns jag att han behövde få jämnt dubbelt så mycket betalt och på samma gång endast 2 kvällar i veckan, dvs hälften av arbetstid. Vi gick ju alla med därpå och det fortgick åter ett par veckor. Men så blev det trevliga skolväsendet lockande för andra byns ungdomar, att stå utanför skolhuset och lyssna. En kväll åtvarnade jag Janne Linderoth att ej suppa mer, annars blev han full, men han lydde mig ej. "Gå ut medan du kan", sade jag. Nej, han drack fortfarande. Ett tu tre måste han kräkas i bänken. Då äntligen gick han ut och som det var mörkt ute, så for han omkring på hela skolgården innan han hittade ut genom grindarna, samt svor och domderade över de församlades fnitter. Efter den tiden blev vi förargade på en sådan skola och slutade alla, som genom en tyst överenskommelse.

Denne Lenander tjänstgjorde någon gång som orgelspelare i kyrkan, ty den gamle klockaren Nyman var sjuklig och döv, så han troligen ej hörde orgeln när han spelade. Lenander hade kärlekshistorier som gjorde att hans hustru for hem till sina föräldrar (de hade inga barn). Han brukade jaga skator och kajor och äta dem. Efter några år flyttade han uppåt landet, där han skulle ha blivit präst, sades det. Men kort efter den nu omnämnda lenanderska skolan, var det en sjökaptan N P Andersson i Väsby, som nyligen blivit gift och kommit till byn, som förklarade att han brukade alltid om vintrarna, då han var hemma, hålla skola för att räkna och fördriva tiden. Det vart utspritt, och genast var vi, till större delen samma lärjungar som hos Lenander men även några andra, beredvilliga att gå i skolan. Vi var: Lars Johnsson, Axel Larsson, Nils och Anders Larssöner från Gössarp, Magnus Jönsson i Lönnskog, jag, Ludvig Rasmusson i Väsby, Johannes Jönsson i Måarp, och Arvid Normansson i Svenningstorp.

Mycket mörkt var det, och i tur och ordning skulle en av oss ha med sig ett paket stearinljus. Vi skulle samlas i skymningen i ett stort rum i den ena ladugårdslängan, inrett till bakstuga, med stora bord löpande runt väggarna och en stor gammeldags ---, brännhet de 2 kvällar i veckan då vi skulle komma. Här gick åter jag och Lars Johnsson igenom våra algebraproblem, och ingen mer än vi 2. Kaptanen var inte hemma däri, så vi övade oss själva. Men han hade en lärobok i trigonometri som Johnsson och jag även studerade. Men som det oftast avslutades, sammanträdet, med skepparhistorier och skämt, med ritande av rebus på griffeltavlorna, så drog det ut på kvällarna till kl 10 a 11. Om 5 a 6 veckor bjöd kaptanen oss på förtäring och emottog ingenting i ersättning, utan tackade oss för angenämt tidsfördriv. Om somrarna var jag redan under skoltiden, dvs då det gjordes uppehåll från 15 juli till 1 oktober, med och arbetade hos timmermän och byggnadssnickare. Hos 3 olika byggsnickare arbetade jag, och förfärdigades därunder 10 st boningshus och endast 1 ladugård. De 6 husen var dels i vår by, och dels ej längre ifrån hemmet än att jag kunde gå hem om kvällarna, men 2 boningshus byggdes nere i Höganäs fiskeläge.

Jag var 12 år och hade tröskat ut grödan tillsammans med min far under vintern med slaga (plejel). Det året var jag med en byggmästare Johannes Eliasson Nilsson från Halland, svensk-amerikan och inflyttade till vår by. Jag skulle ha 75 öre om dagen och föda mig själv, men middagsmålet skulle han bestå. I betraktande av att en utlörd gesäll, antingen snickare eller smed, ej kunde få mer än 3,50 kr, högst 4 kr, i veckan och maten, så ansågs det för bra betalt. Som dessa hus på Höganäs var så långt från hemmet att jag inte kunde gå hem varken att äta eller logera, så skulle byggmästaren anskaffa en gammal säng där vi kunde ligga, jag och en annan arbetare, på en loge som tillika utgjorde vår verkstad. Mat måste jag således ha med mig för veckan och om lördagskvällen gick jag hem. Om måndagsmorgonen måste jag ha med mig en grovbrödsbaka, en spekefläsk, stycke, smör, ost, ägg, uträknat för veckan. Men så befattade sig vår gudfruktige byggmästare inte om att anskaffa någon säng under de första 2 veckorna.

En något över 50-årig snickare från Tunneberga som hette Ola Olsson skulle vara min arbetskamrat. På stället, där logen vi skulle använda till verkstad var belägen, var det ej plats utan vi måste "låna hus" hos en fiskare som hette Nils Olsson. I hans hö, på en gälle med långt emellan gällstängerna och alltför lite hö i hans eländiga ladugård, där det fanns en enda ko. Som det var i början av april och rätt kallt, då vi skulle krypa i höet med kläderna på liksom luffare. Ej en tomsäck till täcke eller något annat än våra rockar fanns att hölja på oss om nätterna. Detta gjorde att vi frös, så att ingen sömn kunde ifrågakomma förrän en och annan blund med våld övermannade oss frampå morgonen. Men frös vi om nätterna, så fick vi svettas om dagarna. Vi skulle finhyvla alla

klädselbräderna. Såga ut alla ribborna, finhyvla och kejla dem i kanterna, plöja och stryka alla loft- och golvbräderna, förutom timmerarbetet med uppsättningen. Vi skulle begynna arbetet kl 5 om morgonen, frukost kl 8, middag kl 12-1, merafton kl 5 e m och sluta kl 8 på kvällen. Där var säkert ½ mil till Väsby kyrkby, men byggmästaren gick till sitt hem, nära mitt hem, varje kväll och kom igen varje morgon innan eller kort efter kl ringde 5 på bruket. Visserligen kunde han någon gång dröja över 5, men högst sällan. Äntligen anskaffades en gammal säng och en sängedyna. Halm och våra dagskläder fick utgöra resten av sängkläder. Sängen ställdes på logen. Där låg den gamle snickaren och jag ganska gott, men det var förfärligt dragigt genom de otäta dörrarna och öppningarna vid "lejderna". Men 2 sorters fridstörare var det alltid. Den ena sorten var 12 a 14 ällingar (ankungar) som först hela kvällen till kl 10 a 11 sprang runt huset och gnällde "pyr pyr pyr", till dess de fann någon fristad. Men så likadant vid kl 3 a 4 om morgonen, "pyr pyr pyr" om man vaknade. Den andra sortens fridstörare var 14 a 15 st hönskycklingar. Dessa var så stora att de kunde flyga varthän de ville. Om dagen hade vi inte så mycket ont av dem, men bort emot kvällen flög de upp och valde sitt sittställe för natten på hanebjälkar och stänger uppe i sparrverket, även över logen. Varje kväll drev vi dem undan, så att de måste flytta längre bort, men de kivades med varandra och när vi hade lagt oss förflyttade de sig åter och kom att sitta över oss i sängen. Då måste en av oss upp igen och med en lång ribba stöta till dem så de flyttade över till neutralt område. Men så om morgnarna begynte de gala och väcka oss kl 3 a 4. Vaknade vi så hörde vi ällingarna också rännande utanför väggarna. Den gamle snickaren lät mig oftast ligga då han åter körde väck kycklingarna, ty han ömkade sig över mig då han såg hur jag fick slita och hur trött jag var. Såsom exempel anföres, att då vi kommit igen från middagen kunde det ibland vara 10 a 15 minuter kvar av timmen, och jag då bara lade mig i halmen och genast somnade.

I själva verket fick jag arbeta hårdare än han, ty jag skulle draga ox- och ploghyvlarna medan han höll dem endast till styr, och skulle det slipas så skulle jag dra slipstenen, men han hålla eggjärnet på indast. Vi hade middagsmatstället omedelbart bredvid Höganäs gästgivargård, hos en enka som kallas "Hotellstina", vars dotter skulle gifta sig med den som vi byggde huset till. Hon hade 7 a 8 matgäster att laga mat till. Kl 12 var bestämd till middagstimme, och ganska säker var hon. Vi hade endast 3 eller 4 minuters väg att gå från arbetsplatsen. Livlig diskurs alltid under måltiden. I synnerhet en gammal man, även han från Tunneberga och hette Måns Nilsson, kunde hålla målron uppe. De gamle hade 2 kr om dagen och skulle föda sig själva, men vad Stina tog för middagen vet jag ej, kanske 67 eller 75 öre. Vår byggmästare spisade aldrig där. Han åtog sig ett husbygge till, ej långt från det första, och vissa dagar kommenderade han oss dit, dels att resa upp timran, dels andra nödiga arbeten. Vid takstolens resning på det senare huset regnade det mycket, och därvid blev allt slipprigt och glatt, så att nära var att en olycka inträffade. Byggmästaren släppte ner en bjälke som föll på en gammal man Sone Persson i Plönninge och slog honom på huvudet så att han bet håll på tungan och blodet forsade av huvudet, men han kom sig. 2 gånger föll sonen på stället ner och även detta gick lyckligt, ävenså med mig då jag måste hoppa ner genom slint på lejden.

Det första huset blev såvida färdigt ut på sommaren. Hett blev det och strängt fick jag arbeta, men den dragiga sängplatsen och oron bekom mig inte väl, ty jag fick hosta, huvudvärk och snuva. En vacker dag tog huvudvärken överhand och jag kunde inte se ritsen. Det var nog en eller två dagar till veckans slut och byggmästaren ville att jag skulle hålla i till veckans slut, och den gamle Ola Olsson såg också att jag knappt kunde gå stadigt. Jag måste försöka att gå hem. Min matkorg fick jag och gick iväg. Men jag höll flera gånger på att lägga mig i landsvägsgröpen av feberanfall och plågor under vägen hem. Jag måste ligga sjuk i 8 dagars tid. Därefter kom jag åter med samme byggmästare

att bygga 2 hus, boningshus och ladugård, hos en möllare Gudmund Turban i Bräcke, där åskan slog ner. Men däremellan kunde byggmästaren och jag gå, morgon och kväll, till och från arbetet. Till höganäshuset kom jag aldrig mer, förrän jag skulle skjutsa för prästen, när det vid jultiden skulle vara bröllop. Aldrig fick jag ut hela mitt tillgodohavande hos byggmästaren. Detta år hade jag slutat att gå i skolan och om vintern, emellan det jag hjälpte till med plejlatröskningen, när det blev vackert väder, så rothögg min far och jag eke-träd i skogen. I vår närhet hade en kapten N P Andersson sålt 50 st ekar till skeppstimmer. Skogen var "urskog" med alnstjocka stammar. Träden skulle tas upp med rötterna, ty marken skulle odlas senare. Detta rothygge var inte något latmansgöra. De som ej förstod trodde att de hastigt skulle bringa omkull en stor ek. Men desto mer de skyndade sig, desto fler dagar varade det och det var t o m de som genom sin brådska gjorde det omöjligt att fortsätta, utan måste gå ifrån trädet och låta någon mera erfaren person övertaga arbetet. Varje gång vi hade färdigt att fälla en av dessa skogens jättar, så skulle jag springa fram till gården och underrätta kaptenen och hans fru om att nu hade vi färdigt för fällning. Jag fick då ett 60 alnar långt tjockt rep, som hört till storseglet i en skuta, att låna. Med änden av repet kröp jag upp i eken så högt jag kunde och gjorde fast repet. Därefter gjordes avhåll på passande avstånd om ett mindre träd. På den spända linan hängde sig på magen min far, jag och kaptenen och tillfälliga arbetare eller medhjälpare, då den åtdrog linan om avhållsträdet, eftersom den kunde svikta vid "binningen", som det kallades. Mer och mer drogs trädet på sned och slutligen blev dess egen tyngd så överlägsen att den seklergamla jätteeken störtade till marken, därvid åstadkommande ett brak då alnstjocka grenar bräcktes som tändstickor och rotkorgen drogs upp ur jorden. Detta "brak" hördes vid lugnt väder flera tusen meter från platsen. Det var just detta hör- och skådespel, som lockade ägarna att höra och se därpå. Vi som arbetade tyckte också att det var det trevligaste momentet under hela tiden och var villiga att hjälpa varandra om så påfordrades.

Ibland då jag var uppe i trädet och hade gjort repet fast, så kunde de där nere på marken inte bärga sig (ge sig till tåls) tills jag kom ner igen, utan kände efter hur hårt det stod, och jag minns hur jag knappt hann ner utan att hoppa, innan trädet begynte dala till sitt fall. Vi fick i fälleden endast rotknutan, samt alla forna grenar och de rötter vi huggit lösa och dragit fram ur jorden. Men dessa rotknutar var så stora och låg vanligen i moras, att de inte alltid kunde köras hela från skogen, utan måste fläkas sönder på platsen med stora järnkilar (viggas). En rotknuta tog med sig en stor sten och den lyckades vi avlägsna, så att där i rotkorgen uppkom ett så stort valv, att då vi ställde ekerotknutan på gården, befanns en präktigare hundkoja ej finnas: stadigt, varmt och vattentätt, och fick därför tjänstgöra som "hunnabo" i 10-tals år. Det kunde behövas en eller 2 dagars arbete för oss bägge för att fälla en stor ek, men stenar eller oåtkomliga sidoträd kunde förlänga arbetet ibland.

Om somrarna var jag visserligen något i hemmet och höstade, men även hos andra, samt längre ut mot efterhöst och vinter hos bönderna och hjälpte till vid tröskning med hästvandringsmaskiner, och var kusk eller annan medhjälpare. Aldrig var jag sysslolös. Tillbjuden bonddrängsplats redan vid 12 år med 100 rdr i lön, då en 40-års dräng fick 70 rdr. Jag avböjde, men den gamle Truls Nilsson sade, då jag och han var i loggolvet och han skulle lava rågen: "Du vore värd 100 rdr lön om året, om du vill leja de (dig) här." Men jag hade redan då blivit en slags hjälpreda i byn. Sexmanstjänsten skulle jag utreda. Alla begravningsbiljetter skulle jag skriva (det fanns inget accidenstryckeri på vår ort på den tiden), och ofta skulle jag tillika gå omkring med biljetterna, även i närgränsande socknar. Det skulle ha dröjt för länge med posten, då ingen lantbrevbärare fanns. Bokmal var jag alltid och att föra böcker över mina inkomster och utgifter gjorde jag redan i skolan. Alla pojkar skulle ju köpa på Ryds stormarknad eller av gårdfarihandlare en s k "notesbok", vackert

förgylld och med en liten blyerts vidsittande i en slejf. Denna penna var också verkligen av bly, som fastsatts i en träpinne och kunde det nödortfött skrivas därmed fastän det blev blekt.

Efter att ha varit hemma och periodvis arbetat vid lantbruk, kom det sig att jag blev anmodad om att antaga månatliga tjänster hos gästgivaren H W Schweitz i Höganäs. Han hade då både Hotell Höganäs och Höganäs Gästgifwaregård ("Schweitzs Hottell"). Han utlovade 15 kr i månaden, allting fritt, men egna kläder. Även skulle jag få för söndagstjänstgöring i Tivoli 1 kr för varje söndag. Han var en slesvig-holsteinare som var just ej mycket ordhållig. Mitt arbete bestod i att tappa brännvin och alla slags spritdrycker på flaskor, dunkar och ankare från lagret i spritboden, skriva ut räkning därpå till kunderna som hade att betala till en särskild kassörska, som residerade bakom en disk i en avskrankning vid dörren. Denna kassörska skulle även sopa golvet och strö sand på det utanom diskarna. Vi skulle öppna något innan kl 5 om morgonen och ej stänga förrän efter kl 10 e m (kvällen). Bruks- och gruvarbetarna skulle ju börja kl 5, och stod alltid i kö om morgnarna, och alltid kom det någon när vi satte trälämmarna för fönstren kl 21.30 om kvällarna och ville köpa brännvin. Vi måste då låta dem få det, om än sent. Men så påfordrades det att jag utom ackordet skulle hjälpa kyparen inne i restaurationen när det ofta var många gäster, så att jag efter kl 10 ofta fick tjänstgöra till kl 12 a 1 eller 2 på nätterna. Jag måste gå fint klädd med krage och manschetter och spisa middagsmålet tillsammans med källarmästaren och familj samt kyparen. Ej ett ord talades vid måltiderna annat än "go midda, tack, adjö". Vanligen bestod middagsmålet av en på rivna grovbrödsförhårdnade skorpor kokt tunn soppa. I den skulle vi krossa små veteskorpor av 5-öringars omfång. Visserligen hade jag ej något egentligt arbete, men vi fick om morgonen kl 8 en kaffekopp varm mjölk i dricka (kallas ölost), något stuvad potatis på tefatet samt en smörgås med flott istället för smör. Om middagen kl 12 som nämnts och kl 5 e m likadan portion som om morgonen. Kaffe kl 2 e m. Detta bars ut till oss i spritboden av en piga. Maten var ju inget att klaga över, men vi yngre tyckte att den var otillräcklig. Ofta smög vi oss till att köpa några bullar i bagarboden, när hunger kändes. Men genom vanan att äta så lite blev man mindre känslig för hungern, men mager som en vinthund.

Jag tjänstgjorde ungefär ½ år på Höganäs Gästgifwaregård och lika länge på Hotell Höganäs, men skulle likväl gå ¼ mil därifrån, ofta mitt i natten, och lägga mig hos kyparen på gästgivargården. Då begyntes det med telefon mellan de bägge hotellen, med som sagts ¼ mils avstånd från varandra. Apparaten vidhäftade en lång isolerad snodd eller sladd som det nu kallas. Med denna sladd kunde man bära telefonluren med sig i alla husets rum och sätta den så, att man kunde höra när det tutades för något samtal. Såsom tecken på att man observerat, blåses i en pipa som hade samma ljud som den påtutande haft. Därefter skulle samtal öppnas, men det hördes mycket svagt och otydligt, varför hela inrättningen snart blev slopad. Även påtutningen observerades dåligt, så folket kunde få tuta i timtal utan att förnimma om motparten gav akt. Men kroglivet tyckte jag ej mycket om och ville sluta efter de 6 månaderna, men alldenstund jag var nykterist och källarmästaren sade sig inte kunna skaffa någon sådan i mitt ställe, så gjorde han uppskov efter uppskov och kvarhöll en del av avlöningen som han hade bort betala ut månadsvis.

Äntligen tog jag mod till mig att sluta och begärde intyg att jag hade varit i hans tjänst. Jag har intyget ännu liggande, men gästgivaren betalade aldrig till fullo ut de utlovade förmånerna. Men kort därefter spelade han konkurs, men bibehöll likväl gästgivargården. Det var så jag blev en eller flera erfarenheter rikare genom att se hur ofantligt rusdryckerna översvämmade hos folket i allmänhet, och hur dessa rovdjur som handlar med rusdrycker kan draga alldeles oskäligen vinster på

sin hantering. Det tillämpades vid mätningen ett system som då kallades det nya systemet, med kubiktum. Så att en gammal kanna blev 100 kubiktum och 25 kubiktum blev ett halvstop, samt 12 ½ tum var lika med ett kvarter. De kunder som inte hade flaskor eller kaggar med sig, kunde få låna brukslerkärlsdunkar emot att lämna pant. En stopadunk (1/2 kanna) var 50 öre, kannedunk 1 kr, halvstopsdunk 25 öre och 2 kannedunk 1,50 kr. Sådana utskottsdunkar hade vi på förlag. De kunde ej annars säljas vid lerkärlsfabriken i Höganäs, ty de var behäftade med diverse skavanker, antingen buckliga, vinda, örelösa eller spruckna. Att pant skulle lämnas var därför, att man kunde inte tro att de kom tillbaka annars, och så var gästgivaren alldeles likaglad om de någonsin återkom eller aldrig, bara de betalats med pant, då köpte han andra istället.

Då var det svårare att skaffa kork. Hans dräng och hästar körde en gång i veckan till Helsingborg efter sprit- och biertunnor, och kunde ej förskaffa hem kork på flera veckor. En regel var, att den som köpte 15 kannor brännvin på en gång, fick partier för 1,75 kr kannan, men kostade annars 2 kr. Därför var det en mängd bönder och även andra, som köpte 15 kannor på en gång. 2 dagar framför varje högtid, påsk, pingst och midsommar, sålde jag varje dag ut i spritboden för 1.200 kr. såldes det lika i det andra hotellets spritbod, så blev det ungefär 5.000 kr varje högtid, förutom vad bier som i restaurangen försålles. Vad allt övrigt som inträffade i brännvinstjänsten blir för vidlyftigt att omtala. Endast en enda episod får jag omnämna.

Kronofogden Ekelund i Görslöv hade en postförare som hette Nils Pålsson att varannan dag köra med häst och vagn till Höganäs och hämta posten. Så en dag skulle jag ta in en tunna punsch i spritboden. Denne Nils Pålsson anlände om morgnarna med post och skulle så vänta till närmare kvällen och hämta post. Han hjälpte mig att rulla fram tunnan, ur porten och tvärs över gården i Hotell Höganäs. Gårdsplanen var nylagad med röd aska från gruvans pumpmaskiners askebunke, och som tunnan innehöll 200 kannor, så tryckte den sig hårt ner i askan med magen vid rullningen. Seponen (sprundpluggen) slogs av och i hålet sattes en kopparpump. Vi hade 5-kannemått att pumpa i, och bära in och uppåt en liten trappa till den stora liggartunnan. Nils Pålsson hjälpte till, och Schweitz som ställt allt iordning befallde att den lilla back som upptog droppen vid ombyte av mått, skulle efteråt tömmas i rännstenen, ty det kom aska från buken på tunnan, sköljdes med droppen och orenade punschen. Vi tömde tunnan, det dröjde med vars 20 mått eller mer. Schweitz hade gått och tomtunnan rullades bort. "Nu får du smaka på vad vi har burit in", sade jag till Pålsson och tappade i en sup som vi hade lov att ge vid vissa tillfällen åt kunder. Därefter gick jag ut och han med. Jag tog då den lilla backen eller träbunken, där droppen och askan var. "Vart ska du gå hän med den?", frågade Pålsson. "Jag ska gå bort o tömma den i rännstenen", svarade jag. "Får jag lov att dricka det?", frågade Pålsson. "Ja gärna, men där e röd aska i det, så du kan inte dricka det", sade jag. "Det lär inte vara farligt", sade Pålsson. Därmed tog han emot backen, gick in och stödde sig mot boddissen och drack. Där kunde väl ha varit nära 1/3 liter ("12 tam" som det hette).

Pålsson pustade, rörde undan askan, men till slut drack han det mesta av askan också, så där var inget vidare att tömma då han lämnade mig backen. Han tackade, vände om och gick att sätta hästen för vagnen och köra bort till postkontoret. Jag hörde ej ifrån honom förrän senare, då en av stalldrängarna kom in och omtalade att Pålsson låg i stallspiltan och sovde vid sidan om hästen, och ingen kunde väcka honom. Ut på natten kom ett ridande bud från kronofogden och sökte efter Pålsson. Först på eftermiddagen nästa dag kunde mannen köra hem. Han fick väl en skrapa för händelsen, men fortsatte att föra posten tills några månader efter det att jag flyttat, då han åter blivit överlastad av sprit, fallit fram och blivit liggande på vagnens springbåge, så att hjulet asat mot

Pålssons huvud och skavat hål på hjärnskålen, så att man fann Pålsson död liggande på springbågen och hästen gående med vagnen efter sig på landsvägen mot Tunneberga.

Då jag var 16-17-18 år arbetade jag hos bönder för daglön. En sommar då jag var 16 år var jag på ett ställe där husbonden varit min skolkamrat. Han var gift, men skulle exercera beväring andra året då. Hans far hade lämnat honom 86 tld jord, nybyggd gård, grönt målad, och en grön park omkring gården, varför den skulle kallas "Gröneborg", som den också heter i denna dag. Rågen stod i travar. Den var jag ej med om att hugga, men nu var det frågan om att meja havre. Vi var: en 13 kvarters dräng, 2 tröskemän från Halland (tröskemännen skulle hjälpa till i hösten vissa dagar, på de ställen där de skulle tröska om vintern) samt jag och en gammal kreatursskötare och husbonden, som ju skulle hugga före i tätten. Skårorna kunde vara ungefär 100 famnar (200 m) långa. Husbonden gick före och högg den första skåren. När han kom fram, kastade han sig på marken (man kunde ej gärna meja förrän daggen gått av). När vi alla kommit fram, tog han sin lie och gick hem och syntes ej mera den dagen. Så blev drängen förhuggare, därefter de 2 tröskemännen, därefter jag och sist ryktaren. Ryktaren hade varit guldsmedsgesäll och kunde ej hugga mer än 5 famnar på skåren var gång vi andra var framme, så drängen övertog hans skår. Guldsmedsgesällen stod på knä när han skulle stryka ("fabba") lien, som han lade på marken, med spetsen på lien rätt uppstående. Jag hade en kortare lie än de äldre karlarnas liar, och därför måste jag också ta fler hugg för att följa med. Det kändes ofantligt hårt på bröstet, i synnerhet som jag ej var så stark och van som de äldre. Men jag blev ej mer än 5 a 6 famnar efter, då de andra nått fram. De stod då och strök sina liar, medan de vilade sig, tills jag nådde fram. Således fick jag inte vila, men jag hade en fördel därigenom att min lie aldrig behövde slipas på hela veckan. Den var nämligen av så gott stål, och så hade jag själv gjort en strykspån med pålimmat hårdstenspulver. De andra hade sina pulverhorn och strödde sådan sand på, men de förvånade sig över att jag ej behövde slipa. De prövade min lie och fann att den var fullkomligt överlägsen deras liar i bett. Sedan blev det att de skulle låna min stryksticka, varje gång de skulle stryka sina liar.

Ingen i våra nejder hade då sett självavläggarskördemaskinen, och jag vill minnas att just år 1877 fick det patent i Amerika på den Johnstonska skördemaskinen. Den hösten var det mycket regnigt. Densamme Gröneborgsherren hade tillika arrenderat en mindre egendom på ett litet avstånd från Gröneborg. Där var en nyodling, på vilken även var havre som skulle mejas. Vi var samma mejare utom guldsmeden, men en man som bodde i husen skulle hjälpa till och hade klätt sig i de dyrbaraste byxor vid någonsin sett, och ljusa var de. Gröneborgaren var själv med och skårorna långa så man kunde inte se hur blött där var längre fram. Men där gick fötterna och benen ner i gytta till knäna, och tofflorna måste vi ta av, kavla upp byxorna och vada barfota igenom. Men denne man med de fina byxorna (var just den Per Jönsson som brottades med skollärarynnan och nu spelat konkurs), han gitte inte kavla upp byxorna som därför blev dränkta till knäna, och Gröneborgaren skrattade, ty han tyckte att spåren liknade rävspår, därför att de stod i rät linje. När vi sedan skulle binda säden så rann vattnet av nekarna, när vi tog upp dem och satte i travar. Just som vi var i färd med sådant, kom ägaren att tänka på att vi skulle gå till en annan åker och sprida ut rågravarna, som stått länge i regn och nu begynte blåst och solsken. Vi skyndade till rågravarna och kastade ut en hel hop. Så gick vi till det förra arbetet igen. Men efter endast en halvtimme kom husbonden och befallde oss att skyndsamt åter sätta upp rågravarna igen, "för nu kommer det regn", som det också gjorde redan innan vi hunnit sätta upp hälften av de utspridda travarna.

Efter ett par tre års jordbruksarbete kunde jag i styrka och skicklighet tävla med vem som helst. Alldenstund min mor var lungsiktig, fick jag köp på hemmet redan 1880. Men som min far var frisk, så kunde han med tillhjälp av mina 2 systrar sköta lantbruket under tiden som jag gav mig i vagnmakarlära, till 1882 då min mor dog och jag satte upp en vagnmakarverkstad för egen räkning. Jag hade då genomgått bägge åren beväringsexercisen. Det skulle anses som billiga lärlingsvillkor med att endast betala 50 kr på de åren, men det skulle bero på att jag varit så mycket med byggnadssnickare, att vad därtill hörde kände jag redan till, så att jag kunde fullkomligt hantera snickarverktygen på förhand. Jag skulle ha föda och logi, men småsnålt bestämdes det att jag skulle själv hålla mig med blyerts och förskinn. Nu hade jag nytta av mina matematiska kunskaper, jämte att jag kunde hantera verktygen, samt göra ritningar över alla förekommande modeller av allting.

M 7221:1-50

Min läromästare hette S P Malmsten och var okunnig om vinklar, grader eller cirkelns regler, men praktisk kunskap genom mångårig erfarenhet i yrket hade han. Han var bosatt i Ingelstråde by uti Väsby sn, ½ mil ifrån mitt hem, så att varje lördagskväll så länge min mor levde gick jag hem och blev hemma mesta delen av söndagen. Jag hade alltid sällskap hemåt med en arbetare som varit i 5 år på verkstaden hos Malmsten när jag kom. Han hade 150 kr i årslön samt mat och logi. Vi skulle arbeta från kl 5 om morgonen till kl 8 på kvällen, med en timmes middagsmåltid, men klockan blev ofta 9 om kvällarna. Denne gesäll hette Johannes Larsson och var lantbrukarson från Ornakärr, varför han avvek från mitt sällskap innan vi nådde fram till Nygård. Jag gick så på den uttagna, av ålder begagnade kyrkstigen över Storegård rakt mot kyrkan, över Tågalycke, Knapalycke, prästgården, men där hade jag en farlig passage förbi prästens trädgård: där mötte mig alltid en stor hund, som gick lös och var omutlig. Han ville dyka på mig vart ögonblick, hur mycket jag än lockades med honom, så jag måste gå baklänges förbi trädgården igenom hela gårdsplanen och ett långt stycke ut på landsvägen vid prästgårdens framsida. Malmsten lämnade mig en blydagg (en blykula ombunden med flätade läderremmar) som jag skulle ha att försvara mig med ifall hunden ville hugga mig i strupen (samma hund bet sedermera en bonde ute på landsvägen, bonden skrämde prästen som var mycket gammal och dog samma dag). Ofta var det kolmörkt och regnade, men jag visste ju hur min kära mor längtade efter mig.

Jag fick nu veta, att en vagnmakare påfordras att göra allt slags snickeri som nämnas kan. Inte allenast vagnar och alla slag av åkerbruksredskap, utan även likkistor, möbler, laggkärl, smörkärnor, svarvade saker, sadel- och bogträn, liksom byggnadssnickeri och maskineri m m. Den gesällen jag nämnde som sällskap om hemvägen, han hade lust att lära sig räkna, och om kvällarna satt han vid lampsken och griffeltavla i drängkammaren med en räknebok med sig. Jag låg då avklädd i sängen och undervisade honom hur han skulle sätta upp talet och räkna ut det. Lyset fick han själv betala. Av tacksamhet höll han mig med blyertspennor. Malmsten hade 7 barn. En flicka dog av lungsot vid 10 år, under tiden som jag var i lära. Föräldrarna blev 80-åringar. Sedermera dog också de andra barnen så när som den äldste sonen Jöns Petter, som blev vagnmakare. Verkstaden bestod av ett lågt rum, 9 alnar i fyrkant, och endast lösa bräder lagda att ställa hyvelbänkarna på runt väggarna, men mitt i rummet där hjulstolen hade sin plats, var det bara marken till golv. Vid ena väggen var en murad eldstad, där lim kunde kokas. Drängkammaren eller gesällkammaren var en liten, med dörr från verkstaden sammanhängande kammare, 6 x3 alnar. Således ej bredare än sängen var i längd. I

drängkammaren hade vi 2 sängar över varandra och en lervägg emellan ett svinahus och drängkammaren. Svinet gnagde leran och halmen av, så att bara väggstakarna blev kvar i nedre delen av väggen. Om sommaren luktade det svin, men om vintern, då svinen var slaktade, var det lika kallt i drängkammaren som ute, eller åtminstone som i svinahuset. Vi skulle ligga 2 ihop i nedre sängen. Larsson och jag skulle ha halm i sängen, med bra underdyna och huvuddyna samt en fotstjock fjäderdyna till ovandyna. Kölden och värmen svällade så, att överkanten av dynan först blev fuktig och sedan frös fast vid väggen fram emot morgonen. Men vi frös ej mer än genast, när vi kröp i bädden.

Malmsten hade ett större hus, boningshuset, där han och familjen logerade. Han var tillika husar och skulle årligen ut på Ljungbyhed i tjänstgöring. Under den tiden skulle denne Larsson och jag svara för rörelsen. Men redan 8 dagar innan mäster skulle ut på heden, begynte han gå till förmansrothållaren och putsa munderingspersedlar, hette det, men i själva verket var han ute hos bönderna och samlade supar, ty varje kväll då han kom hem var han något rusig. Men han hade s k gott ölsinne, så att han narrade oss att skratta omåttligt över sitt skämt. Han hade på visst sätt "gökar" tillgodo av vem han råkade, ty han var hela byns barberare. I synnerhet om lördagarna kunde han knappast göra annat än klippa hår och skägg på folk, och därför fick han: "Tack ska du ha, kom därbort så ska du få en gök!". Han gjorde också en massa småtjänster såsom att svarva en ny tunnetapp, göra en tapperock och tvättetröskel till mor, eller nya träklackar i trätofflor m m. Han brukade aldrig skriva upp någonting eller föra böcker, utan skulle komma ihåg allt i minnet och fick för övrigt lita på allmänhetens och kundernas rättvisa. Därför blev han nog ofta lurad, men mest blev han lurad genom borgensförbindelser. Han förlorade på en enda bondes konkurs 1.200 kr, jämt den summa av 40 kr om året som varje husar var tvungen att insätta i en kassa. Han hade tjänat i 30 år.

Men jag uppmanade honom att föra bok över vagnrörelsen och hans familj höll med mig, och jag lärde hans son att skriva i boken. Under de 3 veckor då mäster Malmsten var i tjänstgöring som husar, var vi ensamma, Johannes Larsson och jag, på verkstaden. Men som där alltid var stor brådska, så arbetade vi också av alla krafter. Vi begynte vårt arbete kl 3 på morgnarna och höll igång till kl 9 på kvällarna. En smed hade vi ju på var sida, och de skulle ju göra beslag. Jag minns att vi hade, eller Malmsten hade, beställning på 14 hästräfsor och 4 nya vagnar och mycket annat, förutom lagningar, vid just det tillfället. Äntligen, när vi stridit så gott vi kunde och han kom hem, så fick vi vars 3 kr i drickspengar.

Tiden gick och jag lärde ju allt, och en tid därefter skulle jag och verkgesällen Johannes Larsson göra ett fjädervagnsträverk vardera. Malmsten var gången ut och utträttade ärenden i byn. Nu bar det sig inte bättre än att Larsson – som varit vagnmakare i 7 år – stod i tanklöshet och räknade inte bättre ut det matematiska avståndet mellan ekrarna i hjulen, än att han borrade lötarna fel så att de blev helt och hållet odugliga. När Malmsten kom hem såg han att jag hade borrarat mina hjullötar alldeles rätt, och då upptäcktes Larssons felgrepp. Han blev halvt vansinnig (jag fruktade för helt vansinne), ty han kunde inte säga andra ord än "djävlers, satans, djävlers, satans" i timtal, tills mäster och jag försökte lugna honom, men först efter flera dagar vågade Malmsten fordra ersättning 20 kr tillika med charabangdörren som han gjorde fel på samma vagn. Jag kom att stå högt och efter lärotidens slut förklarad fullkomlig. Om sommaren 1881 blev så gott om sill vid Höganäs, Lerberget och alla fiskelägena vid Öresund och Skälderviken, att varje dag i augusti och september månader gick priset ner ända till 2 öre per val (= 80 sillar). Så var det daglig trafik förbi Malmstens hus, såväl som byns hela samhälle med några småbrukare, som körde lera till lerkärlsfabriken i Höganäs från

Danhult. Dessa tog alla åren bud med sig (i synnerhet brännvinsbud) och vid hemkörslin löpte de sina lervagnar fulla med sill och satt och sparkade i med träskorna och sålde för 5 öre valen och 10 öre valen till slut. Folket i byarna blev så överraskade av sådant pris att dessa gubbar (Johannes Örjansson, Sone på Långebacka, Nils Peter Munter och Rosengren) under flera kvällar i rad kunde sälja sina sillar under hemfärden utan att vika ifrån landsvägen. Aldrig någon människa kunde minnas ett sådant sillpris. Malmsten uppmanade oss: "Bara ät sill, det är mycket billigare än bröd" (det gick åt 16 tunnor råg om året till grovbröd i mästerns hushåll). 9 familjemedlemmar och vi 2, någon gång 3 arbetare.

Vi lät oss ej nödgas i sådant fall och sillen gick åt. Men husmor kokte in sill i socker, kryddor och ättika för framtida behov och vi gladdes oss, ty efter några dagar tog in lerkörarna hem mer sill. De kunde väl ej sälja den, eller hade den blivit dyrare. Efter en månads tid kom en skraddare och hyrde det halva boningshuset hos Malmsten. Köket skulle således delas av två hushåll, varför en brädvägg måste uppsättas mitt genom köket. Detta arbete företog sig gubben Malmsten att ensam "macka" med. Men därvid råkade han ställa en bräda som dalade ner och slog sönder en stopadunk, 1 2/3 liter, som ställts på köksbordet. Dunken var full av fotogen, som rann ner just och råkade komma i en stor balja med den inkokta sillen. Vilken ledsnad på de båda gamle över förlusten, men vi beklagade den även. Dock tröstade moran oss med att hon nog skulle köpa en ny sats och koka in, samt kasta ut denna som blivit fördärvad av fotogenet. Men vi märkte nog hur det sved i halsen av fotogen hela vintern, när vi ätit sill. Hon hade, vår kära matmor, endast sköljt upp sillen i vatten.

2 gånger under tiden jag var i vagnmakarläran fick jag "permission" för att vara hemma och stoppa upp en berguv och en hönhök. Dessa fåglar stod oförändrade ännu 18 år därefter, när jag flyttade ifrån orten. Anders Nilsson i Gödstorp var berguvens och Anders Jönsson i Ingelstråde hönhökens ägare. Som förut nämnts så gränsade svinhuset vägg i vägg med drängkammaren. Varje vår köpte mästern Malmsten ett par smågrisar, reparerade kätten nödortfött och födde upp grisarna för att slaktas. En vacker morgon kom malmstenskan och berättade att då hon skulle fodra dem, så var grisarna försvunna. Uppståndelsen blev stor, säden på alla nabornas åkrar stod mer än alnshög och man tordes ju ej springa i sädesfälten och söka efter svinen. Vi blev kommenderade alla man ur huse för att gå vakt omkring nabornas åkrar. Bort på eftermiddagen fick jag syn på dem, på en höstaväg på Hans Nilssons ägor. Jag tillropade då dem jag hade inom hörhåll att springa en annan väg och komma in i Hans Nils gård och öppna vångporten samt stänga de andra, så att jag skulle försöka driva grisarna in i gården och stänga dem inne. Det lyckades att få dem in genom porten och stänga dem inne, varpå Johannes och jag efter "parforcejakt" i gårdens alla hörn grep var sitt svin och bar dem hem till sin vanliga arrest, som ytterligare måste bespikas för att förhindra vidare rymning.

Bland alla ingelstrådebor, Malmstens kunder, var det ingen som vi längtade efter så mycket som en gammal bonde Nils Svensson, som kallades "Möllare" för att han hade varit möllare. Han hade fått gjorda flera nya vagnar, men en hade han ännu beställt för 2 år sedan. Hjuln låg halvfärdiga, men längre hade det inte kommit. Nu brukade Nils Svensson komma och fråga om hans vagn var färdig, varje dag på verkstaden, med undantag av de dagar då han körde till Helsingborg efter varor till handlarna. Han bodde ej just så nära oss men kom likväl. Redan på gården begynte han smila, och när han stod i farstun och öppnade verkstadsdörren på halv, så sade han: "Godda, har I icke så en fattig bonde kan få tigga en boss tobak?". Mästern svarade: "Jo, kom in." Han smilade då, men så hade han näsan tvärt avslagen mitt på. Han hade en gång i fyllan fallit av vagnen en gång för

många år sedan och slagit ansiktet i makadamen. Förr var han möllare, men nu en rik bonde. Han visste reda på allt som tilldrog sig i hela byn. Malmsten tog så tyst ut sin blöta tobaksbuss och passade på att smäcka den i örat på Nils Möllare, eller i hans hand. Men då låtsades denne bli rasande och sprang efter Malmsten och skulle slå igen. De kretsade några varv kring hjulstolen eller någon ny vagnskorg, men allvaret att slåss var inte stort, ty mäster lovade möllaren en ny buss om han ville upphöra med förföljelsen. Han tog sin tobaksrulle på hyllan över huvudet, satte stämjärnet till och skar emot hyvelbänken en buss till sig och gav rullen till Svensson. Så tog mäster fram en brännvinsdunk under bänken och tog ner ett glas utan fot, tog själv en och lämnade glaset till möllaren, som höll det medan mäster slog upp en sup och sämjan rådde. Men inte alltid var det brännvin, utan nästan alltid fotogen stående i en alldeles likadan lerdunk under hyvelbänken hos Malmsten. Så hände det att en storbonde skulle bjudas på en sup, och som vanligt tog Malmsten den första supen. Han svalde den hastigt. "Hii, det var fotogen!" sade Malmsten. Bonden Hans Nilsson ville då att mäster skulle söka doktor (läkare) mot fotogensupen, men Malmsten tog endast en sup brännvin ovanpå och fick ingen skada.

Sådant uppträde med Nils Möllare var det ej just likadant varje gång han kom, och denne visste nog att Malmsten hade brännvin, annars vågade han inte smäcka örat fullt med blötbussen, som blev sittande som murbruk i örat. Men Malmstens brännvin tog alltid fort slut, ty livlig frekvens rådde alltid, men när mäster "tröt på starkt" togs bussarna mera med lugn. Många släktingar hade jag i Ingelstråde by och bland dem en handlande som kallades "Halte Per" p g a födelse som krympling. Hans hustru var kusin med min mor. Hos dem fick jag spörja att de hade "kattavel" och en sorts rödbrokiga katter, sådana som aldrig förr funnits att se i min hemby och däromkring. Som där nyss var blivit nyfödda källingar, så beslöt jag mig för att köpa en, och när Johannes Larsson fick höra det, så tingade han även på en, och bestämdes det vid vilken tid de skulle avhämtas, omkring en månads tid, 5 veckor gamla.

Jag tog en liten korg med mig hemifrån, då jag nästa lördagskväll skulle hämta källingen, men Johannes Larsson menade att en sådan unge kunde gott bäras i handen eller inknuten i en näsduk. Källingarna skulle kosta 12 sk st. Vi gick om lördagskvällen in till Halte Per och fick och betalade våra källingar. Jag släppte min i korgen, där kunde gott den andre också ha släppts, men vi skulle om 15 minuter skiljas, ty där skulle Johannes gå snett över fälten ifrån Ola Göks hus. Johannes bar sin kattunge på armen att börja med, men när vi kommit ut på vägen måste jag hjälpa honom att knyta ungen in i hans näsduk. Jag hade bundit ett band om korgen, så att min katt inte kunde komma ut. Min mor hade också åtvarnat mig angående transporten. Klart månsken var det, och stilla lugn, och skrek gjorde de kattungarna, så att det hördes lång väg. Men vi hann knappt utom byn förrän Larssons katt rev och slet och hoppade ut, men Larsson lyckades gripa den och åter måste jag hjälpa till att inknyta den. Vi gick så en bit, men ett tu tre gjorde Larssons katt ny revolution, rev och bet omkring sig så att Johannes svor och kastade hela knytet på landsvägen. Vi var då vid 2 broar som kallades för Vällbroarna, mitt i Ingelstrådes mader, där det om vintern står mer än alnshögt vatten på båda sidor om landsvägen över 1000-tals tld. Källingen for ut och sprang som en hare, men det var väl ändå mindre, ty annars hade vi väl aldrig fått fatt i den. Men det lyckades för den var ju tvungen att bli på vägen, i anseende till vattnet. Kort därefter skiljdes Larsson ifrån mig och gick genvägen mot sitt hem. Jag sporde om måndagen att han hade lyckats få hem kattungen.

Som det som nämnts var ett stort vattenområde, dessa "maarna" (maderna, kallades också "vasarna", icke vassarna), och alla bönderna var delägare i dem, så brukade deras söner jaga

änder i "vasarna", ty en massa änder kom upp från havet om nätterna. Jag fick ju också lov, om jag ville jaga på deras marker, men jag var endast ett par kvällar där nere, ty dels var jag trött och dels var det ingen lätt sak att skjuta änder om natten, och vattentäta stövlar hade jag inte heller. Men en av Malmstens nabopojkar kom på verkstaden och omtalade hurdan jakttur och jaktlycka han hade en kväll, strax efter det att jag varit i Vasen och fått intet. Han hade fått syn på en and som kom gående nere vid vattnet och med ett skott fälldes, men omedelbart kom då en annan, och den anden rönste samma öde. Han tog dessa i förvar och laddade dubbelbössan (framladdare, ty ännu hade ej någon sett bakladdningsgevär). Knappt hade han hunnit sätta knallhattarna på, förrän en stor and åter kom upp ur vattnet och gick, då han ju gav fyr på denna som blev liggande. Men då han ämnade springa fram, kom ännu en fjärde and vinglande fram, som också sköts. Men sedan kom det inte fler änder på det viset, men han var belåten som det var. Jag och vi andra till Malmstens tyckte att det var mycket ovanligt.

Några dagar därefter fick vi veta att det var näste nabons ankor som varit på sin dagliga promenad från Vasen, som fallit offer för den oerfarne skytten, som inte visste hur många kråkor som sitter kvar på gårdsgården av de 10, när man skjuter en av dem. Han fick ut med 2,50 kr för varje anka. En lördagskväll regnade det så mycket att jag beslöt ligga i drängkammaren och gå hem om söndagsmorgonen. Jag somnade, ensam som jag var, ty Larsson hade gått som vanligt. Men utåt natten vaknade jag av buller i verkstaden, mycket mörkt var det och jag strök en sticka för att se på klockan: ja, 10 över 12. Utrymmet uppe på loftet över svinhus, drängkammare och verkstad brukades till gagnvirkesupplag. Dit upp kunde katter gå och hålla väsen, men i verkstaden kunde de aldrig komma och fick det ej heller. Jag låg och lyssnade om, och tänkte att kanske det var ett "rå", sådant som jag hört om hemma. Men det kunde vara tjuvar! Alla dörrar var ju låsta, även drängkammardörren. Tyst emellanåt, men flyttades verktygen på hyvelbänkarna tyckte jag, och det fortfor att stampa så att jag ansåg att det måste vara någon som plockade verktygena till sig, varför jag for upp, fick byxorna på och tände lampan, och med en bra knölpåkstake i handen öppnade jag hastigt drängkammardörren till verkstaden. Men då blev där ett förfärligt brak, ty verktygshyllan i fönstret vid Malmstens bänk vräktes ner och skramlade ut alla verktygena på hyvelbänken. Det var endast en stor katt, ej vår egen, som blev ytterligt förskräckt och ville dyka på fönstret. Jag öppnade dörrarna så att katten sprang ut. Men jag var mest förargad på den katten, därför att den inte skrikit, ty då hade jag inte kommit att tänka på tjuvar. Det hade nämligen förut förekommit, att en morgon kl 3 kom Malmsten och kallade på mig: "Kom, ska du få se hur den gamle Friberg (näste nabo) stjäler bränne ifrån Halte Per!". Jag gick upp och vi höll dörren på glänt och betraktade gubben hur han drog ut ur bränneslaget och stack ett, ibland två, vedträn under vardera armen, och gick på huk fram omkring sitt boningshus till andra änden av huset, där han sågade och högg träna och lade dem i sina brännestackar. Men om dagarna rothögg Friberg i Hans Nils skog, eller också körde han omkring i byn och tiggde tegelstensbitar, som han forslade hem med hjulbör och sedermera knackade sönder och lade i trädgårdsgångarna, som lyste röda bland grönt gräs och blommor, och var den finaste trädgården i byn.

Men denne smeden hade ett bärsärkalyne vid minsta anledning. Denne Friberg kom ofta in till Malmsten och ville att han skulle skicka bud med lerkörarna efter 1 stop brännvin. Malmsten åtog sig alltid detta. Men så skulle inte Fribergs kärring få nys om det, och därför skulle han komma att låta dunken stå till Malmstens, där Friberg själv kunde komma och dricka ur den efter behag. Han skulle därför ha dunken i en port vid sidan om svinhuset. Trädgårdarna angränsade och gubben Friberg hade många ärenden till porten för att hälsa på sin dunk. Malmsten fick också smaka

ibland, annars fick han ju en sup för besväret, när Friberg hämtade dunken. Men så var Fribergs kärring och Malmstenskan goda vänner, och Fribergsgän gick ofta genom trädgården och hälsade på, och då omtalade hon att varje vecka måste hon skaffa hem till Friberg 2 stop brännvin på befallning alltid, annars fick hon pisk, och sade: "Jag är så rädd för Friberg som för själve den onde, och räddare te, för den har jag aldrig sett". Så kom Friberg till porten och kärringen såg det, men det visste han inte och hon tordes aldrig "knysta" något därom. En gång kom en av Fribergs pågar, Otto, med andan i halsen springande in på vagnmakarverkstaden och bad om han fick bli där, för hans far blev sprittande galen "bara för jag sa till han, att han kunde kyssa mej i röven".

Friberg var omkring 70 år, smidde inte men hade utarrenderat smedjan till en smed som hette Ekenberg. Denne och en annan smed som hette Kant, bodde på var sin sida om Malmstens hus, Ekenberg på 100 m och Kant på 150 m avstånd. De var goda vänner när de träffades, men Kant kallade Ekenberg för "Näbbet", och Ekenberg kallade Kant för "Kantanosen", då bara en av dem var på vår verkstad åt gången. De var ju båda dugliga smeder, men Ekenberg skulle gifta sig med Fribergs dotter oaktat att hon sade ha ärvt sin fars humör. Såsom exempel på Fribergs bärsärkaraseri, kan anföras att det var en bra bonde Per Christensson i Ingelstråde, som kom en dag (på den tid då Friberg själv stod i smedjan, ett års tid innan jag kom i lära) och sade: "Du får laga mitt plogskär, för det är inte dugligt längre!" "Får jag", sade Friberg, "det är allt om jag vill, din satans bonde, stor näsa har du men du kan inte plöja med den ändå, tror du inte jag gör som jag vill?" "Släck elden!", befalldes han medhjälparen. Elden släcktes, brännvin skulle hämtas och Friberg fick fatt i en käpp och gick runt boningshuset och slog in alla fönsterrutor han kunde nå, och likaledes slog han sönder allt porslin som inte hustrun hann låsa inne. I 8 dagar var han rasande, skickade bud efter brännvin och bara drack, och hustrun måste flykta till Malmstens. Nu kunde ju Per Christensson ha flyttat till den andre smeden Kant med sitt smide, men vågade ej av fruktan för Fribergs raseri.

Nåja, så såg vi när Ekenberg och Fribergs dotter med brudslöja körde med lånat ekipage att vigas i prästgården. Folket i byn passade på vid deras återkomst att med sina gevärsskott skrämja hästarna i gropan, och även Malmsten stod vid vägen och avlossade 6 skarpa skott, högtiden till ära. Bröllopsmiddag intogs strax efter hemkomsten, och gästerna (ett fåtal släktingar) satt till bords då en rik bonde från Farhults Gunnarstorp kom körande därförbi i något ärende. Han blev inbjuden och naturligtvis gratulerade han brudparet, "men även dig, Friberg, får jag lyckönska, för du har haft tur och blivit rik och fått det så bra". Men då föll bärsärkaraseriet på Friberg: "Jag har väl aldrig haft tur, utan alltid slitit och släpat för de satans bönderna", och därmed begynte han slå i bordet med knytnävarna och begynte stryka ner bordsservisen, men en vuxen son Anders Petter (sjöman) grep honom och ledde honom upp på loftet, men där fortfor han att slå med knytnävarna i loftet och svärja, så att sonen gick upp till honom med en flaska konjak och slog upp så många supar att gubben snart somnade ifrån alltihop.

Bönderna i Ingelstråde by hade en slags periodisk suparlust eller vad man skall kalla det. De gick flera veckor var på sitt hemman och arbetade, kom och tittade till oss, talade om nyheter och var nyktra. Men så tog det på dem, att först 2 eller 3 begynte på ett ställe att dricka gökar och supa, röka och prata, men aldrig spela kort. När de varit ½ dag på ett ställe gick de till ett annat ställe, fick mat och brännvin, och fanns ej sådant så anskaffades det. Då det blev ut på natten gick de hem, men dagen efter gick desamma till ett tredje ställe, och det blev detsamma igen. Där de hälsade på följde mannen med, och desto större skara blev det, så att hustrurna blev förargade över kalasandet. Ibland kom de mitt i natten och begärde inträde. Det kunde fortgå i en hel vecka, så 10 a 12 personer

var i sällskap de sista dagarna. Sedan kunde de hålla upp en månad igen. Men värre skulle det bli, ty nästa året var det en som hette Pål Svensson som fick rättighet att sälja bier till avhämtning, men ej att drickas på försäljningsstället. Malmsten hade så en björkeplantad fyrkant med brädbänkar alldeles utmed landsvägen. Dit kom bierdrickarna dagligen, men han hade så brått arbete så han hade ej tid länge att sällskapa med dem. Vi andra var ju nykterister. Men så en lördagskväll samlades så många bierdrickare, att de fann det förenligt att slå sig ner vid andra sidan om Malmstens trädgård, där 1 tld björkskog med vacker grönsvar var belägen. Då blev ju mästern tvungen att delta, ty smeden Kant bjöd fram ståtligt med 100 flaskor – jämnt 100 flaskor – bier på en gång (halvbier). Bland bönderna var det särskilt en Truls Nilsson i Östergård som brukade sjunga vid bacchifester. Jag och Malmstens familj satt i en berså och lyssnade på hans vanliga visa: "Förr skulle havet torka ut, förrän vänskapen till dej tar slut, ty skönhet försvinner och kärlek förgår, men vänskapen varar i döden". Ömsesidigt bjöds på alla håll, och fruntimren måste komma med sticktäck (filtar var okända på den tiden) och dynor att hölja på några "slag", som blev kvarliggande på platsen ända tills solen stod högt om söndagsmorgonen. Men det påstods att endast de som förut förtärt brännvin blivit överlastade.

Vad vidare äventyr med dessa 3 smeder och mycket annat som inträffade under min lärotid hos Malmsten blir för långt att här omtala. Endast att järnväg utstakades i bygden av en ingenjör Jehander förbi vår verkstad. Andra året blev den färdig, och genast blev först en, sedermera en till, bonddräng ihjälkörda av tåget, ty inte vet en lokomotivförare att det bullrade i en tom arbetsvagn på den tiden lika mycket som från tåget, men han kunde hålla visselpipan öppen vid passage genom byar. Farten skall hållas, inte kan den sättas ner och bromsas, bönder må akta sig själva. De har ännu samma värde som när schackspelet uppfanns.

Jag skulle ju också ut och exercera beväring under lärotiden hos Malmsten. Vagnmakarverkstaden var en trång rumslokal av 8 alnar och lika 8 alnar på vart vis, 3 alnar höga väggar men höjden i rummet ökades något, därigenom att jorden gjorde golv och endast lösa bräder lades att gå på vid varje hyvelbänk. Det var således endast plats till 3 hyvelbänkar, och om någon gång en fjärd man lejdes, en föregående lärling Hans Jönsson från S Farhult, så måste han ha sin hyvelbänk i förstugan. Det låga rummet, uppfyllt med det fina sågspånsdammets kvava luft, och det till ytterlighet stränga arbetet, orsakade värk i armarna och sömnlöshet de första veckorna. Inga maskiner fanns på den tiden, utan allt skulle göras med handkraft. Så kunde jag stå och draga svarven flera dagar i rad, om hjulnav skulle svarvas. Malmen höll järnen, men om mindre saker skulle svarvas så fick vi själva trampa svarven, och ännu 30 år därefter hade jag värk i höften efter svarven. Till att skölja ner dammet eller svalka sig med, så hade vi en segelglansstropp om halsen på en gammeldags flaska som vi hivade ner i brunnen och halade upp friskt vatten med. Ingen bryggare på landsbygden, ej heller bagare eller slaktare, brukade passera och bjuda ut sina varor på den tiden, utan var "behytte" sig.

Malmsten hade stor trädgård, och när den skulle planteras med potatis, så måste vi först ut alle man och gräva i ett par dagar, och jag föreslog att de skulle plantera ett lusthus långt från landsvägen vid andra sidan, och det vann gehör och vi gjorde gräsbänkar. Hasselplantor kunde vi få i Hans Nils skog, men det var ej tid utan jag och Malmsten skulle kl 1 på natten gå till skogen och ha spadar med oss för att gräva upp ett tjog plantor eller fler om vi kunde. Det lyckades, vi satte dem och växte gjorde de, och är stora hasselbuskar i denna dag. Nåja, det var sålunda en icke oangenäm omväxling i tillvaron när man skulle ut och exercera. Frampå nyåret stegade fjärdingsmannen i

socknen omkring för att personligen kalla de som året 1881 skulle exercera, och ofta fick han ha mycket besvär för att träffa dem, ty de gömde sig undan på mångahanda sätt och en person beväring måste krypa fram ur själva spiskammaren, berättade fjärdingsmannen efter gjord visitation på ett ställe. Några reste till sjöss ett år eller halvår innan och blev skrivna på sjömanshuset, så att då de senare vistades på landet var de ej till finnande och blev på sådant sätt aldrig kallade till mönstring. Några löste ut prästbetyg till utrikes eller obestämd ort, reste över till Danmark och kom igen efter några dagar och undgick på det sättet att bli inkallade. Många rika personer försökte på alla vis undkomma genom att muta läkarna att utgiva skriftliga intyg om de värnpliktigas oduglighet till krigstjänst. Råkade det bli mönstringsdoktorn, så kanske intyget befriade, men som man ej på förhand visste vem som blev mönstringsdoktor, så löste eller skaffade de sig intyg från flera läkare.

Nåja, efter att ha fått kallelse med tillika kungörelse i kyrkorna, så skulle vi en morgon vid 10 a 12 graders köld, i sällskap med fjärdingsmannen, i mars månad (vilken dags datum påminner jag ej) infinna oss i Helsingborg kl 5 om morgonen för att mönstra på rådhuset inför krigsherrar. Rådhuset var ett litet gråstenshus i bottenvåningen och tegel i övervåningen, som låg nära mitt på torget bakom stenbocksstatyn (som då ej fanns) och vid sidan om nuvarande rådhuset. Där det nuvarande nya rådhuset är beläget, var på den tiden ett 5 a 6 alnar högt plank, omkring en sandig plats där "Prinsens husarer" (Karl XV:s husarer) övades under en ryttmästares piskklatschar. Vi var beordrade att vara framme kl 5 f m. På torget framför rådhuset samlades den ena skaran efter den andra, ledsagade av fjärdingsmännen och mottogs först av länsmännen, som försökte så gott det lät sig göra ordna de bångstyriga ungdomarna. Att först sitta på en öppen vagn i 10 graders köld i 3 timmar och därefter stå stilla i timal på torget var ej vidare angenämt, utan framkallade ju stampningar och rörelser. Men gamle länsman som hette Leth, från Allerum, var tydligen för gammal för att kunna sätta någon synnerlig respekt i sin skara. Så fort han vände ryggen till, så smög någon av pojkarna sig till att springa fram och sparka bak i hans kapprock, så att den lyftades upp och han kände det. Men innan gubben hunnit vända sig om för att se vem det var, så hade den skyldige redan återtagit sin plats i raden och stod helt oskyldig, under det de andra skrattade gott åt det lyckade upptåget. Möjligt kunde också vara, att den gamle godmodige gubben märkte vem det var, men inte ville vålla den skyldige någon förtret. De var nog gamla goda vänners söner från hemsocknen.

Efter ungefär en timmes väntan i den starka kölden blev vi insläppta på rådhuset, i ett stort rum som rymde hela kontingenten från ett par socknar. Men förmodligen kom nog endast en socken i sänder. Detta rum var upphettat till den grad, att vi samtliga blev så "knevelhänta" genom den hastiga övergången från köld till värme, att det var nästan omöjligt att knäppa upp kraga- och skjorteknappar, utan vi fick hjälpa varandra av med kläderna. När vakthavande korpralen öppnade dörren till kommissionens (mönstringsherrarnas) rum, skulle 2 st pojkar nakna inträda. Vår länsman kom aldrig tillstädes, utan vi ställde ett förfärligt väsen igång när vi gick tillreds i bara skjortan, och sparkade varandra i ändan, brottades och skrattade, så att fjärdingsmannen måste befalla tystnad som oftast. En mönstringsdoktor tog emot oss till besiktning, och prövades syn och hörsel, och så fick vi gå ett par slag fram och åter, varefter tecken gavs till 2 höga herrar, som satt i en predikstolsliknande kateder högt upp från golvet och utropade, antingen "approberas" eller "kasseras". Anteckning därom gjordes i böcker och ut med de 2 och in med 2 andra, så länge fjärdingsman eller länsman hade fler av sina från den socknen. Ingen simulerade sjukdom eller felaktighet, men en av våra blev kasserad p g a hjärtfel. Det var smeden Hultbergs son i Hustofta, och hade denne August alltid varit kopparblå i skolan (och dog som 30-åring).

Några hade läkarintyg som framlämnades till doktorn, för att därmed vinna befrielse, men denne tittade knappast på läkarintygen utan kastade dem åt sidan på ett bord. Således föraktade han sina kollegers diagnoser helt och hållet. Det berättades från föregående års beväringmönstring, att doktorn som hette Stenkula blev av en beväring lämnad ett läkarintyg, och efter att som vanligt ett ögonblick ha betraktat det, förargad kastade det åt sidan och utbrast "Det kan jag inte läsa!". Men Anders Larsson från Gössarp, i min närhet, vågade sig fram med: "Ursäkta, herr doktorn har själv skrivit det!". Doktorn grep lappen ånyo i det han sade: "Jaså, då är det en annan sak, ja då blir ni fri!". En av herrarna ropade "kasseras" och glad i hågen gick Anders Larsson ut och sålunda inträffade det, att en av de felfriaste och starkaste pojkarna i Väsby sn blev "kronvrak", då däremot många både svagare och lytta blev approberade. T ex en av de våra hade mistat 2 fingrar på högra handen, men blev ändå approberad. En av mönstringsherrarna nu hette Gotthard Wachtmeister på Knutstorp.

Men den historien om Anders Larssons doktorsintyg hade haft ett förspel. En gång i tiden då Anders var i 12-årsåldern, var han gången till sin nabo Måns Pers Nils för att på innevarande lördagskväll få denne i sällskap med sig till någon exkursion. Men som nu Nils inte fick vara fri, förrän han hjälpt till med kvällssysslorna, och Anders sålunda skulle hjälpa Nils att skära hackelse till hästarna, på det att Nils skulle desto förr bli fri. Nils lade i och Anders drog i veven på hackelsemaskinens svänghjul, samt sparkade undan hackelsen med foten, men fick då kniven med våldsam fart och kraft fast i benet och skar upp ett förfärligt sår i närheten av ankeln. Anders sprang så gott han kunde hem. Blodet strömmade och när hans mor fick se honom svimmade hon först, men repade sig sedan och fick en stor kittel med kallt vatten, och det skadade och blödande benet lades däri och lindades om såret, så att blodflödet stillades. Hans far blev rasande när han hörde hur det tillgick att Anders skurit sig, och oaktat det sonen ju befann sig i en ganska svår belägenhet, så fick han sig en ordentlig hop med prygel till på köpet. Det blev ingen annan råd än att Lars Jönsson måste dagen efter köra till Helsingborg med Anders till doktor Stenkula. Sedan doktorn förbundit såret, blev det tal om värnplikten och om olyckshändelsen kunde förorsaka framtida men vid fullgörande av beväringstjänsten. Doktor Stenkula förklarade då att Anders blev oduglig därtill och gav skriftligt intyg därpå. Men nu 8 a 9 år därefter då intyget förevisades, kunde doktorn i hastigheten ej läsa sin egen handskrift, med känt resultat.

Efter mönstringen på morgonen (vi var ju beordrade att vara på rådhusplatsen kl 5) blev vi tillsagda att åter infinna oss där kl 3 eller 4 e m för att ställas under "målet". Många resliga karlar var där och i synnerhet många mycket under 3 alnar, men några däröver och en ifrån Fleninge sn var nära 13 kvarter lång. En ganska stor del var rusiga och några så fulla att de omöjligen kunde stå upprätt under måttet, varför deras längd togs "på måfå" av korpralen. Om beväringarna var aldrig så fulla och oregerliga eller skrålade, så brydde sig inte poliserna om dem, såvida ej någon beväring blev redlost liggande på gatan eller i rännstenen. De fick således ostörda festa den dagen. Kramhandlare på gatan var genast tillhands att sälja gula snören med en gul kokard att sätta på mössan för 25 öre. Även de kasserade köpte sig en sådan för att inte mötande skulle skråla "kronvrak!" när de ej hade kokard på mössan, och dels därför att kronvraken ansågs vara skyldiga att bjuda på förtäring därför att de blivit fria från exercisen. Den lille Smed-August som blev kasserad erbjöd sig frivilligt att bjuda på oss andra ifrån vår socken, men vi andra förbjöd honom, utan istället skall vi bjuda på dig hela tiden. Så skedde, och efter intagen middag som bjöds även på fjärdingsmannen, for vi åter hem och därefter arbetade vi på vårt dagliga, jag på vagnmakeriet.

Så efter några veckor och ytterligare omständliga kungörelser i kyrkorna skulle vi infinna oss en av de första dagarna i maj månad i S Vram för att därifrån marschera om natten över Söderåsen till Ljungbyhed. Koffert var vi i kungörelserna förbjudna att medtaga till exercisplatsen, men sådant hade årligen i många år förut kungjorts, och ingen enda beväring åtlydde det ändå, utan alla hade koffert med sig och även jag, och aldrig den minsta anmärkning däremot gjordes av något befäl. Vi var ju befallda att medföra skjortor, strumpor, kalsonger, toaletsaker samt nål och tråd. Således var det ganska onödigt att förbjuda medförandet av koffert. Dessa koffertar måste vi leja skjuts till ifrån S Vram till Ljungbyhed över Åstorp, ty vägen ansågs som mera backig över åsen. Vi kom till S Vram med hästskjuts och naturligtvis såväl vid avresan som hemresan skulle vi in på Fleninge gästgivaregård. Vi nådde fram till S Vram vid middagstiden och blev mottagna och uppräknade av en officer, varefter vi fick inkvartera oss efter behag i bondgårdarna däromkring.

Att koffertarna var väntade på Ljungbyhed kunde man förstå därav, att ofantligt vidlyftiga brädsjul var uppspikade vid eller i samband med marketenteriet för varje kompani. Dessa 100-tals koffertar blev insatta i dessa skjul, bestående av takstol vid takstol, och fick det betalas 1 kr för varje koffert, men blev det regnväder så betydde inte brädtaket mycket, ty vattnet strömmade då i fördjupningen mellan varje takstol. Efter att i S Vram ha ombesörjt skjuts till våra koffertar, blev omsorgen att få någon logi, och om mat kunde fås att köpa på samma ställe så vore det så mycket bättre. Men innan vi hyrt logi, fick jag och ett par sällskapare spörja, att till Nils Pers, en kringbyggd bondgård, fick man middag för 75 öre, äggakaka och fläsk, samt bröd och filbunke, som vi först förvissade oss om. Men därefter blev logifrågan den mest angelägna och på det ställe där vi ätit var alla hus borttingade. Vi var 5 personer i sällskap av våra, som fick hyra "salen" på en bondgård nära korsvägen som hette Askelunds. Men det var förenat med farlighet att gå ut på gården, eller ut för att köpa läskedrycker. På stället där vi logerade fick vi inget, utan fick ligga på bara golvet utan andra sängkläder än våra egna kläder. Slagsmål hade genast uppstått vid framkomsten till S Vram mellan en stor bjuvsing, en kolhuggare från Bjuv, som kom i delo med en liten kolhuggare från Höganäs som hette Lindström. Ett tu tre fick den store kvickt tjogvis knytnävsslag i ansiktet så att blodet strömmade neråt bröstet, men han bara svor och utlovade anskaffa bataljoner djävlar, som han skulle hämta dit och då skulle vi alla få tillräckligt med prygel. Men åter fick han nya salvor och vi omkringstående kullabor uppmuntrade den lille Lindström med handklappningar och hurrarop. Men Lindström måste byta ut mössan, som var ultramarinblå, ty fram emot kvällen kom också de utlovade bataljonerna i form av en stor skara billesholmare och bjuvsingar, för att fortsätta slagsmålet. Men de flesta beväringarna var då i sina logier, så att kuskarna måste freda sig med vagnskamlarna mot den vilda skaran. Men svordomar och rop fortfor till fram emot kl 1 på natten, då vi var beordrade av officeren att komma till Nils Perssons kringbyggda gård för uppställning.

Fridstörarna hade dock då avlägsnat sig, och fast vi ingenting sovit gick vi till mötet så tidigt att vi anlände några minuter före den utsatta tiden. Där hade nog ej heller sovits mycket, ty somliga galde som tappar, andra sjöng slagdängor i korus och åter andra högljutt pokulerande, talande, allt i ett sorl som dock hastigt tog slut när officeren trädde ut på gården och befallde trumslagaren att röra trumman. Han hade bott i gården. En och annan blix syntes. Snart var alla tillstädes och uppräknade, som föregående kväll uppräknats, och tåget över "Alperna" (Söderåsen) tog sin början, under sång av dem som hade ro av att sjunga när blixterna flammade allt tätare. Kornknarren hördes med sitt "ärp snärp" i klöverfälten och en och annan regndroppe begynte falla, men det blev inget större regn den gången och ingen åska heller.

Vi kom att gå tätt förbi ett gammalt hus, och just som vi var framme öppnades ett fönster på övre gaveln, och den härligaste musik av fioler och flöjt strömmade oss till mötes, och mottogs av oss med stormande jubel. Vi kastade våra mössor högt i luften och hurraropen skallade i den tidiga morgonstunden. Vi visste då inte vilka de artiga musikanterna var, men de var de sedermera beryktade "Berndtarna". Detta var det enda behagliga avbrotten på hela vandringen. Aldrig hade någon av oss heller sett så mycken sten, som omkring Berndt-huset. Efter en stunds vandring kom vi till en å med endast lite vatten på botten bland stenarna. En lång spång av efter varandra fogade ekplank i längd och 5 a 6 alnar över vattnet, samt med en ledstång på ena sidan och tålde ej bära mer än 2 personer åt gången. Ån kallades längre ner för Vällingeån och flyter ut i Skälderviken. Uppåt gick vägen över "Drahasa lid" upp på landsbygden på Söderåsen. En och annan ganska förfallen bondgård passerades, men det var långt mellan dem. När tröttheten verkade att sången tystnade oaktat uppmaning av befälet att sjunga, så befalldes att slå marsch på trumman som gav eko i granplanteringarna vid båda sidor. Vi kom fram till Stenestad kyrka och fick 5 minuters rast. Endast 5 minuter, det man är tvungen till, "det måste man göra" sade Torna-Larsen.

En kamrat föreslog att jag och han skulle hälsa på en smed som nyligen bott i Höganäs, hette Nylander och bodde på kort avstånd. Sagt, och i fyrsprångsmarsch for vi ut kanske 300 m från kyrkan och in i en gård som låg omedelbart invid vägen, och vi in i boningshuset. När smedens hustru fick syn på oss och hörde att det endast var 5 minuters rast, så grep hon en stor filbunke och satte på bordet, samt bredde smörgåsar, gav oss var en hornskepp och skyndade ut till sin man i smedjan. Vi slukade av filbunken på stående fot, så mycket vi mellan pratet kunde svälja. Smeden kom in, svart och sotig, några hälsningar växlades och med näsduken avtorkades det som hamnat utanpå västen, och åter i fyrsprång tillbaka till truppen. Men den var redan uppställd och befälet hade begynt fråga efter vart vi tagit vägen, när vi inställde oss och så var det genast marsch igen. Efter ytterligare ett par raster kunde vi skymta heden i dimma som ett hav. Vi fick några ören vid någon av rasterna. Dessa pengar delades ut av officeren och kallades "marschpengar", troligen 50 a 60 öre per man. Vi hade då gått 2 mil. Efter en mycket brant, smal hålväg på åsens sida begynte vi kunna se hur gamla soldater marscherade på Bonnarpes hed. Ingen människa var tillstädes för att ta emot oss, utan trötta och svettiga ställde vi oss 2 och 2 med ryggarna mot varandra, dels för att stödja och dels för att värma varandra, ty i morgondimman blev kylan överhandtagande på svettningen, och att så vårdslöst äventyra ungdomen för farlig förkylning blev säkert orsaken till flera av kamraternas innan nästa år inträffade lungsotsdöd.

Vi fick nu stå och åse hur militärerna löpte kors och tvärs med armbågen rakt ut hälsande på varandra, samt fick vi också beskåda officerarnas som vi tyckte, "tosiga" uniformer. Äntligen blev vi uppställda efter 2 timmars väntan, för att tåga till Herrevads kloster och ikläda oss kronans kläder. Där var utanför förrådshuset utlagda stora bunkar med kläder. Varje sort i sin bunke, så byxor i en, rockar i en annan, mössor i en tredje, halsdukar i en fjärde osv. Vi skulle ju ha allt tillbehöret, ty vi skulle ha en kalvskinnspåse att lägga linnerock, linnebyxor och en linnepåse, och en kappa läggas utanpå. Vi kunde ej bära allt på en gång utan fick en marsch till om eftermiddagen efter tält, gevär och bandolär. Vi skulle passera i en enkel rad i gåsmarsch förbi varje klädebunke, och det skulle gå raskt undan så att tid till utväljande av något passande eller ej kunde inte ifrågakomma, utan man måste dra till sig ett par byxor eller en rock och fortsätta till nästa bunke. Det enda man kunde var att se efter tyg som såg nyare ut än de mest slitna och dra ifall det gick för sig, men att få annars passande storlek var allt en lyckträff. Därför hände det ju att långbenta karlar fick korta byxor och tvärtom. Den som gick sist i raden måste ju ta det som fanns kvar, oavsett om det var eller inte

var passande. På samma ställe där vi gjorde halt, skulle vi genast avlägga våra egna kläder och påtaga kronans. Men väst, skjortor, strumpor och skor skulle vi behålla.

M 7301:1-50

Vi kastade våra kläder i stora högar kompanivis, och en del "opplänningagubbar" läste dem i höstavagnar och körde bort med dem. Knepig var det för somliga beväringar som glömde sina pengabörsar och andra effekter i kläderna. En av vårt sällskap (Alfred Gudmundsson i Brandstorp) glömde pengabörsen i byxorna och var inte heller säker på i vilken bunke han kastat sina byxor. Men lyckligtvis hade gubbarna ännu ej läst den bunken, och vi andra hjälpte honom att söka och fann sina byxor och börsen även. De allra flesta brydde sig ej det minsta om var deras kläder tog vägen, men jag och mitt sällskap från hemsöcknen begärde "opplänningagubbens" adress (han hette Per Larsson i Allarp) ifall det skulle uppstå svårigheter vid återlämnandet av kläderna. Jag skrev upp adressen och hade betydlig fördel därav, när vi skulle hem igen från exercisen. När vi så fick på oss kronans kläder, blev vi riktigt modfällda över att nödgas gå i sådana opassande och några av dem usla paltor. Vi kunde ej ens känna igen varandra, om vi inte var i omedelbar närhet av varandra. Bland de allra uslaste persedlarna var ändå halsdukarna. Dessa var ett 4 tum brett vadmalsskärp, med 2 par häktor och 2 par mårnor på ytterändan för stor hals och längre inne för mindre hals. De passade helt enkelt ingen, ty kröp de upp mot öronen lämnades halsen bar nedanför, ifall det var några mårnor, rostiga uddapar. Men det fattades mårnor på de flesta. Hade ändå befälet också varit tvunget att ha likadant, så hade det ej förargar så mycket som detta fullkomliga slavtecken på ett oförståndigt militärtyranni.

Många av oss köpte små nätta kravatter av kärringar som hade sådana till salu, men vi blev genast befallda att vara iklädda kronans kläder, men vi lydte inte och efter flera tillsägelser väntade vi på antingen arreststraff eller arkebusering, som löjtnanten väl menade med "att stoppa värjan genom oss". Vi lydte i det fallet inte och efter några dagar blev det aldrig tal mer därom. Men vi såg ju på de syndare som begagnade kronans halsdukar, att kan kunde ej ynkligare klä ut en människa. Undra sedan över att allmogen inte var vidare förtjust i militärlivet. Så var det en kappsäck som vi kallade för "kalvapåsen". Den var ju av kalvskinn, med "toet" utåt och detta bemängt med stora löss som kröp omkring utanpå dem också. I denna skulle vi stoppa in en linnerock och ett par linbyxor samt en linnepåse med remsa att träda över axeln, en slags väska att bära mat i vid fältmanöver. Vidare var de mest uslaste av persedlarna mössorna, som naturligtvis passade ingen, utan var så stora att det inte hjälpte att byta med någon, utan vi måste sy en fall i nacken och lägga tyget dubbelt för att få dem mindre.

En del beväringar köpte sig nya mössor av krämärkärringarna utanom lägret, men blev förbjudna att begagna dem. Men nöden har ju ingen lag. En i vårt tält, en skomakare Sven Jönsson, kunde inte finna sin mössa en dag då det skulle vara "brömönstring" som det kallades. Då skulle alla visa sig, om de så än skulle sitta på stolar bakom ledet. Mössan var försvunnen i lägerhalmen i tältet och beväringen måste inställa sig i ledet barhuvad, men korpralen blev rasande och befallde honom in i tältet igen för att söka bättre, men utan att han kunde finna mössan, och då blev där ingen annan råd än att Jönsson måste skyndsamt springa ner utom lägret till ovannämnda kärringar och köpa sig en ny mössa för 1,75 kr. Men så var deras nya mössor ej av samma fason som de gamla vi hade, men för att dölja för översten (han hette Toll) att han inte skulle märka att en beväring ej hade kronans

mössa, så skulle skomakaren, som var liten till växten, placeras i ledet bakom en stor lång karl. Så skedde, och knappt var placeringen verkställd förrän översten kom ridandes förbi, men han märkte ingenting den gången.

Vidare på tal om persedlarna så fick vi var sin grå kappa som var den enda av kronans persedlar som var bra. Den var av grå vadmal, lång och tjock och präktig. Den var också åsatt ett värde av 60 kr ifall den förlorades och skulle ersättas. Av rockarna och byxorna var det endast ett och annat plagg som var nyare och bra. Kläderna var omsedda, lappade om det behövts och med knappar i alla, med undantag för halsduken där ju mårnor ofta fattades. Efter några dagar blev vi tillfrågade av en löjtnant om vi ville tillsammans med husarbeväringarna gemensamt ansvara för bortkomna persedlar. Befälet rådde oss att göra så, så blev det billigare. Vi gick ju med därpå. Men befälet gjorde oss orätt naturligtvis genom att kompanivis undersöka, vid avlämnandet av kläder och attiralj, vad som fattades, ty vad som fattades i ett kompani återfanns i ett annat, då okynniga beväringar roade sig ofta med att ur andras tält i obevakade ögonblick på spektakel smyga bort något ur deras utrustning, som sedan blev till övers i det ena, men fattades där det tagits i det andra kompaniet. Men om där var något till övers gjordes inget avseende, utan då något fattades skrevs det genast till ansvar. På sådant vis fick vi betala vars 75 öre för förlorade persedlar oaktat vid jämförelse (vi var 1.200 beväringar tillsammans med husarpojkarna) nästan ingenting fattades. Alltså 900 kr som officerarna gott kunde dricka punsch för, ty kronan behövde inte mycket ersättning.

Efter det att vi så iklätt oss kronans kläder, skulle vi bära hem tält med tillbehör, samt blev tilldelade gevär, bajonett i en läderhylsa, bandolär (livrem) med patronkök. Gevären var av remingtonmodell. Vid framkomsten till lägerplatsen skulle vi sätta upp tälten. 14 beväringar fick en korpral till hjälp att uppsätta åt dem ett tält. Det skulle prompt sättas på samma ställe, där hålorna i marken utvisade var tältraden förut stått, en alldeles präktig ställning för att få regnet att rinna in i tälten, när där just var några tum djupare än den omgivande marken. Detta p g a att det år efter år praktiserades med sopning som skrapade upp och slet bort jordgolvet i tältet. Vi fick oss en nybörjarekorpral, som ingenting förstod, tilldelad. Hade vi själva fått sätta upp tältet, så hade det säkerligen blivit mycket bättre gjort. Sedan det var färdigt, fick vi vänta en god stund och korpralen avlägsnade sig.

Men då passade vi på att spanna om tältet, så att det blev fint och vackert som ett uppspänt paraply. Detta vårt besvär var dock alldeles onödigt, ty det tältet som vi satt upp fick vi inte behålla, utan fick vi istället en annan korpral och ett annat tält som hängde ner på huvudet på oss. Vi ville genast spanna om det, men det blev vi förbjudna till av korpralen. Han förklarade, att hade de som satt upp det tältet gjort det så dåligt, så kunde det gärna vara därvid. Sedan vi flera gånger även efteråt gjort framställning om att få spanna om tältet och blivit nekade, så tog vi saken i egna händer och spände om tältet en gång då korpralen inte var hemma tillstädes. Korpralen hette Lundahl (en verklig "sugga" på alla vis). Vi hatade honom alla för hans "svinaktiga" leverne. Aldrig kom han och var hemma i tältet om nätterna förrän fram på morgonen, och då hände det ibland att han hade en hora med sig, som han belåg mitt för våra ögon inne i tältet. När naturligtvis pojkarna blev högljudda och skrattade åt honom, så skrek han endast "Tyst för djävlar, annars ska jag göra er olyckliga!". Han var hemma i Fjärestad sn, och hans hemorts bekanta berättade att där hemma hade han 3 olika fruntimmer med barn på en gång, så de trodde att han vid hemkomsten åtminstone vore tvungen att gifta sig med en av dem. Aldrig nämnde eller märkte han, att vi olovligt spänt om tältet. Som han nästan aldrig var där varken natt eller dag, så frågade han ej efter vilket. Men vi hade stor nytta av att

tältet stod stadigt, ty gevären skulle alla ställas på en rund skiva nerevid med kolvarna, och med gevärspiporna i hack inskurna i en annan rund träskiva, som satt träd på tältstången i passande höjd till gevären. Denna träskiva fasthölls på tältstången med en träkil. När så tältet var dåligt spänt, så kom tältstången att svänga av och an efter vinden, och den träkilen lossnade så att alla gevären med stort brak ramlade omkull många gånger om dagen ifall det blåste, och likaså om nätterna hände det många gånger att gevären brakade ner och slog oss på benen, dvs gevärspiporna slog oss på benpiporna och då blev det ett gnällande och åkallande av åtskilliga sorters makter (som befälet tillika brukade påskina) som slutade med att alla man måste upp och ställa upp gevären igen och slå i den där träkilen med en trätoffel eller sten, så hårt som möjligt. Men likväl kunde detsamma åter inträffa om det blåste. Efter att ha praktiserat med detta och blivit tillräckligt utledsna därpå, så spände vi om tältet och slog en spik i kronans träkil, så att den äntligen blev sittande på sin plats sedan.

Den korpral som vi hade till hjälp att sätta upp tältet var en hygglig karl och beskedlig, samt hette Sjöstrand från Bjäre hd. När vi hade satt upp vårt tält, det som vi inte fick behålla, så kom en löjtnant och befallde mig och en kamrat (Nils Persson i Långaröd, min kusin och koffertkamrat) att göra "handräckning", som bestod däri att vi skulle sätta ett 3 alnar långt järnrör av gjutjärn på kokhuset. Vi gick på måfå efter anvisning och kom till ett litet hus med sticketak, och vid väggen stod järnröret, som var ganska tungt. Röret var 9 a 10 tum i genomsärning. Ingen stege och ingen människa syntes till. Vi betänkte oss inte i många minuter, utan Nils Persson klev upp på min rygg och fick fatt i vindbrädan vid gaveln, och med fasthållande däri med ena handen kunde han ta emot järnröret (som jag räckte upp) med den andra handen, varefter jag klängde mig efter hörnet och fick fatt i vindbrädan och således kröp vi uppåt, förande röret så att Nils höll i övre änden och jag i den nedre, så att vi växelvis kunde förflytta oss uppåt taksidan, tills vi nådde ryggningen på huset. Där kunde vi ju krypa "på alla fyra", så att den främste, när han avancerat en bit, kunde ta emot röret, som den efterste sköt fram till honom. Det gick ganska fort och vi reste upp röret, som passade att sätta inne i, eller utanpå en rörstump som stack upp i jämnhöjd med takåsen. Att klättra ner igen var lättare. Vi hade pjäxorna på, annars kanske det hade gått ännu bättre att klättra upp, om vi varit "på sock", men det hade vi inte tid till.

När vi kom om igen till kompaniet, så frågade löjtnanten om vi redan hade satt upp skorstenen på kokeriet, och då svaret blev "Ja, men där var ingen stege", så blev han förvånad och sade "Ni skulle ju gått till fältväbeln, så hade han skaffat en stege, men har ni kunnat sätta upp skorstenen utan stege, så är det mycket bra gjort och ni skall också under hela exercistiden vara befriade från att göra handräckning." Han höll också ord, vi fick endast i tur och ordning bära bort urinkar eller hämta vatten någon gång. Det fordrades ju också riktiga järnklor eller järnsenor för att kunna klättra upp på ett hus, och troligen var det de flesta som inte hade kunnat gjort det efter. Nils Persson blev utsedd till tältmästare. Sedan det var gjort, fick vi gå ut om inhägnaden, söka rätt på våra koffertar bland 100-tals uppstaplade, samt få dem inställda i något brädsjul som tillhörde vårt kompani. Vi fick betala 1 kr för varje koffert. Oftast var 2 beväringar ihop om en koffert, så då blev det ju endast 50 öre per man. Ett par hundra koffertar fick plats i samma skjul. En ofantlig massa bräder och spik hade åtgått till dessa marketenteribodar. En takstol efter en annan, stöttad upp med stolpar, och mitt i residerade marketentaren med betjäning. De hade byggt bättre bostad än den övriga boden som var slarvigt ihopspikad av ohyvlade bräder med kant utanpå kant och otätt, så när det var regnväder fick man flytta koffertarna dit där det droppade minst, ty på många ställen strömmade vattnet in. Naturligtvis kom det våta elementet lika mycket ute på marken som i

brädsjulen, men skillnaden var endast den att på vissa ställen regnad det mindre ovanifrån, och där försökte vi ju placera oss.

Till middagsmål fick vi ärter och fläsk, och första gången skulle de anmäla som inte ämnade äta av kronans mat. Endast 3 st som tillhörde vårt tält anmälde sig. Dessa 3 hade också hyrt eget tält. Vi blev tillbjudna av enskilda personer, ej av kronan, att om vi betalade 10 kr per man så kunde få egna tält med brädgolv och möbler omfattande sängar, bord och stolar, samt sängkläder. Det tilläts, men gevären med attiraljer fick de ej medtaga i de förhyrda tälten, utan dessa persedlar skulle de ha stående och hängande i vårt tält, men kappor, kalvapåsar och kläder fick de ta med sig i sina tält. Men de fick ett förfärligt besvär att vid varje uppställning komma till vårt tält och hämta sina persedlar, och vid varje fritid åter avleverera dem på samma ställe, och så därtill kom att de måste ha sitt tält ett stycke ut om de andra tältraderna. Mat fick de där herrarna för 1 kr om dagen. De 3 var: Johannes Larsson och Alfred Gudmundsson i Brandstorp och Bengt Nilsson i Buskeröd.

Men den allra rikaste och också förståndigaste, min kamrat och kusin Nils Persson i Långaröd, vi hade koffert ihop, han kunde äta kronans mat hela tiden och bli i vårt tält och ligga i halmen på marken, så det hade väl de kunnat. Kronans mat var bra nog, den tillreddes ej heller på det gamla ohyfsade sättet som förr. Den förstad dagen kom bönder med råghalmslass och välte av dem i närheten av tälten, och av halmen skulle vi förse oss efter behov att ligga i. Om morgnarna skulle all halmen föras ut till ytterkanten av tältet och kapporna bredas över, så att det blev en rund valk runt om inne i tältet, med undantag för utgången, som kallades "tältluckan". Korpralen skaffade sig ett par bräder och satte dem till sidobräder. Intet strå, inte ens så långt som en hackelsepipa, fick kvarligga på golvet i tältet eller på marken i kompanigatorna. Vi fick själva betala de björkekvastar, som därtill gick åt att sopa med överallt, troligen vars 50 öre. Stora lass med kvastar kom skogsboar och välte av i kompanigatorna. Några tilldelades varje tält, men efter några dagar måste nya anskaffas. En korpral som kallades "sjuren" (jouren, jourhavande) skulle varje morgon se till om där var fint i alla tält, samt om där var någon sjuk eller borta på något sätt, så skulle han ta reda därpå. Vår korpral skrämde oss alltid med "sjuren", om inte där var nog rent sopat eller nog väl iordning med våra kappor.

Exercisen var ju ingenting som mötte den ringaste svårighet att lära, för den som var någorlunda kvicktänkt. Det fanns en enda i vårt tält (han kallas Sone Wasas Anders), han kunde inte lära sig att byta om steg. Men slutligen lärde han likväl att han bytte om steg, men gjorde det ej vid kommando utan några minuter efter. Den stackaren drev en del av tältkamraternas spektakel med för jämnan. Varje kväll grep de tag i benen på honom och asade honom i språngmarsch omkring tältstången, till dess Anders grät som ett barn. Då måste tältmästaren Nils Persson och jag, samt en smålänning som hette Carl August Nilsson från Bolmsö, vilken senare beväring ansågs näst tältmästaren vara den starkaste i hela tältlaget, att resa på och påbjuda tystnad och handgripligen dänga orosstiftarna i deras halmläger samt ge dem några kraftiga knuffar på revbenen så att de blev ömma. Som förut nämnts så var ju aldrig vår korpral hemma, annars skulle han ju vara ordningens bevakare. Efter några dagar hade vi sådan respekt över bråkmakarna, att när vi tyckte det kunde vara nog, vi tillsade dem att upphöra med sitt skoj, då de gick var till sin plats, och om de protesterade för mycket, kunde de snart förtjäna några knuffar på reven.

Kl 5 på morgonen gick musikanter fram och tillbaka framför alla kompanigatorna och blåste marsch av hjärtans grund och slog på trumma, och då måste vi alla stiga upp så när som

korpralen, han var vanligen nyss kommen hem så han gitte ej stiga upp genast. Men han begärde att det skulle skaffa ½ stop beskt brännvin varje morgon, och det skulle betalas av den som hämtade det, i tur för varje dag. Jag, Nils Persson, Carl August Nilsson och en Salomon Andreasson (även han smålänning från Bolmsö) var de enda nykteristerna i tältet, men för att ej höra talas om snålhet och högfärd så köpte vi också brännvinet och lät de andra (korpralen och de 9) dricka det. Så skulle vi antingen putsa gevär eller knappar en stund och därefter gå och hämta vårt kaffe i kokeriet. Kaffet var gott, men grädde fick vi själva skaffa oss. Vi hade köpt oss en liten bleckkopp och när vi framtagit den ur kofferten, gick vi först och fick kaffe tilldelat och sedan gick vi till några gamla gummor, som utanför lägret satt och sålde mjölk istället för grädde, samt sötbröd, kakor och karameller, mössor med gul snor, kravatter m m. Där fick vi ett litet mått grädde för 5 öre, sedan gick vi in till vår koffert och skar ett par skivor av de sötbrödsbakor vid hade inköpt av samma gummor eller i marketenteriet.

Dessa gummor, eller som vi vanligen kallade dem, kagekärringarna, hade stora gammeldags kistor med runda lock, och dess kistor låste dem om kvällarna när de gick hem, och öppnade dem om morgnarna igen, då de ökade på lagret. Således stod dessa kistor där både natt och dag, så länge lägret varade. Nattvakten gick ju alltid vid lägergrindarna, som ej var långt därifrån. Vi fick till varje tält 4 st kopparkannor i läderremmar, och de som då ej hade bleckkopp måste hämta sitt kaffe i dem och dela sedermera, samt dricka ur kannelocket. När vi druckit kaffet och ätit därtill efter behag, så skulle vi ställas upp för exercisen, men först skulle det göras bön och den bestod endast i avsjungandet av en psalmvers 429 v 9: "Min gärning nådigt skåda". Vi blev tillfrågade om det ibland oss fanns någon som kunde vara försångare. Då anmälde sig en från Stenestad, och han tog upp psalmen varje morgon och afton hela tiden lägret varade. Om kvällarna sjöngs efterföljande vers av samma psalm: "Wälsigna mig och skydda".

När vi gick hem ville "klockaren" ha betalt, men vi påstod att vi andra hade sjungit lika bra, och han fick ingenting. Var det något som fattades, antingen knappar borta, ej knäppta eller ej nog blanka, eller egen halsduk, eller för långt hår, så sparades det inte på förebråelse kan tänka. Men efter en del svärjande från befälets sida över diverse oegentligheter, hördes det inte vidare andaktsfullt när det befalldes: "Chorum". Äntligen var vi så färdiga att marschera ut på fältet. Här skulle vi ju lära oss att gå åtskilliga sorters marsch, bl a en som kallades rekrytmarsch. Den bestod i att lyfta upp foten och stå på ett ben, så länge befälet behagade, innan kommando gavs att sätta ner foten igen. Det tillgick så här: "Ett aaaaa tu, ett aaaaa tu". Vi skulle ju gå framåt, så det blev det andra benet att stå på alternativt. De flesta kunde inte balansera så länge på ett ben, utan höll på att falla ut ur ledet och måste sätta ner foten långt innan kommando gavs, och då blev det ovelt. Vi kunde inte tycka annat än att hela tillställningen med rekrytmarschen var ett sätt för befälet att få oss till åtlöje, ty inte ens varken kaptener eller majorer eller ingen skulle kunna stå så länge på ett ben för varje steg. Vi hade en liten volontärkorpral, som hette Otterström, som plågade oss mycket med sitt: "Itt aaaaaa tu, itt aaaaaa tu". Rekrytmarsch ansågs mycket viktig och förfärligt noga skulle det inläras att all marsch skulle börja med vänstra foten. Nåväl, enlighet var bra, men om det vore allvar i leken, vad skulle det tjäna till att stå på ett ben i minutvis?

Dyrbar tid förspilldes också på mångahanda sätt genom rent huvudlösa befallningar från befälets sida. Minst en timme varje dag skulle vi lära oss att hälsa på befälet, och när vi lärt det, så kunde vi aldrig ett ögonblick vara i säkerhet utomhus, att inte en officer kom förbi eller vi mötte någon sådan, och då skulle vi resa på oss, om vi satt, eller göra "halt och front" om det var en högre officer. Officerarnas gradbeteckningar offrades det mycket tid på att komma ihåg. Det kunde

visserligen vara många som var ärekära, så att vi måste hälsa, men det var också många officerare som vinkade med handen och sade: "Bli stilla, det behövs inte!". Vi hade kunnat lärt oss att hälsa på en enda timme, och inte slösa bort en timme om dagen på det. Andra timmar skulle upptagas med att lära hur vi skulle begära permission, och anmäla vår återkomst. Nåja, inte var det otrevligt att höra hur t ex Anders Sonesson talade om för korpralen: "Korporal, nu e jag kommen", eller vid hälsningar få se på en och annan spjuver, som vände ut och in på ögonen när han gick förbi befälet. Klockan nära 12 skulle vi gå in i tältet efter linnerocken, ifall vi inte hade den på, ty om det var varmt fick vi exercera med linnekläder på istället för vadmalskläderna. Så skulle vi meddetsamma skära ut ett stycke grovbröd av kronans kaka, som vi hade förvarad i halmen. Men första middagen hade vi inte ännu fått bröd, men sedan fick vi vars ett grovbröd, ett stycke ost, en stor sill och ett tjug sockerbitar, allt skulle räcka i 4 dagar och förvaras i halmen vid huvudgården i tältet. Men de som hade koffert kunde - - - (ett stycke fattas).

Brödstycket skulle vi ha i innerfickan på linnerocken (det fanns fö inge n annan ficka i rocken) under marschen ut om lägret, där smala bord, ett till varje tält, och en lös bänk vid var sida om bordet fanns uppsatta, som ben var där slaget pålar i marken. Det vankades ärter och fläsk till middag varje dag. Denna ärtsoppa var alltid god med undantag för 2 gånger, då den var så salt att vi inte kunde äta den, utan måste de gångerna köpa i marketenteriet en portion stekt fläsk och stekt potatis, stor rågad tallrik för 25 öre. Efter middagen var vi lediga till kl 3, men ofta kl 4, då vi åter skulle fortsätta med exercisen till kl 7 på kvällen. Efter exercisen om kvällarna skulle det åter sjungas en psalmvers: "Wälsigna mig och skydda" osv. Till kvällsmat fick vi skällhet korngrynsgröt, kokt i vatten. Den första kvällen var det en beväring (ej från vårt tält) som brände sig av gröten så han svimmade och föll av brädan och blev liggande på rygg svartblå i ansiktet. Vi andra skockades omkring och skulle se hur det gick med honom, men en officer röt: "Se inte på det där, då smittar svindeln även på er!". Vi drog oss tillbaka under det vi mumlade: "Åh skräp, vi är ej så rädda heller!".

Det sades att en löjtnant Wilkens åtagit sig matleveranserna och matgrejerna, och att han också skulle ha alla matresterna till sina svin. Han bodde i Riseberga, således ej långt från Ljungbyhed. Det var han som förbjöd oss att köpa mjölk till gröten av de fruntimmer som bodde i bondgårdarna kring lägerplatsen och kom till borden. Då uppmanade jag mina bordskamrater, som också var mina tältkamrater, att vi gemensamt skulle gå fram till vår kapten och fråga nästa dag, om vi fick köpa mjölk till korngrynsgröten. Denne kapten hette von Bergen och var den snällaste och människovänligaste gubbe som kunde finnas. Nåja, vi var överens om att gå fram alla, som vi också gjorde, om middagen nästa dag. Vi ställde oss omkring den gamle kaptenen, som genast märkte att det var något önskemål och därför sporde: "Vad vill ni ynglingar?". "Jo, herr kapten, vi vilka fråga om vi får lov att köpa mjölk till korngrynsgröten om kvällarna, och att löjtnant Wilkens har förbjudit oss att köpa mjölk." Kaptenen frågade då: "Ni tycker väl inte den smakar utan mjölk, och ni är väl inte vana att äta sådan vattengröt?". Naturligtvis tyckte vi inte att den smakade mycket. "Betalar ni själva mjölken då?", undrade han vartill vi jakade. "Ja, då ger jag er lov att köpa mjölk så mycket ni behagar". Vi tackade och var glada att vi fick medhåll. Nästa dag vid grötadags ackorderade vi med en hygglig flicka, att om hon ville komma till vårt bord varje kväll, så skulle vi köpa all den mjölk hon hade i sitt krus. Det lovade hon, och höll det också, såsom också vi. När så löjtnant Wilkens kom så röt han åter, att han hade ju förbjudit oss att köpa mjölk! Men då reste vi på oss vid bordet, gjorde honnör och svarade att kaptenen hade gett oss lov därtill. Han tycktes tvivla, men sade ingenting om mjölken någonsin mer. Mjölken kostade 8 öre kvarter (1/3 liter), men så var det god söt mjölk. Somliga sålde vattenblandad och sämre mjölk, men detta var en ärlig tös också.

Vi fick gröten framburen i en stor förtent kopparkittel, som bars av tältmästaren och en till från tältet. Så fick vi var sin tennskål och en liten blecksked av tenn. I skålen rymdes ett stort stop (4/3 liter). Så skulle tältmästaren ösa upp gröten med en stor skopa eller tråsked, skålen nära full med den kokheta gröten. När vi så hällde i 1/3 liter kall mjölk ovanpå, så svalades det något i översta lagret av gröten, sedan kunde vi hälla mer mjölk på, och åt på det viset vanligen upp hälften av korngrynsgröten. Sedan skjutsades skålarna med fart till bordsänden, så att ofta både skål och innehåll föll ner i grötkitteln. Tältmästaren skulle samla upp skålar och skedar. Skålarna kratsades rena från grötlämningar och packades inne i varandra och räknades tillika med skedarna. Om middagen stupade skålarna i ärtkitteln och måste "fiskas upp" av tältmästaren. Om så mjölkatösen var där med sitt tomma krus, så smög vi oss till att välta uppochner på några skålar i hennes kopparkrus, tills det blev fullt. Men som löjtnant Wilkens skulle ha matresterna till sina svin, så gick han runt om alla matborden och förbjöd beväringarna att ge bort lämningarna. Men töserna och kärringarna gick och flyttade sig, så att när löjtnanten var vid ena sidan, så var de vid den andra och vi passade på och gav dem sina krus fulla med ärtsoppa om middagen och gröt om kvällen. I synnerhet om det var vår tös som kom om middagen, så fick hon ärter framför andra. Var det så att löjtnanten närmade sig, så talade vi lågt och uppmanade henne att avlägsna sig från borden, tills han hade passerat, och då åter komma fram. På det viset var några i ett kvickt tempo "till rättes" att fylla kruset, varefter hon gick hem. Men så såg likväl löjtnanten att vi trots förbudet gjorde så, och då kom han fram och storskällde på oss, men han gjorde aldrig någon sak därav.

Han hade fått mera korngrötalämningar om vi ej hade fått köpa mjölk, ty vi kunde då ej ha ätit så mycket därav för skällhettans skull. Annars kunde ju krigslagen kanske ha dömt oss för tjuveri. Förmodligen skämdes löjtnanten ändå för att anklaga oss (när hans svin skulle ha matresterna) och draga inför rätta, för det som fattigt folk fick smugglat sig till. Säkert är att de 2/3 av gröten och hälften av ärtsoppan gick till löjtnantens svin, och ändå fick han betalt för det av kronan. Således var det billig svinföda och därför hade han också en massa grisar som sprang ibland omkring i lägret och i latringroparna. En gång mitt i natten kom det in ibland tälten, en stor skara svin som en fiende. Högvakten måste slå alarm, och en hel hop folk kallades ut för att köra bort svinen. Svinen trampade på tältens lägre delar där folk låg med huvudena ut mot kanterna, och då de stora svinen trampade beväringarna på huvudet, så blev det ju ett svärjande och skrikande, ett förfärligt oväsen, då här och där ett slag eller en spark råkade de nöffande och galopperande svinens dånande tramp i marken. Det var en fullkomlig överrumplingsmanöver, rätt så allvarsam men ändå putslustig. Lyckligtvis undgick vi som hade tält allra ytterst påhälsningen, och låg och hörde hur faran avlägsnade sig och svinen måste ta till flykten ut ur lägret, så allting åter blev tyst, ty man hade ej mycket besvär med att klä av sig under beväringstiden. De flesta låg med kläderna på. Några tog av sig rocken, somliga byxorna också och några behöll strumpor och skor på, natt och dag under hela tiden. Befälet åtvarnade oss att inte ligga med skorna på, för då blev fötterna fördärvade. Jag och min koffertkamrat Nils Persson brukade gå ner till en liten mossesjö ett litet stycke från lägret och bada hela kroppen och tvätta fötterna ibland ett par gånger om dagen, samt alltid om natten ligga med bara fötter. Vi hade heller aldrig ont i fötterna med undantag av Persson, som hade en liktorn på den ena lilltån med sig från hemmet, och den liktornen blev han trampad på ibland och hade plågor, så att han skar hål på pjäxan mitt över tån för att det inte skulle kunna skava eller trycka. Vi skulle ju själva hålla oss med skor, och jag tror det var bättre än som nu, då de skall ha kronans kängor som sällan fullkomligt passar och därför gör ont i fötterna, ty en krigshärs duglighet beror till större delen på manskapets utrustning, med goda skodon som inte skaver eller klämmer på fötterna, och som

håller! Det hände för flera beväringar att skorna gick sönder, och några tappade klacken. De måste få permission, och gå om natten lång väg till någon skomakare.

Ingen av korpralerna spisade vid bordet hos beväringarna, utan var troligen för stora herrar, så de kunde inte äta kronans mat utan spisade i marketenteriet. Vi skulle proviantera var 4:e dag. Några gamla soldater med tillhjälp av beväringar som uttogs till handräckning (jag och Nils Persson gick alltid fria för handräckning) var borta på klostret, Herrevads kloster, och bakade grovt rågbröd som i allmänhet var ganska gott, men tämligen surt. Så kördes brödet fram till lägret och lades där på marken så många kakor, som skulle åtgå till varje tält för sig. Att det inte var lika i varje tält, oaktat det lika många människor låg eller bodde i vardera, berodde på att några beväringar anmält sig att spisa i marketenteriet, och dem tilldelades således intet. I vart tält var 14 man utom korpralen. Vid sidan om brödet lades en bunke bitsocker, som måste divideras, en stor sill till var man, samt ett stycke ost, som också måste delas vid hemkomsten till tältet, eller det överenskoms – som vi mestadels gjorde – att gå ner till våra koffertar och dela, ty det var ganska obehagligt att förvara dessa saker i tälten. Visserligen hade vi en linnepåse som skulle föreställa en väska, med linnerem över axeln, men det blev klämt och trampat och kastat hit och dit, så att sedan vi praktiserat det en gång på det viset, snart hade maten i koffertarna, de som hade en sådan. Men av det sura brödet (kronans) behöll vi, åtminstone jag och många andra, en liten del att äta till ärtsoppan om middagen. Resten av kakan tog vi under armen och den stora sillen tog vi och höll den mellan tummen och pekfingret i stjärten och gick utom lägret, där en massa kringlevande fattigt folk tillstädeskom de dagar då provianten utdelades, som gråsparvar i en bondgård, och köpte brödkakan för 50 öre, om den var hel. Många sålde en hel för 25 öre, och när det skurits något av kakan, så fick den gå för vad köparen bjöd. Sillen fick vi ibland 4 sk (8 öre) för, men för det mesta endast 2 öre. Ibland skar vi av en bit av sillen och behöll, men den var så bittert salt att vi måste dricka så förfärligt efter den, så för det mesta levererades den hel till större belåtenhet för köparen.

Brödkakorna skulle först tas upp på det viset att 2 beväringar gick fram och den ene fattade tag i brödet och den andre hjälpte till att bräcka av eller loss vars en kaka, som de tog med sig under armen och gick så tillbaka och ställde sig i ledet, varefter 2 andra därefter gjorde på samma sätt. När så alla stod i ledet med sina kakor under armarna, så kom det fram en korpral och ställde sig med ryggen mot de utdelade högarna av sill, socker och ost. Så pekade en löjtnant med värjan på en av högarna och frågade korpralen: "Vem ska ha den?". "No 7" kunde han svara. Från det tält som hade no 7 skyndade då tältmästaren fram och försökte skrapa åt sig högen, men det var just ej så lätt, han hade måst lämna sin brödkaka på marken eller lämna den till en kamrat. Ost och socker kunde han kanske härbärgera i en näsduk, men sillarna – 14 st – var ej lätta att ta, och ibland när löjtnanten blev otålig för det dröjde för länge, fick en beväring till från samma tält hjälpa till att jämte tältmästaren bära bort varorna. Men sedan vi praktiserat på det dåliga viset en gång, så visste vi att nästa gång medtaga ett par stora tidningar att svepa om matvarorna vid provianteringen. Det kunde ju korpralen ha underrättat oss om genast, men han var också i sin uselhet högfärdig, han var ju en hel korpral bevars, inte kunde han tala om något för beväringar. Sedan var han tydligen också "bondhatare". I förbigående kan nämnas att han inte höll sig för god att låna pengar av oss, och när det så led mot slutet på exercistiden, så krävde vi igen våra pengar. Han svarade inte, men nästa dag var han omkring i andra tält och lånade pengar, och då han kom fram lämnade han oss dem i handen utan ett ord till tack, tydligen förnärad av att vi vågat kräva en sådan herre.

När så löjtnanten pekat på och frågat korpralen med rygg emot, om alla de utlagda högarna, och alla tälten i vår rad fått sin beskärda del, så efter att ha broderligt delat ost, socker och sill, så lade vi ner dessa saker i kofferten och trodde att det var bra. Men bara efter en dags tid fick vi erfara att det inte dugde, ty i kofferten hade vi våta handdukar, begagnade strumpor, tvål och medikamenter. Därav blev en dunst som gick i osten och sockret, som därav blev odugliga att ätas. Därför åt vi de andra gångerna genast upp osten, men sockret (bitsocker) stoppade vi i byxfickan, och åt då och då en bit, så vi fick dricka vårt kaffe förutan socker de 3 dagarna till nästa ransonering. Varför inte korpralen nämnde numren i ordningsföljd utan "hoppade" hit och dit, var väl befallt för att hålla uppmärksamheten i spänning, och jag tänkte hur han kunde komma ihåg, så han inte sade samma nummer 2 gånger eller uteglömde något, men han tittade i handen, kanske hade han en papperslapp där numren var uppskrivna. Var något tältmästare ej fort nog framme, så vankades ovet i så anstötliga ordalag det förtjänade allra minst. Sedan då vi alla fått vår proviant, så uppmanade oss löjtnanten att inte gå bort och sälja våra brödkakor till folket med sina påsar utom lägret. Vi teg visligen, några sade nej men jag tror knappast att de höll ord.

Hur de hade bakat kronans bröd, så var det bra bakat, men hängde ihop 6 a 7 kakor i sidan, det var därför som 2 och 2 beväringar skulle gå fram och bräcka dem åtskilda. Om middagarna var det ett besvär för tältmästaren att dela fläsket. Det kom en eller några större, förmodligen avvägda bitar, till varje bord och dessa fläskstycken skulle delas ut så att var och en bordsgäst fick sin andel, varken mer eller mindre. Ibland, och förresten rätt ofta, lät han 4 få en bit att dela sins emellan, och då var där ingen annan råd än att ta till fällknivarna (bordsknivar fick vi aldrig) och skära sönder fläsket. Om en råkade få för litet, så var det att skära av en remsa till och slå den i vederbörandes tallrik, så att ärtsoppan stänkte högt omkring. Knivar måste vi själva hålla oss med, men tältmästaren fick nog en större kniv med i attiraljen om middagen. Någon gång hände det att det föll en och annan av beväringarna in att spisa middag i marketenteriet, och då blev ju deras portion eller portioner till övers, men alltid var det någon som ville ha fläsket, och kunde han inte äta upp det genast, så stoppade de fläsket bart i innerfickan på linnerocken, som därigenom fick en stor genomträngande nästan svart flottfläck på halva sidan, av det flottiga drypande fläsket.

Borden var av ohyvlade 6-alnabräder, fastspikade på i marken nerslagna pålar. På båda sidor bänkar, även av likadana bräder, fastspikade på pålar i marken. Under bar himmel, i regn eller solsken, skulle vi sitta och äta, och en gång hände det vid vårt bord, att just då en beväring hade skeden framför munnen och öppnat denna, kom en svala och träckade på kanten av skeden. Han slängde skeden, svor en salva och vi andra skrattade. Vi skulle ju vara tysta medan vi åt, men när löjtnanten var vid andra sidan av borden, glammade vi likväl på rätt högljutt. Det blev s g s en allmän övergång med ont i magen, ty det var ändå ovanlig mat och ovanligt levnadssätt, så att de flesta sjukdomsfall regementsläkaren hade att behandla, så var det antingen diarré eller förstoppning. Vi kunde knäppa in bandoläret (så kallades bältet av läder) ett eller ett par hål för varje dag, åtminstone den första veckan, så att vi blev så smala om midjan att det var endast skinnet om ryggraden tyckte vi till sist. Det var det endast löjtnanterna var medgörliga med, när någon beväring kom fram och begärde permission för att gå på latrinen. Oftast blev det inga omständigheter genom att komma fram och göra honnör och ställningssteg, utan så fort befälet märkte att bara någon gjorde min av att begära permission, så vinkade de med handen eller sade: "Gå, gå!". Visserligen var där de som missbrukade denna befälets medgörlighet, och en och annan gång kunde det hända att vi blev fria om några minuter allesammans, och då minns jag att kaptenen (inte kapten von Bergen) sade till en

som begärde permission strax innan vi skulle sluta: "Det var djävulen, kan du inte vänta tills vi haft korum?".

Hosta och förkylning fick vi i synnerhet när det regnade om natten, ty då rann vattnet in i tälten, för som förut nämnts var där sopat så många år i rad på samma plätt, att det blivit en fördjupning i marken och vår ligghalm blev våt, så att ibland när vi vaknade var vi våta på den sida vi legat och fick hosta om dagen, men bra marscher och svettning om dagen tog snart bort förkylningen. Men några morsgrisar fick ont i lungorna och dog hemma efteråt av lungshot, som de just ådragit sig genom förkylning under beväringstiden. Några av officerarnas tält var uppsatta liksom marknadstält, eller på fason som hus, och därinne hade de brädgolv och indelning i flera rum med förhänge, vanliga rumsmöbler och annan komfort. Major Gise hade sitt tält vid en särskild gata emellan baksidan på 2 tältrader. Denna gata fick ingen annan beträda utom löjtnant Wilkens vildsvin, som kom drivande genom lägret en och annan gång. Men högvakten var ju också förlagd framför denna gata, så majoren blev väl sällan störd i sina promenader fram och åter i densamma. En mycket tystlåten och human officer var han, och därför av oss högt värderad. En del tält på något avstånd från lägrets övriga var byggda av trä och täckta med stickor. Där var golv, fönster och dörrar, liksom på en väderkvarn. I några av dem bodde sjukvårdssoldater, men för övrigt var de obebodda.

Om morgnarna kommanderade vår korpral, som då alltid var nyss hemkommen, att det skulle gå i tur man efter man att gå till marketenteriet och köpa 1 stop beskt brännvin och bjuda på tältlaget. Ingen undandrog sig, oaktat att 4 av oss var nykterister och inte smakade en droppe av det. Så mycket bättre, tyckte korpralen, då blev det så mycket mer till dem som drack, och det var vanligen han som tog fler supar än de andra, då han vid den tiden låg i brädesavsrankning. För att hålla bättre värme hade han ställt sina bräder så långt åtskils att en beväring kunde ligga i denna säng med marken till botten. Men denna beväring körde han undan, eller fick han göra sig smal, när korpralen kom och hade en hora med sig, som också skulle ha plats i samma rede. Sedan skulle vi ju exercera med gevär av remingtonmodell, ganska tunga. Tillsammans med all packning man skulle bära (soldat vid fältmanöver) på den tiden utgjorde 53 skålpund, ungefär 22 ½ kg. Vi fick det första året endast skjuta 4 eller 6 skarpa skott (nej, halva antalet skarpa och övriga lösa). Vid skjutningen med skarpa skott stod där en korpral, då en i sänder framträdde till denne, som noga såg efter att inte träpluggen satt kvar i mynningen (ty det påstods att geväret då sprängdes sönder) och bevakade inläggandet av patronen samt att det siktades på rätt tavla. Den bestod av en målad gubbe av mer än kroppsstorlek på en tavla med en vit triangel mellan fötterna, och på den triangeln skulle vi sikta, ty då skulle kulan råka mitt i bröstet på gubben. Det var på 800 fots avstånd.

Några sköt här och några där på de olika tavlorna, till att börja med, men det kunde ha gått galet när inte signal gavs "eld upphör" på en gång vid alla tavlorna. Det hände att de stackars pojkarna, som låg bakom tavlorna, kom fram för att markera, just som skott avlossades mot tavlan. De hade hört signalen "eld upphör" vid en tavla ej långt därifrån och tog det felaktigt för att gälla deras egen. Men majoren kom att observera faran och befalldes det skulle blåsas "eld upphör" att gälla för alla tavlorna på en gång, 8 st, en till vart kompani. En löjtnant satt vid ett litet bord och skulle göra anteckningar över vår skjutskicklighet, och den var skam till sägandes inte mycket stor. Några, kanske de flesta, hade aldrig avlossat ett skarpt skott i all sin tid. Somliga vågade inte se fram och några kunde omöjligen skjuta utan att lägga gevärskolven till vänstra kinden, men det fick de lov till bara de ändå kunde skjuta. Därför sköt en del så, att kulan tog i marken bara några alnar ifrån dem, andra så att den gick i marken tätt vid tavlan, och åter andra sköt över både taylor och vallar.

Nils Persson och jag var de bästa från vårt tältlag. Jag råkade gubben ett i axeln, ett i armen och det tredje vid fötterna. Nils råkade vi foten och i tavlans. Men så kunde jag där hemma skjuta en and eller vipa i flykten.

Efter som vi varit framme hos instruktörkorpralen, fick vi gå, efter att ha avlossat ett skott, att ställa oss i kö bakom varandra, tills det åter blev vår tur att gå fram igen. Vi kom då att observera att det var spink, eller splittrat trä, på gevärspipan hos den som kom sist och ställde sig i kön. När samme beväring var framme och sköt, så rusade löjtnanten upp från bordet, begynte svärja och frågade korpralen (inte vår vanlige tältkorpral) var i helvete han hade skyttarna att peka hän med gevären, ty det kom en gevärskula och ven förbi huvudet på honom. Men korpralen kunde ju endast svara att de siktade mot närmaste tavlans, som de ju också gjorde. Vid närmare påseende på geväret, där träspinken gått av, visade det sig att kulan hade gått ut på sidan av gevärspipan. Hade det varit första skottet så hade beväringen (Nils Gustavsson från Jonstorp) fått betala geväret, det var bestämt 60 kr för varje gevär som blev borta eller fördärvades. Emellertid var det tredje skottet, annars kunde det ha blivit förklarat med att träpluggen suttit i mynningen, men den tog korpralen ifrån var och en, så att vid tredje skottet det omöjliga kunde ha varit orsaken. Ingen visste hur det skulle förklaras, utom genom fel i härdningen av pipan. Förlusten kom på gemensam kassa som förut nämnts. Hur det hade kommit sig att inte samma nummer var på gevär, bajonett och hylsa, som var och en av oss hade fått sig tilldelade, är inte gott att veta, men vi måste ligga i nära en hel dag vid förrådshuset, när vi skulle lämna igen gevären, och lyssna till upprop av en officer om vi hade det numret på geväret som han nämnde, och då svara "ja" och komma fram till officeren och byta ut bajonett eller hylsa mot rätt nummer. Men det drog för långt ut på tiden, så det blev nog inte till fullt utrett.

En del drumlar hade det numret som påropades, men förstod sig inte på att tyda siffrorna rätt, som de hade på gevärskolven, och då kunde det ju omöjligt låta sig göras att reda ut härvan. Några skulle ju ligga på marken och knuffa varandra och föra oljud, men den gamle snälle kaptenen (von Bergen) bara åtvarnade dem så vänligt: "Ligg inte och brottas så mycket, ynglingar, ni kan ju bräcka armar och ben". Det är ju tydligt att inte sådana hörde efter något nummer till någon reda i det hela. Det strängaste allvar som officerarna fordrade, var när vi skulle svära tro- och huldhetsed till kungen. Officeren som skulle läsa upp edsformuläret, röt åt oss "att den som skrattar, för oljud eller miner, eller inte läser efter, han skall ögonblickligen på stället arkebuseras". Men vad frågade vi efter om vi skulle arkebuseras eller ej? Några läste efter på så vis att när officeren läste: "Jag lovar och svär", så sade de: "Jag grovar och skär" osv, och en stor del av dem räckte väl upp handen men läste ingenting. Det hela kunde ju betraktas som "Härtill är jag nödd och tvungen", som Brask sade. Befälet kom inte underfund med något fuffens och därför blev det ingen arkebusering heller.

Det skulle ju vara tystnad i alla tält kl 10 på kvällen, men talades det lågt – inte för högt – så gick det nog över tiden. Man kan förstå att de flesta osedlighetshistorierna kommer från lägerplatserna, så t ex när det var tyst tämligen överallt och jag låg vaken, så kunde en korpral gå från tält till tält och berätta de mest svinaktiga historier. Samma historia i varje tält och samma skrattsalvor över råheten. Till slut kunde jag inte höra vad han sade, ty han kom allt längre bort från där jag låg, men skrattsalvorna kunde jag höra och jag kunde vara förvissad om att han besökt 8 tält den natten.

/Continuar/